

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
Ústav asijských studií

Bakalářská práce

Lucie Neuhauserová

Korejský buddhismus v České republice:

Zenová škola Kwan Um

Korean Buddhism in the Czech Republic:

Kwan Um School of Zen

Praha 2023

Vedoucí práce: PhDr. Tomáš Horák, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu, a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala v první řadě vedoucímu své práce PhDr. Tomáši Horákovi Ph.D. za ohromnou trpělivost a schovívavost, kterou se mnou po celou dobu psaní práce měl.

Můj vděk patří také pamětníkům Lumíru Kolíbalovi, PhDr. Mileně Slavické, Michaele Lamaně Mazáčové, Věře Hrušové a Jiřímu Hazlbauerovi JDPSN za ochotu, čas, poskytnutou důvěru a nekonečně vstřícný přístup. Bez jejich vzpomínek by tato práce nemohla vzniknout.

Na závěr děkuji rodině, přátelům, a především mé *sōnbä* Ester za to, že mi byli při psaní práce i v průběhu studia oporou.

Klíčová slova

Kwan Um, Kwan-um, Kwanum, Kwanŭm, korejský buddhismus, buddhismus v České republice, Seung Sahn, Sung San, orální historie

Key words

Kwan Um, Kwan-um, Kwanum, Kwanŭm, Korean Buddhism, Buddhism in the Czech Republic, Seung Sahn, Sung San, oral history

Abstrakt

Tato práce sleduje historii korejské zenové školy Kwan Um na území České republiky za pomoci metody orální historie. První část práce je koncipována jako úvod s cílem zasadit školu Kwan Um do širšího buddhistického kontextu. V rámci druhé části práce bylo uskutečněno pět rozhovorů s pamětníky české větve školy Kwan Um, které byly následně zpracovány pomocí orálně-historických přístupů a byl z nich utvořen narativ sledující historii školy na území České republiky. Ta se začíná psát už na konci 70. let 20. století, kdy nauka školy pronikala do tehdejšího socialistického Československa. Stalo se tak ještě před samotným formálním zaštitěním této nauky pod jednotnou školu Kwan Um. Práce dále sleduje vývoj školy přes devadesátá léta, kdy došlo k jejímu formalizování ve vztahu k státu v podobě občanského sdružení, až po současnost.

Abstract

This thesis traces the history of the Korean Kwan Um School of Zen in the Czech Republic using the oral history method. The first part of the thesis is designed as an introduction to place the Kwan Um school in a broader Buddhist context. The second part of the thesis works with five interviews with current and former members of the school that were conducted for the purpose of this thesis. These interviews are then processed using oral history approaches to form a narrative tracing the history of the school in the Czech Republic. This begins in the late 1970s, when the school's teaching came to the then socialist Czechoslovakia. It was even before the formal establishment of the Kwan Um School of Zen. The work further traces the development of the school through the 1990s, when the school was formalized in relation to the state in the form of a civic association and continues to the present day.

Obsah

Úvod.....	8
1 Zen v kontextu buddhismu.....	10
1.1 Společné základy buddhistické nauky	10
1.2 Hlavní buddhistické směry.....	13
1.3 Zen.....	17
2 Holistický charakter korejského sōnu	20
2.1 Rozkol doktrinální a meditační praxe	21
2.2 Ekumenické snahy mistra Činula: fundament sōnu.....	22
2.3 Potlačení doktrinálních škol.....	24
2.4 Novodobý řád Čogje	25
3 Zenová škola Kwan Um	27
3.1 Mistr Sung San.....	27
3.2 Založení školy	28
3.3 Integrace japonských vlivů a západních potřeb	29
3.4 Duchovní hierarchie školy	31
3.5 Praxe Kwan Um	34
4 Mapování historie školy Kwan Um v České republice.....	36
4.1 Prameny.....	36
4.2 Orální historie a její úskalí.....	37
4.3 Výběr a představení pamětníků.....	38
4.4 Realizace rozhovorů.....	41
4.5 Analýza a interpretace rozhovorů	42
5 Kwan Um v komunistickém Československu.....	44
5.1 České buddhistické pozadí.....	44
5.2 Cesty do Polska: formování české sanghy.....	46
5.3 Šíření nauky v Československu	50

5.4	První československá sangha	54
5.5	Vznik Buddhistické společnosti	58
5.6	Rozpad sanghy	61
6	Kwan Um po Sametové revoluci	63
6.1	Napojení na slovenskou sanghu	64
6.2	Centrum Na Petynce	64
6.3	Občasník Katz!	67
6.4	Kwan Um občanským sdružením	68
6.5	Centrum Lotus	69
7	Upevnění školy Kwan Um jako občanského spolku	70
7.1	První oficiální centrum české školy Kwan Um	70
7.2	Odchod Jiřího Hazlbauera do USA	71
7.3	Založení centra Seon Mun Sa ve Vrážném	73
7.4	Sangha a zenový mistr Sung San	76
7.5	Současné fungování školy v celorepublikovém kontextu	77
	Závěr	79
	Použité zdroje	81
	Seznam příloh	86
	Přílohy	87

Úvod

Tématem této práce je historie korejského buddhismu zenové školy Kwan Um na území České republiky. Přestože své kořeny má tato škola v tradičním korejském zenovém (*sŏnovém*) učení, byla její nauka formována s cílem přiblížit korejský buddhismus západnímu světu. To se podařilo také v Česku, kde její historie sahá až do dob normalizace, kdy byla škola součástí československého undergroundu. Přes její více než čtyřicet let trvající historii však o jejím působení na českém území neexistují téměř žádné koherentní záznamy. Většina doposud sepsaných prací klade důraz zejména na současnou praxi či fungování školy a samotnou historii Kwan Um v Česku se zabývají pouze zběžně. Více než čtyřicet let historie školy je tak nezmapovaných a uložených pouze v pamětech lidí, kteří se na jejím vytváření sami spolupodíleli.

Ve své práci si proto kladu za cíl pokusit se alespoň částečně vyplnit tuto mezeru v dějinách českého buddhismu a pokud možno souvisle zmapovat historii školy Kwan Um na území České republiky. Pro nedostatek pramenů se při práci opírám o metodu orální historie, která reflektuje dějiny pomocí lidských prožitků. Není tak mým cílem přijít s pevnými daty, nýbrž nabídnout pohled na vývoj a charakter školy prostřednictvím výpovědí jednotlivých pamětníků.

Práci jsem rozdělila do dvou částí. První tři kapitoly koncipuji jako úvod, ve kterém zasazují učení školy Kwan Um do širšího kontextu buddhistických nauk. Jelikož škola vychází z korejského zenového (*sŏnového*) směru, nejprve stručně představuji postavení zenu v rámci buddhismu a dále rozebírám specifika tohoto směru v Koreji s ohledem na jejich historický původ. Na závěr této části se zabývám zakotvením školy Kwan Um v korejském buddhismu, jejím šířením, hierarchií a také praxí.

Druhá část práce je věnovaná škole Kwan Um na území České republiky. Nejprve detailněji představuji mnou zvolenou metodologii spolu s pamětníky, na jejichž vzpomínkách práce stojí. Dohromady jsem za účelem této práce uskutečnila s pamětníky celkem pět rozhovorů. Ze získaných výpovědí jsem pak utvořila

tematicky a časově soudržné segmenty, ze kterých v následujících třech kapitolách sestavuji narativ sledující vývoj školy Kwan Um na českém území.

Považuji za důležité zmínit, že v době psaní práce nejsem ani jsem nikdy předtím nebyla členkou či praktikující školy Kwan Um nebo jiné buddhistické, duchovní či náboženské skupiny.

Není-li uvedeno jinak, pro výrazy a jména spjatá se školou Kwan Um používám transkripci užívanou samotnou školou. Výjimkou je jméno zakladatele školy, zenového mistra Sung Sana, pro jehož přepis volím pro snadnější čtení českou vědeckou transkripci korejštiny (čst.). Tradičně je v rámci školy toto jméno transkribováno Seung Sahn. Pro všechny ostatní korejské výrazy je v práci použita česká vědecká transkripce korejštiny. Pro základní výrazy buddhistické nauky volím přepisy v sanskrtu (sk.) tak, jak jsou uvedeny v *Malé Encyklopedii Buddhismu*¹ od Vladimíra Miltnera. Při přepisu čínských výrazů a jmen vycházím z knihy *Dějiny čínského myšlení*² od Anne Cheng a Heleny a Beguivínové, které používají ve své knize standardní českou transkripci. Pro označení jmen a výrazů v cizích jazycích používám mezinárodně standardizované kódy ISO639-2/B. Tedy (chi.) pro čínštinu, (eng.) pro angličtinu a (jpn.) pro japonštinu. Pro názvy psané ve znacích *hanča*³ volím zkratku (han.). Kurzívu používám u citací, titulů knih a cizích výrazů. Výjimkou jsou slova pro Buddhovu nauku (dharma) a buddhistickou obec (sangha), které se v práci vyskytují četně a kurzíva by tak v textu působila rušivě. V práci cituji podle citační normy ISO ČSN 690:2011. Veškeré zdroje uvádím ve zkrácené podobě průběžně pod čarou. Na konci práce jsou pak tyto citace abecedně řazeny v plné délce.

¹ MILTNER, Vladimír. Malá encyklopedie buddhismu. 1. vyd. Praha: Práce, 1997, 237 s. ISBN 80-208-0394-7.

² CHENG, Anne a BEGUIVINOVÁ, Helena. Dějiny čínského myšlení. Praha: Dharma Gaia, 2006. ISBN 80-86685-52-7.

³ Tradiční čínské znaky vyčleněné pro zápis korejštiny (chi. 漢字, kor. 한자)

1 Zen v kontextu buddhismu

Buddhismus je komplexní filozoficko-náboženská tradice s kořeny ve starověké Indii. Během své dlouhé historie byl vystaven řadě dalších vyznání, filozofií a kultur, což způsobilo jeho štěpení na jednotlivé směry. Za ty hlavní jsou dnes považovány theraváda, mahájána a vadžrajána. Existuje však mnoho menších odvětví, jako jsou například z mahájany vycházející zen, nebo jeho vietnamská obdoba – *thiêñ* buddhismus. V rámci těchto směrů dodnes vznikají nejrůznější buddhistické školy, které přestože se mnohdy výrazně liší ve svých přístupech k nauce i samotnou praxí, jsou stále považovány za součást jednoho velkého buddhistického celku. Mezi ně patří také škola Kwan Um, která vychází z korejského podoby zenového učení, ale své nauce kombinuje také prvky japonské zenové školy *rinzai*. Pro zasazení učení školy Kwan Um do kontextu buddhistických nauk proto považuji za důležité v první řadě rozlišit, z čeho veškeré zenové učení vychází. Nejprve se proto zaměřím na společné jádro veškerých buddhistických nauk a současně základní odlišnosti v myšlenkách jednotlivých jeho směrů. Ty dám pak do kontrastu s výchozími přístupy směru zenového.

1.1 Společné základy buddhistické nauky

Společné kořeny proplétají všechny buddhistické nauky po celém světě. Ty se nejčastěji datují do 6.-5. století př. n. l. do oblasti severovýchodní Indie, kde se narodil zakladatel buddhistického učení Siddhártha Gautama (asi 563-483 př. n. l.)⁴, dnes známý především pod jménem Buddha. Přestože se většina historiků shoduje, že byl reálnou historickou postavou, o jeho skutečném životě toho není příliš známo.⁵

Podle buddhistických legend byl urozeným synem z rodu Šákjů, který stál v 6. století př. n. l. v čele jednoho z menších států na hranicích dnešní Indie a Nepálu. Celé své mládí strávil za palácovými zdmi, stranou všech strastí běžného života. Postupně se však při projížděkách městem setkal se stářím, nemocí,

⁴ Lípa, J. 2019, s. 33

⁵ Miltner, V. 2001, s. 44, 142-143

smrtí a askezí. Pohnut lidským utrpením odešel do bezdomoví hledat podstatu všeho bytí a cestu ke svobodě. Tu nakonec po šesti letech objevil pod stromem fíkovníku, kde celou noc meditoval.⁶

Během meditace prošel Siddhártha čtyřmi stupni nejhlubšího pohroužení (sk. *dhjána*). Ty se později staly vzorem buddhistické meditační praxi, jež je pro zenový buddhismus klíčová⁷. Postupně se při meditaci zbavil světských tužeb, zklidnil svou mysl a soustředil se na neustálý koloběh znovuzrozování (sk. *sansára*). Když konečně potlačil veškeré emoce, vstoupil do posledního stádia hlubokého pohroužení – úplného sebeuvědomění. Dosáhl tak velkého procitnutí (sk. *mahábódhi*) a stal se procitnuvším Buddhou.⁸

Procitnutím Buddha pochopil tři vědění (sk. *vidja*) – tedy podstatu *sansáry* pramenící ze zákona karmy⁹, čtyři ušlechtilé pravdy (sk. *árjasatja*) a způsob, jak se z koloběhu *sansáry* vymanit.¹⁰ Toto objevené vědění se rozhodl předávat dál v podobě nauky, která je dnes nazývána buddhismem.

Čtyři ušlechtilé pravdy

Koncepční myšlenkou buddhismu jsou čtyři ušlechtilé pravdy, které tvoří společný rámec pro všechny existující buddhistické směry. Jedná se o vůbec první Buddhou přednesené učení, a tedy naprostý základ jeho nauky.¹¹

První ušlechtilá pravda (sk. *duḥkha*) říká, že vše na tomto světě je strastí. Druhá pravda (sk. *samudaya*) popisuje původ veškeré strasti, kterým je žízeň (sk. *tršna*), tedy všechn lidský chtíč. Podle třetí pravdy (sk. *niródha*) o ukončení žízně strast pomine, nebude-li mít z čeho vznikat. Musí tedy dojít k potlačení žízně. Poslední,

⁶ Lopez, D. 2003, s. 37-39

⁷ Od slova pro meditaci *dhjána* je odvozen pozdější název pro zen (viz. str. 16)

⁸ Miltner, V. 2001, s. 57-59

⁹ Zákon karmy říká, že každý čin i myšlenka na něj nese své následky, které se mohou projevit v tomto, nebo některém z příštích životů. Bytosti se znovuzrozuji, aby nesly následky za své činy. Dokud zde budou následky, které musí nést, budou se znovuzrozovat. Proto má bytost konat činy neutrální. (Miltner, V. 1997, s. 109)

¹⁰ Miltner, V. 2001, s. 57-59

¹¹ *ibid.* s. 59-62

čtvrtá pravda, pak ukazuje cestu (sk. *márga*), jak kýženého potlačení žízně dosáhnout. Tu spatřuje v osmidílné ušlechtilé cestě (sk. *árjášťangamárga*) na jejímž konci stojí *nirvána*.¹²

Tři klenoty buddhismu

Předáním čtyř ušlechtilých pravd svým žákům roztočil Buddha *koleso držma* (sk. *dharmáčakrapravartana*)¹³ symbolizující jeho učení. Byla tak ustanovena Buddhova nauka *dharma* a z prvních žáků utvořena buddhistická obec *sangha*.¹⁴ Společně tyto elementy – Buddha, *dharma* a *sangha* – tvoří tři klenoty buddhismu, které představují pevné jádro nauky, k němuž se obrací všichni buddhisté na celém světě.¹⁵

První z klenotů, Buddha, doslovně znamená procitnuvší, a v pojetí tří klenotů je jím referováno na Siddhárthu Gautamu, tedy Buddhu současného¹⁶. Třebaže se vnímání Buddhy v různých směrech značně liší, představuje symbol všeho, co je dnes nazýváno buddhismem.¹⁷

Buddhovo učení, *dharma*, je druhým buddhistickým klenotem. Přes společný základ ve čtyřech ušlechtilých pravdách se jedná se o soubor mravních zásad, filozofických úvah a praktik, které jsou předávány z učitele na žáka. Ačkoliv každý směr a každá škola upřednostňuje odlišný výklad *dharmy* a obrací se k rozličným

¹² Miltner, V. 1997, s. 33-34

¹³ Často také označováno jako *koleso dharmy*. Kořen slova *dharma* „dhr-“ nese význam „držet“, proto lze pro samotnou *dharmu* užívat také český ekvivalent „držma“. (Miltner, V. 2001, s. 61-62)

¹⁴ Miltner, V. 2001, s. 59-62

¹⁵ Lopez, D. 2003, s. 19

¹⁶ Buddha je označení všech bytostí, které došly nejvyššího stupně osvobození – *nirvány*. Buddha Šákjamuni, Gautama Buddha, nebo také Buddha současný je objevitelem již existující nauky, kterou hlásali Buddhové minulí, a až vliv současného Buddhy pomine, přijdou po něm Buddhové budoucí. Nejznámějším z nich je Buddha Maitréja, který je uctíván zejména v mahájáně a vadžrajáně. (Conze, E. 1997, s. 9, 27-28)

¹⁷ Lopez, D. 2003, s. 13

kánonům (*tripitakám*)¹⁸ této nauky, všechny se shodují v jednom cíli. Tím je dosažení stavu *nirvány*¹⁹ (dosl. vyhasnutí), kterou lze chápat jako opuštění vlastní individuality (vyhasnutí já), osvobození od veškerých pout i světských tužeb a porozumění povaze skutečnosti.²⁰

Nezbytnou součástí existence obou klenotů je klenot třetí, sangha, což doslovně znamená společenství a představuje buddhistickou obec. Každý praktikující buddhista skládá při vstupu na svou cestu slib, kterým se obrací ke třem klenotům a stává se členem sanghy. Ta může být přísněji chápána jako komunita mnichů, ale obecněji se jedná o společenství všech následovníků Buddha a jeho učení.²¹ Tito žáci udržují dharmu a předávají ji dál.

Předávání dharmy z učitele na žáka je v buddhismu klíčové. Veškerý vývoj tak navazuje na něco, co zde již bylo před ním. V buddhismu nedochází k převratným ideovým revolucím, nýbrž k postupným drobným úpravám, které vznikají právě v důsledku předávání nauky. Vlivem těchto změn se z pevného základu postupně odkláněly jednotlivé buddhistické směry, u kterých však lze sledovat návaznost až k těm nejstarším výkladům dharmy.²²

1.2 Hlavní buddhistické směry

V současném buddhismu se běžně uvádí tři hlavní buddhistické větve – jižní theraváda, východní mahájána a severní vadžrajána (tantrický buddhismus).²³ Toto rozdělení však není jediné používané. Vedle vadžrajány bývá také uváděn paralelně

¹⁸ Dosl. „Trojí koš“. Tradičně, ale ne nutně, se buddhistické kánony dělí na tři koše: Koš kázně obsahující pravidla mnišské disciplíny, koš nauky a koš scholastiky obsahující komentáře a další doplňující texty. (Miltner, V. 1997, s. 114-115)

¹⁹ Nirvána, dosl. vyhasnutí či vyvanutí představuje nejvyšší buddhistický cíl spočívající v úplném osvobození od všech světských pout a nahlédnutí nejvyšší pravdy bytí (Miltner, V. 1997, s. 145)

²⁰ Conze, E. 1997, s. 14

²¹ Miltner, V. 1997, s. 176

²² Conze, E. 1997, s. 14

²³ [Holba, J. 2008] in: Lípa, J. 2019, s. 32

se vyvíjející zenový buddhismus. Oba tyto směry vycházejí z pozdní mahájány a představují poslední výrazné změny ve výkladu dharmy.²⁴

Pro přehled a pochopení vzájemných rozdílů tyto významné tradice stručně uvádím. V kontextu této práce je však nejpodstatnější směr mahájánový a z něj vycházející *čchanový* (zenový) buddhismus.

Theraváda

Theraváda je dnes jedinou aktivně udržovanou buddhistickou tradicí, která se vyvinula z nejranější formy Buddhova učení zvaného hínajána²⁵. Její kořeny sahají na Cejlon do roku 240 př. n. l., kam buddhismus pronikal díky misionářské činnosti krále Ašóky (274-236 př. n. l.).²⁶ Dnes je dominantní zejména ve státech jižní a jihovýchodní Asie, pročež je jí také někdy přezdíváno „jižní buddhismus“. Theravádové učení se opírá o nejznámější a plně zachovalou tripitaku, Pálijský kánon. Hlavním cílem v theravádovém buddhismu je dosažení *arhantství*²⁷, individuálního vysvobození skrze *nirvánu*.²⁸

Ve vnímání Buddhy Šákjamuniho panuje jistá dualita. Je sice chápán jako reálná historická postava, která je neodmyslitelně spjata s dharmou, ale více než jejímu ztělesnění odpovídal Buddhovi pojem „*tathagáta*“ neboli „tělo dharmy“. To lze interpretovat tak, že je Buddhovo tělo pouze nástrojem, skrze nějž na svět proudí dharma. Vztah Buddhova fyzického těla a dharmy však nebyl přesně definován. V literatuře se theravádoví buddhisté obraceli od počátku k nejranějším textům, z nichž nejznámější a zároveň nejstarší dochované se věnují klášterní disciplíně (*vinaja*). Ta je napříč časem poměrně konzistentním prvkem Buddhova

²⁴ Conze, E. 1997, s. 11

²⁵ Miltner, V. 1997, s. 100, 188-189

Hínajána znamená doslovně „malé vozidlo“. Původně toto označení sloužilo coby pejorativní název pro Buddhovo nejstarší učení. (Miltner, V. 1997, s. 100)

²⁶ Conze, E. 1997, s. 46-48

²⁷ *Arhant* je již za života oproštěn od veškerých světských pout a ihned po svém skonu dochází nirvány. (Miltner, V. 1997, s. 31)

²⁸ Conze, E. 1997, s. 12

učení a opírají se o ni i pozdější buddhistické směry, jakými je například mahájána.²⁹

Mahájána

„Velké vozidlo“ neboli mahájána je signifikantním buddhistickým směrem celé východní a severní Asie. V její praxi dochází k zmenšování propasti mezi buddhistickými mnichy a laiky a význam Buddhy coby historické postavy je potlačen. Vystává snaha posunout jej k novému na časoprostoru nezávislému konceptu, ve kterém se stává symbolem „nejvyšší pravdy“.³⁰

Krom posunutí konceptu Buddhy se mění také interpretace cílů mahájánových buddhistů. Ty nespátřují v dosažení *arhantství*, nýbrž v nabytí stavu probuzené bytosti zvané *bódhisattva*³¹. Na rozdíl od *arhantů*, jejichž snahy o individuální osvobození se mahájánovým buddhistům zdály sobecké, touží *bódhisattvové* osvobodit od utrpení všechny cítící bytosti. Přestože stále usilují o *vyhasnutí já* a dosažení plného probuzení, oddalují *bódhisattvové* svůj vstup do nirvány, dokud nedojdou svého altruistického cíle. Setrvávají tedy nadále v *sansáře* a kontaktu se svým „já“, přičemž si ale udržují stav čisté mysli.³² K oproštění se od „já“ jim pomáhají dvě vzájemně se doplňující cesty. První z nich je již známá cesta moudrosti, která spočívá v uvědomění si prázdnoty všech jevů. Pojem prázdnoty je pro mahájánu typický a znamená, že veškerá skutečnost, od těch nejmenších věcí přes „já“ a jeho strasti až po velkého Buddha, je pouhou iluzí. Druhá cesta je pak cestou sebeobětování a nesobeké služby – soucitu.³³

Díky tomuto kolektivnímu smýšlení a volnosti ve výkladu dharmy byla mahájána schopná navázat na myšlenkové proudy v Číně, odkud putovala hlouběji do zemí severní a východní Asie. Kontaktem s novými kulturami se z konceptů

²⁹ *ibid.*, s. 19-48

³⁰ Conze, E. 1997, s. 49-51

³¹ O konceptu *bódhisattvy* detailněji pojednává jeden ze základních textů mahájánového buddhismu, Lotosová sůtra.

³² Lopez, D. 2003, s. 65-74

³³ Conze, E. 1997, s. 52-53

mahájánového buddhismu odlévalo nesčetně mnoho dalších buddhistických směrů, jakými byli například *jógačára* a z ní vycházející *tantra*, buddhismus Čisté země vyzývající buddhu Amitábhu³⁴, nebo také zen.³⁵

Vadžrajána

Tantrový buddhismus, později systematizovaně zvaný vadžrajána, se zrodil z mahájánového buddhismu v Indii přibližně ve 4.-5. stol. n. l. Jednalo se o neuspořádanou magickou tradici buddhismu, ve které si své místo našly mandaly, animistické motivy, nová božstva i nadpřirozené bytosti.³⁶

V tantře se opět posouvá ideál světce. Tentokrát už jím není *arhant*, ani *bódhisattva*, nýbrž *siddha* (mág) usilující o osvobození v přítomném okamžiku, v současném těle. Na rozdíl od volně přístupných *súter*³⁷ a *šáster*³⁸, ve kterých byla předávána mahájána, je tantra zapisována v tajném jazyce a pro pochopení její literatury je tak nezbytný výklad učitele.³⁹

Tantrický buddhismus se dále šířil mimo Indii, zejména do Tibetu či Nepálu. Právě tibetský buddhismus je dnes na západě nejpopulárnějším tantrickým směrem a je hojně zastoupen také v České republice. V Evropě je známý především ve formě zvané *lámaismus*.⁴⁰ Stopy tantry jsou patrné rovněž v Číně, kde byl však nálepkován jako ezoterická nauka⁴¹ a zastíněn paralelně se vyvíjejícím *čchanovým* buddhismem.

³⁴ Buddha Amitábha je uctíván školou Čisté země. Buddhisté této školy věří ve znovuzrození v Čisté zemi, ve které tento Buddha přebývá. (Bushwell, R. E. 2004, s. 14)

³⁵ Conze, E. 1997, s. 49, 57-60, 72-74

³⁶ Conze, E. 1997, s. 83-84

³⁷ Základní buddhistické texty. Zejm. záznamy původních Buddhových výroků, příběhy, dialogy...

³⁸ Didaktické traktáty (komentáře, výklady učení, interpretace súter apod...)

³⁹ Conze, E. 1997, s. 83-86

⁴⁰ Jedná se o nepřesný výraz pro jednu z forem tibetského buddhismu používaný na západě. (Hora, L. ©2021 [online; cit. 1.5.2023].)

⁴¹ Cheng, A. Beguivinová, H. 2006, s. 380-381.

1.3 Zen

Čchan, dnes známý především pod japonským označením zen, má původ v Číně, kde se začal formovat v 7. století ze základních buddhistických konceptů mahájány ovlivněné *taoismem*⁴². Název *čchan* (chi. 禪) získal z čínského přepisu slova pro hluboké pohroužení neboli meditaci (sk. *dhjána*), která je ústřední metodou tohoto směru na cestě k procitnutí.⁴³

Signifikantním pro *čchanový* buddhismus a všechny jeho pozdější nauky se stala metoda „náhlého probuzení“, jejímž autorem je podle legend čínský mnich Chuej-neng (chi. 慧能, kor. 혜능, čst. *Hjenŕng*, 638-713)⁴⁴. Tato metoda stála v opozici původnímu postupnému zklidňování mysli prostřednictvím čtyř stupňů meditačního pohroužení, kterými si prošel Buddha Šákjamuni.⁴⁵ Náhlým probuzením je myšleno nahlédnutí absolutna, jež je v *čchanu* chápáno jako buddhovská přirozenost, která je všeprostopující, stále přítomná a zároveň prázdná, a kterou je možné zachytit jen na pouhý okamžik.⁴⁶

Pro dosažení náhlého probuzení je nutné oprostít svou mysl od veškerých úvah a dosáhnout tak stavu „ne-myšlení“. K tomu si meditující dopomáhá různými postupy, jež se napříč *čchanovými* školami liší. Oné finální fáze probuzení lze v *čchanu* dojít opakovaně a nemusí se tak dít pouze při tradiční meditaci v sedě. *Čchanový* praktikující tak nepotřebuje studovat ani recitovat sůtry a složitě se soustředit na procitnutí, jak je tomu u doktrínálně orientovaných směrů. Svou mysl má od přebytečných myšlenek oprošťovat neustále, a to i při běžných lidských úkonech.⁴⁷

⁴² Holistický filozofický směr z Číny, který se zabývá harmonií a rovnováhou vesmíru.

⁴³ Cheng, A. Beguivinová, H. 2006, s. 383.

Miltner. V. 1997, s. 83.

⁴⁴ Chuej-neng se stal šestým patriarchou v linii *čchanového* buddhismu, která počíná legendárním Bódhidharmou. Bývá mu připisováno autorství Tribunové sůtry, stěžejního díla raného *čchanu*. (Bushwell, R. E. 2004, s. 130)

⁴⁵ Bushwell, R. E. 2004, s. 53

⁴⁶ Cheng, A. Beguivinová, H. 2006, s. 383-386.

⁴⁷ *ibid.*, s. 385-388.

Po smrti Chuej-nenga se mezi jeho následovníky staly dominantními větve *Lin-t'iova* a *cchao-tung*, které jsou dnes známější v jejich japonské době pod názvy *rinzai* a *sótó*. Postupy těchto škol se při cestě k probuzení používají v různých podobách dodnes. Lin-t'iova škola, jejíž nauka později převládala v Koreji, prosazovala metodu šoku, který měl jedince skokově probudit například ranou holí, výkřiky, nebo nadávkami. Na tuto tradici v Japonsku navázala škola *rinzai*. Alternativou této někdy lehce surové techniky pak byla metoda školy *cchao-tung*, která se probuzení snažila dosáhnout praktikou *cuo-čchanu* (坐禪, kor. 좌선, čst. *čwasŏn*), známějšího pod japonským názvem *zazen* neboli „sezení v pohroužení“. Z této tradice vychází japonský *sótó zen*.⁴⁸

Obohacen byl též způsob předávání nauky, kde důležité postavení získaly takzvané *kung-any* (chi. 公案, kor. 화두, čst. *hwadu*, jpn. *kóan*)⁴⁹, které mají svůj původ v čínském *taoismu*. Jedná se o absurdní protimluvy a neřešitelné otázky, které praktikujícímu pomáhají oprostit se od myšlenek a dojít probuzení.⁵⁰ *Kung-any* byly v Číně zaznamenávány v hovorové řeči,⁵¹ což je dělalo mnohem dostupnější laické společnosti. Dodnes jsou hojně užívanou metodou nejrozličnějších zenových buddhistických škol včetně školy Kwan Um.

Čchanový buddhismus se stal unikátním nejen proto, že se jedná o jediný ryze čínský buddhistický směr, ale také proto, že v sobě oproti ostatním buddhistickým školám nenesl žádné výrazné prvky náboženství. Jednalo se o holistickou filozofii, která nebyla závislá na žádné sociální stratifikaci, nepředepisovala téměř žádné povinnosti vůči rodině, společnosti ani státu a nevyžadovala složité studium a recitaci sůter. Pro svou přizpůsobivou povahu tak *čchan* neměl problém pronikat za hranice Číny, a to zejména na východ Asie, kde získal velkou popularitu ve Vietnamu pod názvem *thièn* buddhismus, Koreji coby *sŏn* (kor. 선) a později v

⁴⁸ Cheng, A. Beguivinová, H. 2006, s. 388.

⁴⁹ Korejská praktika *hwadu* není úplně totožná s *kóanovou* praxí. Rozdíl mezi těmito dvěma pojmy je podrobněji rozebírám na str. 30)

⁵⁰ Typický příklad *kung-anu* je: „*Jaký zvuk dělá jedna tleskající ruka?*“

⁵¹ Cheng, A. Beguivinová, H. 2006, s. 389.

Japonsku, kde získal označení zen.⁵² Z východní Asie se pak v moderní době úspěšně rozšířil také do západního světa.

⁵² *ibid.*, s. 390.

2 Holistický charakter korejského sŏnu

Kwan Um je školou *sŏnového* řádu Čogje (kor. 조계종 Čogje-džong, han. 曹溪宗), který je dominantním korejským řádem a současně představitelem ortodoxního korejského *sŏnového* buddhismu. *Sŏn* je v Koreji od 13. století převládajícím směrem a dnes je specifický tím, že ve své praxi kombinuje pro *sŏn* stěžejní meditaci s metodami různých doktrinálních škol, jako je vzývání buddhy Amitháby školy Čisté země.⁵³

Svůj základ má korejský buddhismus v kanonických textech čínské Tripitaky, a je tak svými kořeny neodmyslitelně spojen v jeden celek s buddhismem Číny a Japonska. Navzdory společným základům se však v odlišných v podmínkách těchto zemí rozvíjel rozdílnými způsoby, díky čemuž má dnes v každé z nich unikátní podobu.⁵⁴

V Koreji svou charakteristickou povahu nabyt buddhismus do konce 12. století, kdy byl výrazně ovlivněn ekumenickým myšlením mnicha Činula (kor. 지눌, han. 普照知訥, 1158–1210). Veškerý pozdější vývoj už jeho základní koncepty nijak radikálně nepozměnil, a přestože zde od 13. století výrazně převládá *sŏnový* směr, má od dob Činula povahu holistického učení, ve kterém se vzájemně prolínají nejrůznější buddhistické nauky.⁵⁵

Úsilí o nalezení všeobjímajícího konsenzu mezi jednotlivými školami jsou pro korejský buddhismus typické a prostupují jej napříč dějinami. Nejznámějšími průkopníky ekumenických snah byli mniši Wŏnhjo (kor. 원효, han. 元曉, 617-686), který hledal vzájemné principy v naukách jednotlivých doktrinálních škol a již zmíněný Činul, jenž se zase pokusil o sjednocení meditačních a doktrinálních praktik.⁵⁶ Synkreze jednotlivých nauk se ale neděla vždy pouze na intelektuální úrovni, svou úlohu v ní hrál mnohdy také stát, a to zejména v období

⁵³ Bushwell, R. E. 2004, s. 430.

⁵⁴ Horák, T. 2013, s. 8-9

⁵⁵ Bushwell, R. E. 2004, s. 430.

⁵⁶ Bushwell, R. E. 1992, s. 54.

vlády dynastie Čosön (kor. 조선; han. 朝鮮, 1392-1897), kdy došlo k vynucenému sloučení všech škol pod dva velké řády s názvy *sön* a *kjo*⁵⁷ (meditační a doktrinální), nebo později v období okupace Japonskem (1910-1945), které významně zasahovalo do chodu tehdejší buddhistické obce a inkorporovalo zde prvky typické pro japonský buddhismus.

Toto postupné a dlouhodobé potírání rozdílů v naukách vyústilo roku 1941 ve vznik již zmíněného řádu Čogje.⁵⁸

2.1 Rozkol doktrinální a meditační praxe

Buddhismus začal do Koreje pronikat ve 4. století v období takzvaných Tří království, kdy měl podobu sinizované mahájány⁵⁹. Spolu s konfucianismem měl důležitou státotvornou funkci a korejští panovníci o něj svou autoritu opírali až do konce 14. století, kdy byl buddhismus na pozici státotvorné ideologie nahrazen neo-konfucianismem.⁶⁰

Buddhističtí mniši, těšící se přízni královského dvora, vykonávali obřady za štěstí a prosperitu státu nebo se modlili za jeho ochranu. Proto je na tento buddhismus někdy referováno termíny *hoguk pulgjo* (kor. 호국 불교, *stát-ochraňující buddhismus*), případně *kibok pulgjo* (kor. 기복 불교, *buddhismus modlící se za štěstí*). Ve své praxi tito mniši uplatňovali doktrinální přístupy, v jejichž rámci se soustředili převážně na studium buddhistických textů a metody jako je recitace súter a manter, či vykonávání obřadů.⁶¹

⁵⁷ Stalo se tak na popud krále Sedžonga (kor. 세종, han. 世宗, 1397-1450), který sloučil existující školy pod dva státem povolené řády *söndžong* (kor. 선종 han. 禪宗) a *kjodžong* (kor. 교정, han. 敎宗), tedy řády *sön* a *kjo*.

⁵⁸ Bushwell, R. E. 2004, s. 430.

⁵⁹ Mahájána ovlivněná čínským myšlením, a to zejména taoismem.

⁶⁰ Eckert, C. J. 2001, s. 26, 32-33, 75.

⁶¹ Horák, T. 2013, s. 9-12.

Do takto silně doktrínálně orientované Koreje začal v 7. století pronikat z Číny *čchanový* buddhismus, který se však setkal s odporem stávajících doktrínálních škol. Mniši meditačních nauk se tedy odebrali do ústraní, kde založili devět korejských *sōnových* linií zvaných *kusan* (kor. 구산, han. 九山)⁶² neboli devět hor. Ty vycházeli primárně z *Lin-t'iovy čchanové* větve, která stála základem také japonské školy *rinzai*. Pro tyto společné kořeny si je korejský buddhismus s japonskou *rinzai* v mnohém blízký.⁶³

Mniši *sōnového* směru se soustředili primárně na kultivaci jednotlivce a studium literatury nepovažovali za stěžejní. Ve své praxi se obraceli raději k poučené meditaci a slovnímu předávání dharmy.⁶⁴

V korejské sangze tak došlo v 7. století ke schizmatu ústíciému ve dva základní buddhistické směry – doktrínální a státem podporovaný *kjo*, a meditační *sōn*.⁶⁵ Rozdělení na tyto dva směry provázelo korejskou sanghu napříč dějinami až do 20. století, kdy došlo k definitivní sublimaci scholastických metod do praxe *sōnového* řádu Čogje.⁶⁶

2.2 *Ekumenické snahy mistra Činula: fundament sōnu*

V období vlády dynastie Korjō (kor: 고려, han: 高麗, 918–1392) došlo ke sloučení *sōnových* škol *kusan* pod jeden společný řád s názvem Čogje (kor. 조계, han. 曹溪). Za jeho zakladatele je považován mistr Činul, buddhistický reformátor, jehož nauka představuje jádro dnešního korejského buddhismu.⁶⁷

⁶² Pouze jedna z devíti linií se odkazovala na učení *cchao-tung*, zbylé vycházely z *Lin-t'iovy čchanové* větve. (Bushwell, R. E. 2004, s. 134-135.)

⁶³ Bushwell, R. E. 2004, s. 133-135.

⁶⁴ *ibid.*, s. 54, 134.

⁶⁵ *ibid.*, s. 54, 134.

⁶⁶ *ibid.*, s. 432-433.

⁶⁷ *ibid.*, s. 157.

Činul (kor. 지눌, han. 普照知訥, 1158–1210) kritizoval příklon korejských mnichů k světským cílům, jako bylo hromadění majetku či honba za postupem v mnišské kariéře u královského dvora. Úpadek nauky však spatřoval na obou stranách rozpolcené buddhistické obce. Ta podle něj postrádala návaznost na předchozí učitele a docházelo v ní k samostudiu textů i nepoučené meditaci.⁶⁸

Vzájemné nepochopení a nevraživost dvou dominantních směrů celé situaci nijak nepomáhala. Činul přitom věřil, že mezi učením převládajících doktrinárních nauk v čele s dominantní školou *Hwaŏm*⁶⁹ a *sŏnovým* buddhismem nepanuje žádný nesoulad a vytvořil koherentní nauku, která spojovala scholastické přístupy s meditativní praxí ve společném cíli. Tím byl návrat k původním buddhistickým snahám o dosažení poznání skutečné pravdy, buddhovské přirozenosti.⁷⁰

Základním předpokladem Činulovy praxe bylo pro *čchan* typické náhlé probuzení, které nebylo vyvrcholením, nýbrž počáteční branou na cestě k poznání. Náhlé probuzení představovalo pochopení a přijetí nutnosti kultivace, po kterém byl jedinec připraven a odhodlán následovat cestu postupného sebezdokonalování.⁷¹ V rámci snah o náhlé probuzení i následnou kultivaci pak Činul uplatňoval nejrůznější metody, jako byla četba sůter, vzývání buddhova jména či meditační praxe.⁷² Významnou roli hrála v Činulově učení angažovaná činnost, která se dá chápat také jako bytí v přítomném okamžiku. Jinými slovy se jedinec nepřetržitě soustředí jen a pouze na právě vykonávanou činnost, přičemž zklidňuje svou mysl. Za vrcholnou metodu pak Činul považoval meditaci vedenou prostřednictvím otázek *hwadu* (jpn. *kóan*, chi. *Kung-an*), jež byla určena pokročilým žákům. Kořeny této tradice sahají až do starověké Číny a Činul byl jedním z prvních mnichů, který ji na Korejském území aktivně propagoval.⁷³

⁶⁸ Horák, T. 2013, s. 9-12.

⁶⁹ Také buddhismus květinové girlandy (sk. Avatansaka) měl významné postavení u mocenských elit. Jedná se o doktrinární formu buddhismu učící o vzájemné propojenosti všech věcí, kterou do Koreje přinesl z Číny v 7. století mnich Ůisang (kor. 의상 han. 義湘, 625-702).

⁷⁰ Bushwell, R. E. 2004, s. 432.

⁷¹ Horák, T. 2013, s. 11-12.

⁷² Eckert, C. J. 2001, s. 75.

⁷³ Horák, T. 2013, s. 11-12.

Činulova nauka položila základní kámen dnešní podobě korejského buddhismu. Založení sekty Čogje a následný odklon buddhistických mnichů od světského života doprovázený jejich odchodem do ústraní měl však za následek úpadek významu buddhismu coby státního náboženství a vznikl tak prostor pro vzestup nové státotvorné ideologie, kterou se na následujících pět set let vlády dynastie Čosön stal neo-konfucianismus.⁷⁴

2.3 *Potlačení doktrinálních škol*

Důsledkem perzekuce buddhismu za vlády dynastie Čosön (kor. 조선, han. 朝鮮, 1392–1910) došlo roku 1424 k zániku tehdejšího řádu Čogje jeho vynuceným sloučením s ostatními *sönovými* školami a linie individuálních škol tak byla narušena. Oproti doktrinálním řádům *kjo*, které byly odjakživa spjaté s královským dvorem, přechaly však *sönové* školy navyklé životu v ústraní, vládu dynastie Čosön lépe. Samotné *sönové* učení bylo sice silně poznamenáno konfuciánskými myšlenkami, ale přesto si nadále uchovávalo svou „činulovskou“ podstatu.⁷⁵

Při vstupu do japonské koloniální éry tak v korejském buddhistickém prostředí významně převládal *sönový* řád. Buddhistická obec se však potýkala se špatným uspořádáním, nedostatkem morálky a vznikal tlak na její reformu a modernizaci.⁷⁶

Těmto požadavkům na jednu stranu odpověděla japonská koloniální vláda, která, ve snaze získat nad korejskou sanghou kontrolu, prováděla institucionální restrukturalizaci buddhistické společnosti, čímž sice docházelo k její modernizaci, ale současně také k japanizaci korejského buddhismu. Vůbec nejkontroverznějším tématem se v otázkách přejímání japonského vlivu staly mnišské sňatky, které byly

⁷⁴ Eckert, C. J. 2001, s. 75.

⁷⁵ Bushwell, R. E. 2004, s. 134, 433.

Stalo se tak na popud krále Sedžonga (kor. 세종, han. 世宗, 1397-1450), který sloučil existující školy pod dva státem povolené řády - meditační *söndžong* (kor. 선종 han. 禪宗) a doktrinální *kjódžong* (kor. 교정 han. 教宗) tedy řády *sön* a *kjó*.

⁷⁶ HUR, N. 2010, s. 76-80.

do té doby mezi korejskými mnichy tabu a jejichž problematika zůstala horkým tématem i po pádu japonské koloniální vlády. Toto téma ovlivnilo také pozdější fungování novodobého řádu Čogje a stalo se později také velkým tématem školy Kwan Um.⁷⁷

2.4 Novodobý řád Čogje

Nacionální proudy, které vyvstávaly na počátku 20. století jako odpověď na japonskou nadvládu, se odrazily také v korejském buddhismu, kde stále existovaly snahy o udržení ortodoxních korejských přístupů. Již od roku 1941 se tak v korejské sangze začal znova objevovat pojem Čogje. Tento název však nepředstavoval jednotný řád, ale japonské denominační označení pro veškerý korejský buddhismus.⁷⁸

Po skončení okupace docházelo v rámci procesů dejapanizace Koreje k masivní purifikaci korejského buddhismu od japonských vlivů a Čogje se pomalu začalo formovat v jednotný ortodoxní řád. Ve své nauce odkazoval na původní učení mistrů Činula a Chuej-nenga a hledal návaznost na stejnojmenné uskupení nauk, jež formálně zaniklo v 15. století. Linie mezi těmito dvěma řády je však dějinami přetřhaná. Je tedy důležité zdůraznit, že se nejedná o jeden navazující řád Čogje, ale o nové ortodoxní buddhistické uskupení hlásící se k sňovému směru. Po vzoru původního korejského učení je však silně ovlivněn naukou mistra Činula, buddhismem Čisté země a jinými doktrinálními vlivy. Školy těchto různých nauk se v Koreji dodnes potkávají pod jednou střešou tohoto řádu, což dělá z Čogje unikátní korejskou formu *čchanového* učení.⁷⁹

K oficiálnímu založení řádu Čogje však došlo v Jižní Koreji až roku 1962, Stalo se tak následkem schizmatu korejské sanghy mezi mnichy uzavírajícími manželství po japonském vzoru⁸⁰ a ortodoxními korejskými mnichy, kteří nepodporovali

⁷⁷ Bushwell, R. E. 2004, s. 433.

⁷⁸ *ibid.*, s. 433.

⁷⁹ *ibid.*, s. 157-158.

⁸⁰ Tito mniši vytvořili dnes druhý nejsilnější korejský řád zvaný Tchägo (kor. 태고)

sňatky řeholníků.⁸¹ Svým založením přijal řád tři úkoly. Těmi bylo vzdělávání, překlad sůter a propagace dharmy. Jejich cílem bylo nejen vzdělávat své mnichy, ale také přiblížit Buddhovu nauku běžným lidem a šířit korejský buddhismus.⁸² Na tyto úkoly později navázal korejský mistr řádu Čogje Sung San (kor. 승산, han. 崇山, 1927-2004) s vizí rozšířit korejský buddhismus za hranice Koreje. Své snahy završil založením školy Kwan Um.

⁸¹ Bushwell, R. E. 1992, s. 433.

Vedle Čogje tak vznikl dnes druhý největší korejský řád (kor. 태고, han. 太古)

⁸² Čcho, J. U. 2014, s. 336-340.

3 Zenová škola Kwan Um

Jak již bylo řečeno, Kwan Um je korejskou školou *sŏnového* řádu Čogje. Přes tento svůj ortodoxní korejský původ však ve svém učení kombinuje prvky japonské školy *rinzai* a vyznačuje se jistou západní modernitou. Byla totiž založena s cílem šířit korejský buddhismus za hranice Koreje, protože musel její zakladatel, Sung San, uzpůsobit nauku potřebám západní společnosti, ve které byl tou dobou japonský buddhismus již rozšířen a přijímán. Při utváření školy však vycházel z tradičních nauk korejského *sŏnového* buddhismu.⁸³

3.1 Mistr Sung San

Zakladatel školy Kwan Um, *sŏnový* mistr Sung San⁸⁴, se narodil v roce 1927 do křesťanské rodiny. Jeho mládí bylo ovlivněno japonskou okupací Koreje, což v něm zanechalo silné protijaponské nálady. Na sklonku války se tak připojil ke korejským odbojovým hnutím a následně byl až do jejího konce vězněn. Po válce studoval západní filozofii na korejské univerzitě Dongkuk (kor. 동국대학교, čst. *Tongguktähakkjo*, eng. Dongguk University), kde se mu poprvé dostala do ruky Diamantová sůtra⁸⁵. Ta jej inspirovala k mnišské cestě, na kterou se roku 1948 u řádu Čogje vydal.⁸⁶

Coby mnich korejského řádu Čogje se Sung San aktivně se podílel na obnově a rozvoji korejské sanghy, hrál důležitou roli ve vydávání buddhistických novin a šířil buddhismus mezi mladou korejskou generaci. Jistou dobu strávil také v čele významného soulského kláštera Hwagjesa (kor. 화계사), kde později roku 1991 založil Mezinárodní zenové centrum. Přes veškeré tyto zásluhy pro korejskou sanghu, je právě misijní činnost to, čím se Sung San proslavil nejvíce. Jeho mezinárodní působení započalo v Japonsku, kde na pozvání jednoho ze členů tamějšího Národního shromáždění vyučoval dharmu. Postupně rozšířil své misijní

⁸³ Čcho, J. U. 2014, s. 336-349

⁸⁴ Jedná se o pozdější buddhistické jméno. Vlastním jménem I Tök-in (kor. 이덕인, (han.) 李德仁)

⁸⁵ Jedna z nejvýznamnějších sůter mahájánového buddhismu.

⁸⁶ Ford, J. I. 2006, s. 99-100.

aktivity i na další části Asie, přičemž založil dva kláštery. První v Japonsku roku 1966 a druhý později v Hongkongu roku 1969.⁸⁷

O rozšíření misijních aktivit na území Ameriky Sung San vůbec nepřemýšlel. Při jeho působení v Hongkongu mu však bylo zdůrazňováno jedním z jeho známých, jak důležitou roli hraje misijní činnost na území Spojených států a byl opakovaně žádán, aby je navštívil. Sung San o cestě zprvu nechtěl ani slyšet, ale nakonec svolil a roku 1971 se vydal do Ameriky. Přestože neměl v plánu zdržet se dlouho, jeho pobyt se nakonec protáhl a vyústil v založení zenové školy Kwan Um.⁸⁸

3.2 Založení školy

Při svém pobytu v Americe narazil mistr Sung San na skupinu japonských mnichů, kteří mezi americkou společností šířili japonskou podobu zenového učení. Přes své působení v Japonsku a jasnou fascinaci jistými aspekty jejich zenu⁸⁹ byl však Sung San hrdým Korejcem a k Japonsku měl po událostech druhé světové války stále odměřený vztah. Cítil proto povinnost zasloužit se, aby byl korejský buddhismus v západním světě prezentován stejnou měrou jako ten japonský.⁹⁰

Po rozhodnutí vyučovat v Americe korejský *sŏn* se Sung San usadil na ostrově Rhode Island, kde se živil opravováním praček.⁹¹ Postupně se kolem něj však začala formovat skupina žáků, pocházejících převážně z blízké Brownovy univerzity.⁹² Už roku 1972 tak založil ve městě Providence na americkém Rhode Islandu zenové centrum, a položil tím základní kámen pozdější škole Kwan Um.

Sung Sanova nauka se v Americe rychle šířila, a tak začal od roku 1978 podnikat misijní cesty také do Evropy. Už v roce 1978 tak ve Varšavě vzniklo první zenové

⁸⁷ Čcho, J. U. 2014, s. 346-349

Tyto dva kláštery nespádají pod školu Kwan Um.

⁸⁸ Čcho, J. U. 2014, s. 346-349

⁸⁹ Ford, J. I. 2006, s. 99-100.

⁹⁰ Čcho, J. U. 2014, s. 346-349

⁹¹ Ford, J. I. 2006, s. 99-100.

⁹² Prebish, Ch. S. 1999, s. 33.

centrum východní Evropy.⁹³ S narůstajícím počtem Sung Sanových zenových center však začala vyvstávat potřeba soudržnosti v nauce i administrativě. Proto došlo roku 1983 k oficiálnímu zaštitění všech klášterů pod jednu společnou školu zvanou Kwan Um.⁹⁴

Název školy Kwan Um vychází z korejského jména pro *bódhisattvu* soucitu Avalókitéšvaru, (kor. 관세음, čst. *Kwanseŭm*), jež je v Koreji uctíván již od dob Tří království.⁹⁵ Samotný korejský název Kwan Um (kor. 관음, čst. *Kwan-ŭm*) pak nese význam: „vnímej zvuk světa“ (doslova „vidět zvuk“), což podle výkladu samotné školy znamená „*vnímat zvuk utrpení vesmíru a nabídnout svou pomoc*“.⁹⁶

3.3 Integrace japonských vlivů a západních potřeb

Přestože je Kwan Um školou, která má původ v řádu Čogje a stále pod něj formálně spadá, nejedná se o ortodoxní korejskou školu. Je uzpůsobena tak, aby lépe odpovídala potřebám západní kultury, pro kterou je určena. Vedle západních vlivů je mistr Sung San Korejci často obviňován z podléhání vlivům japonského buddhismu.⁹⁷ Tyto vlivy jsou v jeho metodách patrné zejména ve využití kóanové meditace, ke které získal inspiraci v japonské škole *rinzai*. Sung Sanova práce s kóanovou meditací je dnes jedním z charakteristických prvků školy Kwan Um.⁹⁸

Je rovněž důležité poznamenat, že škola Kwan Um místy využívá japonských výrazů, což je zřejmé už z jejího označení samotného učení, kdy je namísto korejského *sŏn* používán výraz *zen*. Užívání nekorejských označení může být důsledkem prostého faktu, že japonský buddhismus a jeho terminologie se na západě rozšířila dříve a rychleji než buddhismus korejský, a její užívání je tak pro západní svět praktičtější.

⁹³ Příbyla, O. a Lněnička, J. 2010, s. 83-84.

⁹⁴ History. [online, cit. 6.6.2023].

⁹⁵ O škole Kwan Um. [online, cit. 6.6.2023].

⁹⁶ History. [online, cit. 6.6.2023].

⁹⁷ Čcho, J. U. 2014, s. 348.

⁹⁸ Ford, J. I. 2006, s. 100-101.

Japonský kóan a korejské hwadu

Sung San ve své nauce kombinuje prvky dvou velmi podobných metod. Tradiční korejské meditace prostřednictvím otázek *hwadu*, která je ústřední meditační metodou řádu Čogje⁹⁹ a pro japonskou školu *rinzai* typických *kóanů*.

Podobně jako *kóany* mají *hwadu* svůj původ už ve starověké Číně. Jejich popularita na korejském území sahá až k časům mnicha Činula a dnes po jeho vzoru představují vrcholnou metodu k náhlému probuzení řádu Čogje. *Hwadu* jsou krátkými výroky, otázkami, či příběhy, které se jako nauka předávají z učitele na žáka. Postrádají systematizaci, a poněvadž k nim není vyloženě nutný výklad učitele, byly přístupnější také laickým praktikujícím. Oproti *koánům* jsou zpravidla kratší, avšak mohou být jejich úryvkem¹⁰⁰. Při řešení těchto otázek se praktikující pro jejich absurdnost dostává do neustálých pochyb, které mají za cíl přivést jeho mysl k vyhasnutí. Typickým příkladem *hwadu* je otázka: „*Kdo jsem?*“¹⁰¹

Oproti tomu *kóany* mají systematické sbírky a může se jednat i o komplexnější příběhy a anekdoty. Přestože jsou *kóany* určeny veřejnosti a o jejich řešení se může pokusit každý, pro pochopení často vyžadují interakci učitele a žáka, ke které dochází nejčastěji na soukromém sezení japonsky zvaném *dokusan*. Jejich princip si je však s *hwadu* velmi podobný.¹⁰² Typickým příkladem *kóanu* je otázka: „*Jaký zvuk dělá jedna tleskající ruka?*“

Západní vlivy

Druhým modifikátorem Sung Sanovy korejské nauky byla snaha přizpůsobit korejský *sŏn* západnímu světu. Aby jeho učení mohlo v Americe fungovat, muselo odpovídat potřebám tamější společnosti, která už si tou dobou prošla jistou formou

⁹⁹ Meditace pomocí otázek *hwadu* se korejsky nazývá *kanghwasŏn* (kor. 강화선)

¹⁰⁰ Příkladem extrakce otázky *hwadu* z *kóanu* je kóan: „Jeden mnich se zeptal Joshua: „*Má pes buddhovskou podstatu nebo ne?*“ Joshu odpověděl: „*Mu.*““ Mu je japonský výraz pro záporku „ne“. Otázka *hwadu* vycházející z tohoto *kóanu* pak zní: „*Co je Mu?*“ (Lachs, S. 2012, str. 20)

¹⁰¹ Lachs, S. 2012, str. 2, 9-10

What is Ganhwa Seon? [online, cit. 6.6. 2023].

¹⁰² Lachs, S. 2012, str. 2, 9-10

„sexuální revoluce“¹⁰³. Ve škole Kwan Um tak muselo dojít k rozvolnění přísných konvencí řádu Čogje. Byli zrovnoprávněni muži a ženy, takže se i žena mohla dát na mnišskou cestu¹⁰⁴ a byli ordinováni také laičtí praktikující. Nově nebylo po mniších vyžadováno vyholení hlavy a tradiční korejská mnišská roucha mohli v závislosti na své úrovni v rámci praxe nosit také praktikující laici.¹⁰⁵

Z výše uvedeného je jasné, že Sung Sanovo učení není typickým projevem ortodoxního korejského buddhismu.¹⁰⁶ Sung San kladl důraz na praktičnost nauky pro její šíření, a za tímto účelem musel i přes, nebo možná právě pro své silné korejské cítění udělat jisté ústupky.¹⁰⁷ Kwan Um se díky nim však stala unikátní školou, jež má pevné zakotvení v korejském *sŏnovém* učení, a která je typicky korejským všeobjímajícím způsobem schopná navázat na nové myšlenkové směry a najít v nich společný soulad.

3.4 Duchovní hierarchie školy

Koherentní informace o uspořádání školy Kwan Um jsou těžce dohledatelné, ale pro lepší pochopení fungování této školy, a také pro samotnou orientaci v práci, považuji za důležité tuto hierarchii detailněji představit.

Dle opata hlavního centra školy ve Vrážném a mistra dharmy Jiřího Hazlbauera¹⁰⁸ lze uspořádání školy dělit na duchovně-administrativní¹⁰⁹ a duchovně-hierarchické. Duchovně hierarchické uspořádání pak sleduje dvě linie, učící a předpisovou. Po obou těchto liniích mohou stoupat jak mniši, tak laičtí praktikující, jejichž rozdíl je

¹⁰³ Označení pro uvolnění společenských konvencí v období 60. - 80. let. Oproti Americe byl v Koreji tento proces výrazně pomalejší.

¹⁰⁴ Čcho, J. U. 2014, s. 349-354.

¹⁰⁵ Prebish, Ch. S. 1999, s. 36.

¹⁰⁶ Ibid., s. 32-33.

¹⁰⁷ Čcho, J. U. 2014, s. 349-354.

¹⁰⁸ Není-li uvedeno jinak, vychází informace obsažené v této kapitole z osobní komunikace s Jiřím Hazlbauerem. (Komunikace s Jiřím Hazlbauerem, červen 2023)

¹⁰⁹ vedoucí učitel, opat, hospodář, účetní apod.

v této podkapitole rozebrán. Rovněž není žádná z linií omezena pohlavím, tudíž mohou veškerých titulů dosáhnout jak muži, tak ženy.

Předpisová linie

V rámci předpisové linie přijímá praktikující buddhistické předpisy, což jsou sliby, kterými se zavazuje k určitému jednání. Podle počtu přijatých předpisů se pak po této linii posouvá. Základem praxe je přijetí pěti předpisů, se kterými praktikující dostává své buddhistické jméno.¹¹⁰ S narůstajícím počtem přijatých předpisů přichází následující tituly:

Učitel dharmy (eng. dharma teacher, kor. 법사, *pŏpsa*) má povolení vykonávat nejrůznější obřady, dávat meditační instrukce a vést meditační ústraní, vykonávat duchovní službu ve veřejných zařízeních a jeho cílem je směřování k jasné mysli a pomoci ostatním.

Starší učitel dharmy (kor. 선도법사, *sŏndopŏpsa*) vykonává konzultace, pronáší řeči dharmy (přednášky o dharmě) a pomáhá učitelům dharmy.

Učitel bódhisattva se zavazuje buddhistické sangze a vykonává role staršího učitele dharmy. Pracuje, a pokud možno také žije v zenovém centru.

Mniši a mnišky jsou rovněž součástí předpisové linie uspořádání školy. Mohou vykonávat veškeré úkony učitele bódhisattvy, musí dodržovat celibát a žít v zenovém centru. Mnich je rovněž povinen užívat výhradně své buddhistické jméno. Mnišství však není ve škole Kwan Um podmínkou ani důvodem pro postup v předpisové či učící linii. I lajk v těchto liniích může postupovat a dosáhnout v nich vyššího titulu než mnich. Pokud má však mnich i laik stejný titul, je mnich laickému praktikujícímu nadřazen.

¹¹⁰ „Slibuji, že nevezmu život jiné bytosti. Slibuji, že se zdržím braní věcí, které mi nepatří.

Slibuji, že se zdržím chování vzešlého z chtivosti. Slibuji, že se zdržím lhaní. Slibuji, že se zdržím braní omamných látek za účelem opojení.“ (Slovníček pojmů. [online, cit. 20.6.2023].)

Učící linie

Pro pochopení učící linie školy je nutné rozlišit dva pojmy, kterými jsou „předávání dharmy“ a „udělení *inka*“.

Předání dharmy je klíčové napříč všemi buddhistickými směry a představuje stanovení duchovního nástupce linie dané buddhistické nauky.

Proces udělování *inka* má svůj původ v japonské škole *rinzai*, kde se jedná o uznání ze strany mistra, že dotyčný praktikující došel poznání skutečné pravdy.¹¹¹ V učící linii školy Kwan Um obdržení *inka* od jednoho ze zenových mistrů znamená, že dotyčný získává autoritu pro výuku dharmy.¹¹²

Učící linii školy Kwan Um pak představují zenový mistr a mistři dharmy

Mistr dharmy (eng. Dharma Master) je označen titulem JDPS(N)¹¹³ pro korejské *Ji Do Pop Sa Nim* (kor. 지도법사님, čst. *Čidoböpsanim*) a je tak certifikovaným učitelem dharmy.¹¹⁴ Pro získání titulu Mistra Dharmy je nutné získat uznání *inka* od jednoho z výše postavených zenových mistrů.

Zenový mistr (eng. Zen Master) obdržel dharmu od jednoho z předchozích mistrů a je tak pokračovatelem linie učení. Vyučuje zen a může předáním své dharmy ustanovit další pokračovatele linie (zenové mistry) či udělit uznání *inka* a jmenovat tak mistry dharmy.

¹¹¹ Ford, J. I. 2006, s. 54.

¹¹² Inka Means Strong Center and Wisdom [online, cit. 26.6.2023].

¹¹³ JDPS a JDPSN se vyskytují v obou variantách, jedná se o jeden a týž titul. „N“ značí v korejském titulu honorifikační koncovku „nim“ (kor. 님), kterou někteří mistři dharmy pro svou zkratku vynechávají

¹¹⁴ V české republice se v současnosti nachází tři mistři dharmy. Jsou jimi Jiří Hazlbauer, jeho žena Tam Jordan a Jakub Koldovský. (Komunikace s Jiřím Hazlbauerem, červen 2023)

3.5 Praxe Kwan Um

Veškeré metody a předpisy Kwan Um jsou detailně popsány v knize „*Dharma Mirror*“¹¹⁵, která je oficiální a volně přístupnou příručkou této školy. Následující kapitola představuje jen stručný náhled do této praxe.

V praxi školy dochází po vzoru korejského *sōnového* učení ke kombinaci nejrůznějších metod na cestě k probuzení a praktikující si tak může vybrat, které metody mu vyhovují nejlépe. Aby však nedocházelo k nepoučené meditaci, pomáhá praktikujícímu k nalezení vhodného přístupu jeho učitel. Jak již bylo zmíněno, opora učitele a korejské sanghy je jedním ze základních kamenů buddhismu.

Vedle již zmíněných *kóanových* promluv s učitelem probíhají tradiční meditace v sedě, japonsky zvané *zazen* (kor. 좌선, čst. *čwasōn*), při kterých si praktikující může pomáhat soustředěním se na vlastní dech, některou z otázek *hwadu*, zpěvem či opakováním manter, jako je vzývání jména *bódhisattvy* Avalókitéšvary „*Kwan Seum Bosal*“ (kor. 관세음보살, čst. *Kwan Seŭm Bosal*).¹¹⁶

Samotné zpěvy hrají důležitou roli v metodách školy. Ty probíhají tradičně ráno a večer a jsou vedeny v korejském jazyce. Jejich cílem však není precizní výslovnost ani porozumění zpívané sŭtre či mantře, nýbrž soustředění na vzájemně se prolínající hlasy zpívajících, které dopomáhá k odprošení se od vlastních myšlenek. Ranním zpěvům tradičně předchází ještě poklony směrem k oltáři Buddhy. Ten však nesymbolizuje boha, nýbrž buddhovskou přirozenost, která je všeprostopující.¹¹⁷

Intenzivnější formou praxe jsou pak meditační ústraní, korejsky zvané *kjolče* (kor. 결제, čst. *kjöldže*). Ty mají více podob. Od jednodenních ústraní mohou ty nejdelší

¹¹⁵ Kwang, Ji a Knud Rosenmayr, ed. 2016. Dostupné z: <https://kwanumzen.org/resources-collection/2017/9/15/dharma-mirror-4th-edition>.

¹¹⁶ Formy zenové meditace. [online, cit. 6.6.2023].

¹¹⁷ *ibid.*

trvat až devadesát dní. Specifickým druhem *kjolče* je *kido*, ústraní zaměřené primárně na metodu zpěvů.¹¹⁸

Veškeré fungování Kwan Um se nese v duchu angažované činnosti, která byla propagována již mistrem Činulem. Na samotných stránkách školy je angažovaná činnost zachycena citátem: „*když něco děláš, prostě to jenom dělej*“¹¹⁹. Meditující tak nemedituje pouze během společných sezení, či zpěvů, ale svou mysl má zklidňovat při každé své činnosti. Tedy soustředit se na přítomný okamžik a vše ostatní nechat jít.¹²⁰

¹¹⁸ Formy zenové meditace. [online, cit. 6.6.2023].

¹¹⁹ Formy meditace. [online, cit. 6.6.2023].

¹²⁰ *ibid.*

4 Mapování historie školy Kwan Um v České republice

Svou cestu si učení mistra Sung Sana našlo i do Česka, a to už na konci 70. let. Přes tuto více než čtyřicet let dlouhou historii školy Kwan Um na českém území však neexistují o jejím fungování prakticky žádné souvislé záznamy. S některými jejími členy sice byly vedeny rozhovory a na téma Kwan Um již vzniklo pár prací, ale ty se povětšinou zabývají především současným fungováním či praxí samotné školy a její historii na českém území řeší jen okrajově.

Pro zmapování historie školy Kwan Um na českém území se proto budu opírat o rozhovory s pamětníky, které byly pořízeny a zpracovány za účelem této práce pomocí metod orální historie. V rámci zvolené metodologie vycházím z knihy: „*Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*“¹²¹ od historiků profesora Miroslava Vaňka a docenta Pavla Mückeho.

4.1 Prameny

Přes již zmíněné mizivé množství dostupné literatury mi byly velkou oporou disertační práce „*Buddhismus na Západě*“¹²² a s ní provázaná kniha „*Jednota v rozmanitosti*“¹²³ od Jana Honzíka, které nabízí přehled o aktuální buddhistické scéně a je v nich dán prostor také příspěvkům členů československé a pozdější české Kwan Um. Kniha obsahuje velice přínosné osobní paměti Mileny Slavické a Jana Komrsky, kteří stáli u formování první české sanghy Kwan Um a paměti Tomáše Vystrčila, který se s nimi po sametové revoluci spolupodílel na založení Buddhistické společnosti¹²⁴. Neopomenutelným zdrojem je rovněž knížka „*Český zen a umění naslouchat*“¹²⁵ od Vlastimila Marka (1946-2021), jenž byl sám

¹²¹ Vaněk, M. a Mücke, P. 2015

¹²² HONZÍK, Jan. *Buddhismus na Západě*. [online]. Česká republika. Praha. 2014. Disertační práce. Univerzita Karlova. Fakulta humanitních studií. Vedoucí práce: Jiří HOLBA.

¹²³ HONZÍK, Jan, ed. *Jednota v rozmanitosti: Buddhismus v České republice*. Praha: DharmaGaia, 2010. ISBN 978-80-7436-006-0.

¹²⁴ Společnost, která vznikla na počátku 90. let s cílem propojit jednotlivé československé buddhistické skupiny

¹²⁵ MAREK, Vlastimil. *Český zen a umění naslouchat*. Praha: Radost, 1994. ISBN: 80-85189-23-2.

členem Kwan Um a jeho vzpomínky na toto období jsou v knize částečně zachyceny. Zmíněná literatura se však týká zejména takzvaného „undergroundového“ předrevolučního uskupení školy a rozvoj Kwan Um po sametové revoluci je zde popsán buď vůbec, nebo jen povrchně.

Samotná praxe a aktivity školy u nás, jsou přehledně zpracovány na webových stránkách české větve Kwan Um¹²⁶, či na její sesterské stránce zenového centra Vrážné¹²⁷.

4.2 Orální historie a její úskalí

Orální historie je jednou z metod historiografického kvalitativního výzkumu, která se zaměřuje na takzvané „dějiny psané zdola“ (mikrohistorii). Veskrze se tak zabývá osobními životy jedinců či dějinami opomíjených skupin společnosti a reflektuje historické události z pohledu prožívání běžného člověka.¹²⁸

Přes své kvalitativní přínosy v mapování dějin má však i orálně-historická metoda svá úskalí. Ty spočívají především v subjektivitě práce, a to jak na straně přístupu tazatele a autora, tak u pamětníků samotných. Ačkoliv rozhovor vede tazatel, pamětník je ten, kdo rozhoduje, co říci, a co ne, jaký narativ bude mít jím prezentovaná minulost, a do jaké role se v ní stylizuje. Toto subjektivní vnímání minulosti je zapříčiněno přirozenou selektivitou paměti a neznamena nutně úmyslnou snahu pamětníka zkreslovat historii.¹²⁹

Vedle lidského faktoru a selektivity paměti ovlivňuje výstupy orálně-historické práce také lidské zapomínání.¹³⁰ Místo konkrétních dat a názvů, tak z rozhovorů často vycházejí osobní a detailní popisy určitých situací, které je však někdy velmi obtížné blíže zařadit na časovou osu vyprávění. Tento důraz na prožitky namísto

¹²⁶ Zenová škola Kwan Um [online]. Dostupné z: <https://www.kwanumzen.cz/>.

¹²⁷ Kwanum School of Zen Vrážné [online]. Dostupné z: <https://vraznezen.org/>.

¹²⁸ Vaněk, M. a Mücke, P. 2015, str. 12.

¹²⁹ *ibid.*, s. 15-16, 95-96.

¹³⁰ *Ibid.*, s. 95-96.

faktických dat je charakteristický rys orální historie, který tuto metodu dělá současně unikátní.¹³¹

Přestože je důležité mít na paměti subjektivitu, různá omezení i možné nepřesnosti orální historie, jedná se o nepostradatelnou metodou historiografické práce, která slovy jednoho z jejích zakladatelů Charlese Morriseyho: „...pomáhá vytvářet lidskou paměť a (...) něco pro budoucnost, co by jinak neexistovalo.“¹³²

4.3 Výběr a představení pamětníků

Jelikož se jedná o kvalitativní přístup zkoumání, není rovněž důležité dbát při stanovování kritérií k výběru narátorů na statisticky relevantní vzorek. Zejména při mnou použité metodě orálně-historického interview podléhá výběr dotazovaných úzkému tématu práce.¹³³

Pomocí studia dostupných zdrojů a následného využití metody „sněhové koule“¹³⁴ jsem vytypovala jedenáct pamětníků, z nichž se mi nakonec podařilo navázat kontakt a následně realizovat rozhovor s pěti z nich. Všichni kontaktovaní narátoři se napříč dějinami české odnože Kwan Um významně zasloužili o její fungování a období svého působení v této škole pokrývají celou její dlouhou historii na českém území. Dva z těchto pamětníků jsou v současnosti členy školy Kwan Um, tři z nich ze školy v minulosti vystoupili. Při jejich představení volím chronologické pořadí dle toho, kdy ve škole Kwan Um začali působit. Pro kontext práce rovněž uvádím, jakým způsobem se v životě dostali k buddhismu jako takovému.

¹³¹ Vaněk, M. a Mücke, P. 2015, s. 11-12, 140.

¹³² [Charles Morrisey] In: Vaněk, M. a Mücke, P. 2015, s. 116-117.

¹³³ Vaněk, M. a Mücke, P. 2015, s. 11-12, 140.

¹³⁴ Z anglického „snowball sampling technique“ je proces získávání nových kontaktů od již oslovených narátorů. (Vaněk, M. a Mücke, P. 2015, s. 116-117.)

Lumír Kolíbal (*1954)

Lumír Kolíbal je prvním členem sanghy a pravděpodobně prvním Čechem, který přišel do kontaktu se Sung Sanovým učením. Je také překladatelem a zakladatelem nakladatelství DharmaGaia.

S buddhismem se seznámil koncem 70. let na vojně v Plzni skrz jednoho z desátníků. Nejednalo se o žádný konkrétní směr, ale začal se od té doby o buddhismus více zajímat. V roce 1978-79 se při své cestě na jazzový koncert do Varšavy napojil už přímo na školu Kwan Um.¹³⁵

PhDr. Milena Slavická (*1949)

Doktorka Milena Slavická stála u založení první sanghy české školy Kwan Um a později také Buddhistické společnosti. Dnes je českou kunsthistoričkou, kurátorkou, vysokoškolskou pedagožkou a úspěšnou spisovatelkou.

K buddhismu ji přivedl zájem o hinduismus, díky kterému si při svých studiích na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy přibrala jako třetí obor indologii. Seznámila se tak s tehdejší akademickou buddhistickou literaturou. Pro její cestu k zenovému buddhismu byl pak klíčový rok 1977, kdy se při svém působení v Národní galerii začala scházet se skupinou konceptuálních umělců Karlem Milerem, Petrem Štemberou a Janem Mlčochem. Díky těmto kontaktům se spojila s dalšími lidmi, se kterými později utvořila jádro české sanghy Kwan Um.¹³⁶ Své osobní paměti doktorka Slavická podrobněji popsala pro knihu *Jednota v rozmanitosti*.

Michaela Lamana Mazáčová (*1953)

Michaela Lamana Mazáčová se připojila ke Kwan Um v 90. letech a se školou ji pojí dlouhá historie. Přestože dnes již není členkou, v Kwan Um strávila mnoho let a opakovaně se sem vracela. V 90. letech její pražský byt fungoval nějakou dobu coby zenové centrum školy. V současnosti se věnuje kraniosakrální biodynamice v rámci své Školy vědomého doteku, kde dodnes čerpá ze své meditační praxe.

¹³⁵ Rozhovor s Lumírem Kolíbalem, duben 2023.

¹³⁶ Slavická, M. 2010. s. 31-32.

K zájmu o buddhismus přivedla Michaelu Mazáčovou praxe jógy, ke které ji vedla její teta Marie. Ta měla velice blízko k východním tradicím a tento vztah předala také své neteři. Mezi lety 1975-1993/4 žila Michaela Mazáčová v Kladně, kde se na jedné z lekcí jógy seznámila s Jiřím Šmejkalem¹³⁷ a následně k němu v 80. letech chodila praktikovat zenový buddhismus do jeho bytu. Ta také potkala Vlastimila Marka¹³⁸. Oba byli napojeni na mistra Sung Sana.¹³⁹

Věra Hrušová (*1961)

Věra Hrušová se svou praxí v Kwan Um začala okolo roku 1994 a mezi lety 1997-2007 a později 2012-2020 vykonávala funkci opatky školy v Praze. Věnuje se umění, zejména olejomalbě a překládá buddhistickou literaturu. V roce 2018 vyšla v jejím překladu také kniha *Zenový kompas* od mistra Sung Sana.

S buddhismem se setkala poprvé v patnácti letech, kdy přišla do kontaktu s knihou Vincence Lesného. Tehdy po ztrátě blízké osoby hodně přemýšlela nad smyslem života a odpovědi hledala v různých filozofiích. Pokoušela se je nalézt také v křesťanství, které bylo jediným dostupným náboženstvím v období socialismu, ale úplně ji neoslovilo. Na střední škole, někdy v letech 1978-1979, se jí pak dostalo do ruky samizdatové vydání brožurky o zenu od D. T. Suzukiho:¹⁴⁰ „*Najednou jsem měla pocit, že to je ono, že je to pro mě přirozený. Ne že bych tomu rozuměla hlavou, ale líbilo se mi to.*“¹⁴¹

Jiří Hazlbauer JDPSN (*1975)

Jiří Hazlbauer začal praktikovat ve škole Kwan Um v roce 1999. Původním povoláním je truhlář a podílel se na budování, údržbě i provozu center Kwan Um po celém světě. Mezi lety (2010-2011) vykonával funkci opata hlavního kláštera

¹³⁷ Jeden ze zakládajících členů Kwan Um. V 90. letech vykonával funkci opata.

¹³⁸ Vlastimil Marek (1946-2021) byl hudebníkem, spisovatelem a duchovním učitelem kombinujícím nejrůznější spirituální směry. V roce 1986 byl vězněn komunistickým režimem a jeho případ je evidován Výborem na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS). Podle svých slov v knize *Český zen a umění naslouchat* dostal od Sung Sana povolení učit. S českou sanghou Kwan Um se ale nikdy pravidelně nestýkal. (viz. str. 53).

¹³⁹ Rozhovor s Michaelou Lamanou Mazáčovou, duben 2023.

¹⁴⁰ Japonsko-americký filozof a buddhista zaměřený na zen a školu Čisté země

¹⁴¹ Rozhovor s Věrou Hrušovou, duben 2023.

školy v Providence (USA) a v současnosti je opatem hlavního českého zenového centra Seon Mun Sa ve Vrážném.

Jeho cesta k buddhismu vedla přes Izrael, kam v 90. letech odjel pobývat s místními beduíny. Z Česka si s sebou tehdy odvezl knihu *Odklepávání popela na Buddhu* od zenového mistra Sung Sana, při jejímž pročitání zvažoval pokračovat dále do Asie a vyhledat tam vhodného učitele. Jak ale sám poznamenal: „*nejsem zrovna dobrý čtenář (...) a jak jsem si pročetl tu knihu, tak jsem se dostal na konec, konečně, a tam byla adresa na skupinku v Praze. A tak jsem si řekl, že vlastně nemusím jezdit do té Asie, že se můžu vrátit domů.*“¹⁴²

4.4 Realizace rozhovorů

Po domluvě s narátory se tři z rozhovorů uskutečnily v kavárnách, jeden v online prostředí a jeden v soukromém bytě paní Mazáčové. Čas vymezený na jednotlivé rozhovory se pohyboval v rozmezí jedné hodiny až devadesáti minut¹⁴³, přičemž narátor mohl rozhovor ukončit předčasně, nebo naopak pokračovat ve vyprávění dál. Úhrnem tak v rámci práce vzniklo přibližně 400 minut mluveného záznamu což odpovídá necelým 158 normostranám hrubě čištěného přepisu.

Všem rozhovorům vždy předcházelo krátké povídání, kdy byli narátoři seznámeni s cíli této práce, za jejímž účelem rozhovor poskytují a byl jim dán prostor na případné otázky. Rovněž byl s narátory podepsán informovaný souhlas s poskytnutím, nahráváním a následným využitím rozhovoru.

Samotné rozhovory byly vedeny metodou orálně-historického interview, které se vyznačuje častějším vstupováním tazatele do rozhovoru prostřednictvím konkrétních otázek. Je tak vhodnější pro obdobná úzce specifikovaná témata.¹⁴⁴

¹⁴² Rozhovor s Jiřím Hazlbauerem, květen 2023.

¹⁴³ Jedná se o doporučenou délku rozhovoru (Vaněk, M. a Mücke, P. 2015, s. 126)

¹⁴⁴ Vaněk, M. a Mücke, P. 2015, s. 101

V rámci rozhovorů jsem pamětníky také požádala o případné fotografie, či jiné dobové materiály, které jsou součástí příloh této práce. Řazení těchto příloh není závislé na jejich relevanci k textu, ale pokouším se zde o chronologické uspořádání.

4.5 Analýza a interpretace rozhovorů

Poněvadž se jedná o kvalitativní výzkum, který se zaměřuje na osobní prožitky jednotlivých narátorů, není potřeba jejich vyprávění nijak zobecňovat.¹⁴⁵ Samotná analýza a interpretace výsledků je však v orální historii nesmírně důležitá.

Primárním úkolem analýzy rozhovorů je rozebrání vzpomínek pamětníků na jednotlivé složky a jejich následné uspořádání tak, aby se v nich dalo pohodlně orientovat. K tomu lze využít více přístupů. Já pro svou práci volím kombinaci obsahové analýzy a analýzy smyslu sdělení, ve které se soustředím na společné vzpomínky, formulace a prožitky ve vyprávění narátorů. Tyto jednotlivé prvky následně člením do tematicky a časově soudržných celků či etap, a pokouším se je, pokud možno, chronologicky uspořádat.¹⁴⁶ Na základě získaných výpovědí člením tyto složky primárně z hlediska institucionalizace školy a jejímu vztahu vůči státu do tří etap (kapitol) v rámci nichž poté definuji menší obsahově souvislé celky.

Z interpretačního hlediska se pak snažím vynést spojitosti, které v rozhovorech považuji za důležité. Za účelem omezení generalizace pramenů je interpretace na základě metodologie doplněna přímými citacemi z uskutečněných rozhovorů, a pokud je to možné, zasazují je do již dostupných tzv. „srovnávacích“¹⁴⁷ pramenů. Je důležité zmínit, že interpretace dat je značně individuální a nenabízí tak správný, ale pouze možný úhel toho, jak se na interpretované témata dívat a je dopředu ovlivněna volbou otázek, které byly pokládány v průběhu rozhovoru.¹⁴⁸

¹⁴⁵ Vaněk, M. a Mücke, P. 2015, s. 116-117

¹⁴⁶ *ibid.*, s. 144-155.

¹⁴⁷ Nezbytnou součástí analýzy orálně-historických materiálů je jejich srovnání s jinými druhy dostupných pramenů. (Vaněk, M. a Mücke, P. 2015, s. 13).

¹⁴⁸ Vaněk, M. a Mücke, P. 2015, s. 13, 158, 161-163.

Poznámka k redakčním zásahům u použitých citací

Protože užitými specifiky jazyka (slang, prvky nářečí, apod...) se narátor vědomky či nevědomky identifikuje, jsou pro zachování autentičnosti promluv redakční zásahy do projevů narátorů v citacích omezeny na minimum.¹⁴⁹ Veškeré úpravy jsem tak prováděla výhradně za účelem srozumitelnosti sdělení.

Po stránce syntaktické šlo zejména o doplnění interpunkčních znamének do míst, kdy narátor sdělil „jedním dechem“ několik informací. Na straně lexikální byla odstraněna výplňová slova, pokud nepomáhala dotvářet charakter narátorova sdělení.

Pro slabší odmlky a nedokončené promluvy jsou v citacích použity tradiční výpustky (trojtečky) přímo za větou „...“. Pokud se jednalo o delší odmlku, jsou uvedeny v hranatých závorkách kurzívou spolu s citací „[...]“. V případě, že došlo k vynechání části citace, či propojení dvou citací, je výpustka použita bez kurzívy v kulaté závorce „(...)“. Poněvadž psaná forma projevu do jisté míry zkresluje pamětníkovo sdělení, jsou citace příležitostně doplněny informacemi o mimoslovních projevech v hranatých závorkách.

Výjimkou v redakčních úpravách je rozhovor s Milenou Slavickou, kde používám autorizovaný přepis, který redigovala sama Milena Slavická. Do tohoto přepisu jsem nijak nezasahovala a veškeré citace z něj jsou ponechány v autorizovaném znění. Z tohoto důvodu se v jejích promluvách může vyskytovat odlišnost v transkripci některých jmen a výrazů.

¹⁴⁹ Vaněk, M. a Mücke, P. 2015, s. 13, 134-136, 158.

5 Kwan Um v komunistickém Československu

Učení mistra Sung Sana přišlo do Československa ještě před oficiálním založením školy Kwan Um. Dělo se tak zásluhou malé skupiny lidí, která v období normalizace hledala duchovní naplnění za hranicí toho, co tehdejší československý totalitní režim poskytoval a především povoloval. Jezdili proto do sousedního Polska, které nabízelo více možností, a kam od konce 70. let pravidelně jezdil také zenový mistr Sung San.¹⁵⁰

Přestože cesty zahraničních učitelů do tehdejšího Československa byly prakticky nemožné, buddhismus na českém území měl své pozadí, díky němuž tato skupina mohla vůbec vzniknout.

5.1 České buddhistické pozadí

Rozsáhlejší zmínky o buddhismu v Čechách se vyskytují již před první světovou válkou. Zlom v českých buddhistických dějinách však nastal až se vznikem samostatné Československé republiky, kdy se začala rozvíjet česká indologie a spolu s ní literatura z per českých orientalistů jako byl Vince Lesný (1882-1953) či Dr. Leopold Procházka (1879-1944).¹⁵¹

Stranou této akademické literatury měla česká buddhistická praxe teosofický základ. Na jejím šíření se významně podílel „první český buddhistický patriarcha“ Fratišek Drtikol (1883–1961) se svou svébytnou eklektickou naukou, na kterou se váže linie jeho žáků jako byl Květoslav Minařík (1908-1974) či Evžen Štekl (1921-2001).¹⁵²

Čeští buddhisté 20. století však byli vystaveni útlaku zprvu představovaného nacistickým Německem během 2. světové války a později také ze strany

¹⁵⁰ Prebish, Ch. S. 1999, s. 34.

¹⁵¹ Své překlady často doplňoval či upravoval. Nejednalo se tedy nutně o čisté překlady původní literatury. (Holba, J., 2010, s. 27-30.)

¹⁵² Lípa, J. 2019, s. 44.

Holba, J., 2010, s. 27-30.

komunistického režimu, kdy byly jejich aktivity přesunuty na pole undergroundu.¹⁵³ Co se literatury týče, vedle dvou oficiálně publikovaných akademických děl, kterými byla kniha *Buddha* od Egona Bondyho (1930–2007) a *Filosofická koncepce nejstaršího buddhismu* od Ivo Fišera (1929–2004), se pak veškerá další buddhisticky zaměřená literatura v období normalizace šířila pouze prostřednictvím samizdatu.¹⁵⁴

Navázání československých buddhistů na východní tradice

Z dostupných zdrojů lze říci, že v první polovině 20. století byla buddhistická praxe v Česku založena zejména na samostudiu literatury. To pokračovalo dál i po komunistickém převratu v roce 1948. Poněvadž v socialistickém Československu byla institucionální existence buddhistických uskupení nemožná. Veškeré povědomí běžných lidí o této nauce se šířilo pouze ústně, prostřednictvím již zmíněných samizdatů, nebo z knih, které zůstaly někde na poličkách z období první republiky.¹⁵⁵ „*Byly jen samizdaty, nebo literatura z 1. republiky, nic jiného nebylo. Když jsem začal jezdit do Polska, tak jsem zjistil, že je tam je v knihkupectvích spousta věcí, které u nás ani nemohly vyjít, tak jsem některý ty knížky vozil do Česka a něco z toho jsme potom amatérsky překládali s kamarádama.*“¹⁵⁶

V 60. a 70. letech však přišla nová vlna československých buddhistů.¹⁵⁷ Ti ve své praxi hledali víc než jen tajné schůzky s přáteli a četbu knih. Tyto touhy ve své knize *Český zen a umění naslouchat* zachycuje český hudebník, spisovatel a buddhista Vlastimil Marek (1946-2021) slovy: „*hledal jsem přímou, nezprostředkovanou zkušenost zenu. Nejen informaci o zenu. Hledal jsem zen.*“¹⁵⁸

Čeští buddhisté tak začali navazovat na původní východní tradice a linie, a to zejména skrz Polsko, které bylo v té době o něco otevřenější a jezdili tam své učení

¹⁵³ Lípa, J. 2019, s. 54.

¹⁵⁴ Holba, J. 2010, s. 27-30.

¹⁵⁵ Komrska, J. 2010, s. 37.

¹⁵⁶ Rozhovor s Lumírem Kolíbalem, duben 2023

¹⁵⁷ Lípa, J. 2019, s. 54.

¹⁵⁸ Marek, V. 1994, s. 16.

Mluví o své touze vycestovat do Japonska, která se mu nakonec splnila.

šířit východní mistři jako byl láma tibetského buddhismu Ole Nydahl či zenový mistr Sung San.¹⁵⁹

5.2 *Cesty do Polska: formování české sanghy*

Zenový mistr Sung San nikdy nedostal vízum k vycestování do ČSSR.¹⁶⁰ Navštívit Československo se mu tak podařilo až po převratu v roce 1991. Pro setkání českých buddhistů s jeho učením tak byly v období komunismu klíčové cesty do Polska, kde ve Varšavě od roku 1978 fungovalo Sung Sanovo první zenové centrum ve východní Evropě.¹⁶¹ Na své setkání se Sung Sanovou naukou vzpomíná Lumír Kolíbal takto: „*to bylo asi v roce 1978 nebo 1979, kdy jsem jel do Varšavy na jazzový festival a tam jsem na stopu potkal nějakýho Poláka, který praktikoval zen. Ten řidič nás tenkrát vzal do auta oba, tak jsme si zbytek cesty povídali, a takto jsem se s tím setkal*“.¹⁶²

Svou první cestu za učením zenu uskutečnila roku 1979 také Milena Slavická: „*...asi pět nebo šest lidí nás tenkrát jelo, Vlasta Marek, Karel Miler, já, myslím Věrka a Cest'a Bárta...*“ Česká skupina tam tehdy jela s úmyslem přidat se k praktikujícím Philipa Kapleaua¹⁶³. „*To se nám ale nepodařilo. Polští Kapleauovci nás tak trochu vyhodili [smích]. Ve Varšavě jsme se ale potkali s Lumírem a ten nás nasměroval na budoucí Kwan Um.*“¹⁶⁴ Ve svém příspěvku v knize *Jednota v Rozmanitosti* pak Milena Slavická vzpomíná, že atmosféra prvního setkání se zenem Mistra Sung Sana byla uvolněná a přátelská:¹⁶⁵ *Myslím,*

¹⁵⁹ Rozhovor s Lumírem Kolíbalem, duben 2023

¹⁶⁰ Slavická, M. 2010, s. 34.

¹⁶¹ Příbyla, O. a Lněnička, J. 2010. s. 84.

Toto zenové centrum pomáhal založit jeden ze Sung Sanových první žák polského původu Jacob Pearl (1950-2013). Později znám také jako Zenový mistr Wu Bong, který byl mezi lety 1995-2013 hlavním učitelem Evropské školy Kwan Um. (Prebish, Ch. S. 1999, s. 34.)

¹⁶² Rozhovor s Lumírem Kolíbalem, duben 2023

¹⁶³ Americký zenový učitel, který ve své praxi kombinoval metody japonských zenových škol *sótó* a *rinzai*

¹⁶⁴ Rozhovor s Milenou Slavickou, duben 2023

¹⁶⁵ Slavická, M. 2010, s. 33.

že to ještě nebyla Falenice¹⁶⁶, ale jiný prostor. Meditací se účastnilo mnoho lidí, myslím, že ještě nebyli úplně vyhranění, pokud se týká školy, připadalo mi, že se mohl účastnit každý, i prostě jen tak ze zvědavosti. Ale na rozdíl od kapleauovců nás přijali přátelsky.¹⁶⁷

O otevřenosti Sung Sanova učení promluvil také Lumír Kolíbal: „Byl tam rinzai Philipa Kapleaua, ale ti byli dost uzavřená skupina, taková elitářská, zatímco Kwan Um bylo velice otevřený.“¹⁶⁸

Roku 1979 byl tak položen základní kámen české sanghy školy Kwan Um a začaly se konat opakované výjezdy do Polska: „Jezdili jsme tam dvakrát do roka. Většinou, když tam byl korejský mistr nebo někdo ze spojených států“.¹⁶⁹

Je nutné zmínit, že ne všichni praktikující, kteří se setkali se zenem mistra Sung Sana v Polsku, se poté považovali za jeho žáky.

Falenice

Roku 1983 bylo založeno zenové centrum Do Am Sa ve Falenici¹⁷⁰ na okrajové části Varšavy. To funguje dodnes a pod současným názvem Wu Bong Sa¹⁷¹ je hlavním zenovým centrem polské školy Kwan Um. „Ve Falenici to už vypadalo jinak. Bylo to centrum školy Kwan Um. Byli zde žáci, kteří se hlásili ke KwanUm a považovali Seung Sana za svého mistra,“ srovnala Milena Slavická svou zkušenost z Falenice s první návštěvou z roku 1979.¹⁷²

¹⁶⁶ Zenové centrum Kwan Um ve Varšavě

¹⁶⁷ Rozhovor s Milenou Slavickou, duben 2023

Podle Vlastimila Marka byla tato první praxe české skupiny vedena mnichem Mu Bul Su Nimem (Marek, V. 1994, s. 23.)

¹⁶⁸ Rozhovor s Lumírem Kolíbalem, duben 2023

¹⁶⁹ ibid.

¹⁷⁰ Kwan Um School of Zen – Europe: facebook. 6.5.2015. [cit. 28.4.2023].

¹⁷¹ Název centra je odvozen od buddhistického jména zenového mistra Wu Bonga.

¹⁷² Rozhovor s Milenou Slavickou, duben 2023.

„...to byly velký akce. Oni koupili ve Falenici dům, ke kterému přistavěli meditační halu a tam se scházely stovky lidí,“ vzpomínal na Falenici Lumír Kolíbal. Popsal také, jak na něj Polská sangha působila v porovnání s přísným Československem: „Výborný, naprosto výborný. Pro mě to bylo naprostý novum. Já jsem byl tady z toho dusnýho prostředí, kde se nic nemohlo, všechny ty skupinový aktivity mladejch lidí byly víceméně potlačovaný, pokud to nebylo oficiální. Tam jsem najednou narazil na lidi, kteří tvořili nějaký společenství.“¹⁷³

Setkávání se Sung Sanem

Pravidelné výjezdy české sanghy do Polska pokračovaly i v 80. letech a Česká sangha tak udržovala kontakt přímo se samotným Sung Sanem.¹⁷⁴ Někteří z nich se s ním mohli setkat také v rámci *dokusanu*.¹⁷⁵ O svém prvním setkání s ním Lumír Kolíbal říká, že to byl „...velký pocit úcty, ale víc vám k tomu neřeknu. Já byl hrozně zmatenej. My jsme tam chodili na ty hromadný povídání s ním a on to sekal jednoho po druhým, ty odpovědi (na kóany pozn. aut.) očekával velmi rychle, takže to byly věci na pár minut a člověk byl z toho zmatenej, protože vůbec jako začátečník nechápal systém toho zenovýho učení“¹⁷⁶

Milena Slavická pak popsala setkání se Sung Sanem takto: „Já jsem s ním nikdy neměla dokusan samostatně. Většinou nás přijímal po několika, nejčastěji po čtyřech. Hodně jsem to prožívala, ale žádný enlightenment ani náznakem se nekonal. Otázky pokládal Soen Sa Nim anglický, ti kteří rozuměli se pokoušeli odpovědět, ale nezažila jsem, že by se Soen Sa Nimovi nějaká odpověď zamlouvala. Někdo otázky překládal druhým a ti se také pokoušeli odpovědět, ale nesetkávalo se to s úspěchem. Ostatně většinou jsme odpovídali, že nevíme, protože taková odpověď totiž nejvíc prošla. [smích].“¹⁷⁷

¹⁷³ Rozhovor s Lumírem Kolíbalem, duben 2023

¹⁷⁴ Sám Lumír Kolíbal ho v 80. letech viděl asi pětkrát, přesně si na to ale nevzpomíná. (Rozhovor s Lumírem Kolíbalem, duben, 2023)

¹⁷⁵ Marek, V. 1994, str. 38-39.

Rozhovor mezi zenovým učitelem a žákem, tradičně individuální.

¹⁷⁶ Rozhovor s Lumírem Kolíbalem, duben 2023

¹⁷⁷ Rozhovor s Milenou Slavickou, duben 2023

Dopisy

Někteří ze členů sanghy zůstávali se zenovým mistrem Sung Sanem v kontaktu i po jeho návratu zpět do USA. Vyměňovali si s ním dopisy a prostřednictvím korespondence také zadával svým zahraničním žákům kóany.¹⁷⁸

Vlastimil Marek ve své knize vzpomíná, jak dostal od Sung Sana prostřednictvím dopisů kóan (obr. č. 3), který s ním následně osobně řešil při jednom z dokusanů: *„Zeptejte se mne, co to znamená udeřit na buben“*. Mistr pozvedl obočí, vzpomněl si na dopis a zahrál tu hru: *„Co to znamená udeřit na buben?“ Nemohl tušit, že mám pod kimonem bubínek. A já jedním plynulým pohybem vytáhl z pod kimona bubínek, vložil ho pod paži (...) a velice prudce udeřil druhou rukou do blány. Bummm, rozlehlo se místností. (...) Mistr se širokým úsměvem, rozzářen, pokračoval v představení – předstíral, že téměř ohluchl, třel si uši, třepal hlavou a smál se a smál. A já se chechtal s ním a věděl, že on ví, že vím, o co jde.“*¹⁷⁹

Vzpomínky na korespondenci se Sung Sanem popsala také Milena Slavická: *„I já jsem si s ním vyměnila několik dopisů, ale bylo to vlastně dopisování s jeho sekretářem Jacobem Perlem (nyní zenový mistr Wu Bong)¹⁸⁰, opatem kláštera Providence Zen Center v Rhode Island. Jednalo se o krátké dopisy a stereotypnost vět a rad mne spíše zraňovala, nežli někam posouvala.“*¹⁸¹

¹⁷⁸ Marek, V. 1994., 38-40.

¹⁷⁹ ibid., s. 38.

¹⁸⁰ Zenový mistr Wu Bong, vlastním jménem Jacob Pearl (1950-2013) byl prvním žákem mistra Sung Sana. Byl Američanem polského původu a na Sung Sanovo učení se napojil při jeho studii na Brownově univerzitě. Pomáhal založit první zenové centrum ve Varšavě (nejedná se o Falenici) a později zastával funkci hlavního učitele evropské Kwan Um. Je důležitý také pro pozdější vývoj školy v Česku.

¹⁸¹ Slavická, M. 2010, s. 34.

5.3 Šíření nauky v Československu

Role Dharma teachera

Jak již zmínil Lumír Kolíbal, nauka mistra Sung Sana byla velice otevřená a počet nových žáků rychle rostl. To popsal ve své knize také Vlastimil Marek: „*Soen Sa Nim pořádal téměř masový nábor a s otevřenou náručí vítal kdekoho. Slavnostně rozdával potvrzení o přijetí žáka atd. Šedých kimon¹⁸² byly stovky...*“¹⁸³ S rostoucím počtem žáků rostl rovněž počet učitelů dharmy. Těmi se stali rovněž někteří členové české sanghy.¹⁸⁴ Mezi nimi byla i Milena Slavická, která na vlastní přijetí titulu dharma teachera vzpomíná takto: „*...bylo to slavnostní a oficiální a osobní předání přímo z rukou Seung Sana. Dostala jsem nové jméno a certifikát napsaný korejsky a polsky, že se stávám učitelkou dharmy. Mám ho v zásuvce. [smích] Také roucho jsem dostala. Mám ho na ramínku. [smích]*“¹⁸⁵

Lumír Kolíbal už si samotný ceremoniál předávání *inka* nevybavil, ale o vlastním titulu dharma teachera řekl: „*Když tam nabídli několika lidem, že můžeme být dharma teacheri, tak to bylo velmi formální. My jsme uměli tak akorát papouškovat to, co jsme slyšeli od učitelů, co jsme si přečetli. Já sám za sebe mohu říct, že mé zkušenosti byly v té době mizivé, pořád naprosto začátečnické. I z tohoto důvodu jsem pak nechtěl být dharma teacher, protože mi přišlo, že na to nemám znalosti, schopnosti ani vhledy.*“¹⁸⁶ Podobně se potom na celou situaci dívá také Milena Slavická: „*Dharma teacher nemá právo zen učit a mít své žáky. Má právo pouze seznamovat zájemce s meditační praxí, s literaturou, případně mu doporučit mistra, což u nás myslím nehrozí[smích]*“¹⁸⁷ dodává.

Mistr dharmy Jiří Hazlbauer popsal roli dharma teachera takto: „*Dharma teacher je něco jako kněz. Může dělat drtivou většinu ceremonií, například oddávat, nebo dělat pohřby a dávat meditační instrukce. Je to stavební kámen organizace a vyžaduje minimálně pět let praxe. Slovy některých mistr Sung San na misii „rozsíval*

¹⁸² Buddhistické školy se odlišují různou barvou oděvů. Korejští buddhisté se vyznačují šedou.

¹⁸³ Marek, V. 1994, s. 23-24.

¹⁸⁴ Rozhovor s Milenou Slavickou, duben 2023.

¹⁸⁵ ibid.

¹⁸⁶ Rozhovor s Lumírem Kolíbalem, duben 2023

semena“. Dělal učitele dharmy na potkání. To mělo svá pozitiva i negativa. Jako škola už jsme se však vyvinuli a dnes je funkce dharma teachera daleko formalizovanější.¹⁸⁷

Andrzej Czarnecki: Mistr dharmy Do Am Sunim

Jedním z těchto dharma teacherů byl zpočátku také Andrzej Czarnecki (obr. č. 7), později známý jako mistr dharmy Do Am Sunim. Andrzej Czarnecki je významnou postavou nejen českých, ale rovněž polských dějin školy Kwan Um. Je zakladatelem zenového centra ve Falenici, kde od samotného počátku vykonával funkci opata. Původní název tohoto centra, Do Am Sa byl, byl odvozen od jeho buddhistického jména Do Am Sunim.¹⁸⁸ Se Sung Sanem se znal od jeho první návštěvy v Polsku, a poněvadž Sung San nikdy nedostal povolení vycestovat do komunistického Československa, pověřil Andrzeje Czarneckieho vedením české sanghy, která do té doby fungovala bez mistra. Do Čech začal jezdit podle Mileny Slavické přibližně od roku 1985.¹⁸⁹

Roku 1986 přijal Andrzej Czarnecki mnišské předpisy v zenovém centru v Providence a spolu s nimi začal vystupovat pod mnišským jménem Do Am Sunim.¹⁹⁰ Milena Slavická o něm hovoří takto: „*Andrej byl a je velmi skromný člověk. Měla jsem možnost setkat se s ním před dvěma lety. Už dávno není mnichem. Už dávno se oženil. Ale i tenkrát, když za námi jezdil na Kaňk, na nic si nehrál. Měl pověření od Soen Sa Nima, aby naši skupinu vedl.*“¹⁹¹

Lumír Kolíbal na vstup Andrzeje Czarnickieho do mnišského řádu vzpomíná: „*Tam tenkrát zrovna na jeho případu mně přišlo, že ta organizace trochu tlačila na lidi, aby přijali nějaký funkce nebo pozice, do kterých se jim vůbec ani nechtělo. To byl třeba můj příklad s tím, jestli bejt, nebo nebejt dharma teacher. A zrovna tak*

¹⁸⁷ Komunikace s Jiřím Hazlbauerem, červen 2023

¹⁸⁸ Do Am Sunim Becomes Poland's First Master Dharma Teacher, listopad 1988

¹⁸⁹ Slavická, M. 2010, s. 34.

¹⁹⁰ Do Am Sunim Becomes Poland's First Master Dharma Teacher, listopad 1988

¹⁹¹ Rozhovor s Milenou Slavickou, duben 2023

Andrzeje přesvědčovali, aby se stal mnichem. Jenomže Andrzej na to neměl vůbec povahu a bylo to pro něj řadu let velký utrpení.“¹⁹²

4. června roku 1988, den před desetiletým výročím vzniku polské sanghy, přijal Do Am Sunim *inka* od samotného mistra Sung Sana. Stal se tak prvním polským mistrem dharmy. Na toto předávání se podle oficiálního časopisu školy Kwan Um *Primary Pointu* přišlo podívat více než 150 lidí.¹⁹³

Díky tomu, že se stal Do Am Sunim mistrem dharmy, byly jeho kompetence daleko rozsáhlejší:¹⁹⁴ „*Mohl udílet například dokusany a zadávat kóany, ale nepovažoval se nikdy za mistra zenu. Myslím, že sám o sobě hodně pochyboval. A protože se zamiloval a chtěl se ženit, bylo jasné, že v této řekněme “funkci“ už nemohl pokračovat,*“¹⁹⁵ vzpomíná Milena Slavická.

Andrzej Czarnicki později z mnišského řádu vystoupil a oženil se.

Lumír Kolíbal a samizdatové nakladatelství L-books

S výjezdy české sanghy do Polska proudilo zpět velké množství duchovní literatury, která byla klíčová nejen pro rozvoj samotné školy Kwan Um, ale pro šíření buddhismu v tehdejší Československu obecně. Na její distribuci měl významnou zásluhu Lumír Kolíbal, který počátkem 80. let založil samizdatové nakladatelství L-books, v němž s přáteli a některými členy české sanghy Kwan Um překládal a rozmnožoval samizdatovou literaturu. „*To začalo zhruba tak okolo toho roku osmdesát [...] když jsem odešel ze školy,*¹⁹⁶*tak jsem dělal takzvanýho čerpače vody, což už je dnes zapomenutá profese hydrologie, kdy se měří vydatnost pramene. To mělo takovou obrovskou výhodu, že jsme tam byli v maringotce v přírodě a člověk tam byl spoustu času sám, takže jsme tam měli psací stroje a*

¹⁹² Rozhovor s Lumírem Kolíbalem, duben 2023

¹⁹³ (Do Am Sunim Becomes Poland's First Master Dharma Teacher, listopad 1988)

¹⁹⁴ Viz. str. 33, kapitola „duchovní hierarchie školy“.

¹⁹⁵ Rozhovor s Milenou Slavickou, duben 2023

¹⁹⁶ Lumír Kolíbal mluví o zanechání studia *chemické technologie* (Rozhovor s Lumírem Kolíbalem, duben 2023)

mohli si klepat různý samizdaty.“¹⁹⁷ V roce 1980 tak byla do češtiny přeložena první Sung Sanova kniha „*Odklepávání popela na Buddhu*“, na jejímž překladu Lumír Kolíbal spolupracoval s Vlastimilem Markem a později k ní přibyl také Markův překlad Sung Sanovy knihy „*Pouze nevím*“.

Zásluhy Lumíra Kolíbala o buddhismus v komunistickém Československu jsou, slovy Mileny Slavické, „*nesmrtelné*“.¹⁹⁸ Nešlo však pouze o šíření literatury „*Lumír byl po dlouhá léta, zřejmě nejen díky stykům s Poláky, kteří byli daleko napřed, undergroundovým kulturtrégrem se spoustou kontaktů, ať už šlo o dharmu nebo houbičky,*“ rozvádí Jan Komrska.¹⁹⁹

Na nakladatelství L-books po Sametové revoluci navázal Lumír Kolíbal založením nakladatelství DharmaGaia (1992), v jehož rámci dodnes vydává literaturu zaměřenou zejména na seberozvoj, duchovní nauky a filozofii.

Solitér Vlastimil Marek

Neopomenutelnou postavou v šíření buddhismu je pak již zmíněný Vlastimil Marek. Krom práce na samizdatových vydáních (nejen) Sung Sanových děl se slovy Jana Komrsky „*vrhl s vervou do šíření dharmy a léta byl následován skupinou žáků, než se jeho zaměření rozptýlilo do více směrů.*“²⁰⁰

O samizdatech i Vlastimilu Markovi se Milena Slavická vyjádřila takto: „*Vlastimil Marek se s námi nijak pravidelně nestýkal, asi s nikým, byl rozlítaný. Ale v téhle jeho hyperaktivitě i byla jeho síla. Má také zásluhy na překladech a vydávání samizdatových textů. Spolupracoval úplně v počátcích s Lumírem. Překlady nebyly právě stoprocentní, to ostatně platilo i pro jiné obětavce, kteří se do překládání pouštěli, často šlo o překlad z polštiny, který byl překladem z angličtiny, který byl překladem..., ale to k samizdatu patřilo.*“²⁰¹

¹⁹⁷ Rozhovor s Lumírem Kolíbalem, duben 2023

¹⁹⁸ Rozhovor s Milenou Slavickou, duben 2023

¹⁹⁹ Komrska, J, 2010, s. 38.

²⁰⁰ *ibid.*, s. 38.

²⁰¹ Rozhovor s Milenou Slavickou, duben 2023

Přestože dle slov pamětníků Vlastimil Marek nikdy nebyl přímo členem sanghy Kwan Um, stál u prvních výprav do Polska za Sung Sanovým učením. Podle jeho vlastních slov také přijal titul dharma teachera od samotného Sung Sana a měl ambice jeho učení šířit dál. Ve své knize píše, že k němu sám Sung San pronesl: „...*Nemám strach o zen v Československu. Ty to povedeš.*“ Později uvádí také: „*Nemám strach o českou sanghu. Dáš na ni v Praze pozor...*“²⁰²

Na otázku postavení Vlastimila Marka ve škole Kwan Um řekl Lumír Kolíbal: „*on si jel vždycky svojí vlastní cestou. Nebyl regulérní člen té skupinky, nepraktikoval s náma, ale zároveň říkal, že v Polsku od Sung Sana dostal povolení učit, tak to byla taková neurčitá situace... Popularizoval tyhle věci, hodně o tom psal, měl nějaký svoje žáky, ale že by byl regulérní součást Kwan Um, to nebyl (...) on byl takovej Solitér...*“²⁰³

Fungování Vlastimila Marka v rámci školy Kwan Um je tak nejasné, ale v kontextu Sung Sanova učení v Česku by neměl by být opomenut. Mezi pamětníky panuje shoda, že jeho zásluhy o šíření buddhismu v komunistickém Československu nelze přehlédnout.

5.4 První československá sangha

Jádro české sanghy Milena Slavická popsala takto: „*Dalo by se ale říct, že skupina – Lumír Kolíbal, Jaro Miňo, Věra a Cest'a, Karel Miler, já, Marie Bernardová, doufám, že jsem na nikoho nezapomněla, se stala základem české školy Kwan Um.*“²⁰⁴

Roku 1983 byla Sung Sanova buddhistická centra oficiálně zaštitěna pod jednotnou školu Kwan Um a česká sangha dále rostla. „*Kolem roku 1983, kdy už Soen Sa Nim založil školu KwanUm v Polsku, se sangha rozšířila, přidali se Honza Komrská,*

²⁰² Marek, V. 1994, s. 23 a 38-39

²⁰³ Rozhovor s Lumírem Kolíbalem, duben 2023

²⁰⁴ Rozhovor s Milenou Slavickou, duben 2023.

Helena Komrsková, Jirka Šmejkal²⁰⁵, Richard Šusta, Lada... Někteří měli své vlastní kontakty s Polskem, a myslím, že se identifikovali s naší sanghou KwanUm jen částečně. A naopak se skupině vzdálil Karel Miler. Škola Kwan Um byla také už v polovině osmdesátých let založená na Slovensku,“ řekla Milena Slavická.²⁰⁶

Jak již bylo zmíněno, československé prostředí nebylo tak uvolněné jako Polsko a nebyla zde možnost scházet se v oficiálních centrech. Veškeré setkávání české sanghy probíhalo v bytech jednotlivých praktikujících, jako byly byt Lumíra Kolíbala či byt Mileny Slavické v Průběžné ulici. Později se česká sangha začala scházet také na statku Mileny Slavické v Kaňku u Kutné hory.

Statek v Kaňku

Na statku v Kaňku se česká sangha scházela od roku 1986. Podmínky zde byly provizorní, ale vše zde bylo uzpůsobeno i na vícedenní ústraní.²⁰⁷ „*Bylo tam mnoho místností, takže se tam dalo i spát. Jedna velká místnost byla vyhrazená pro zendō²⁰⁸, jedna s nádherným dřevěným stropem pro Andrzeje, ostatní účastníci sešinů²⁰⁹ měli k dispozici další čtyři místnosti.*“²¹⁰ Podoba statku i samotný průběh ústraní, je detailněji vykreslen v jejích vzpomínkách pro knihu *Jednota v rozmanitosti*.²¹¹

Členské příspěvky skupina neměla a o statek se starala Milena Slavická, která byla na Kaňku opatkou. O správě statku hovoří takto: „*Účastníci sešinů přispěli na elektřinu za dobu, kdy sešin probíhal. A nakupovali jsme společně potraviny, z nich se pak vařilo. Také peníze na látky, polštáře, podložky, misky a takové věci jsme skládali dohromady. Ale členské příspěvky nebyly. Statek v chodu jsem udržovala*

²⁰⁵ Jiří Šmejkal se v 90. letech stal opatem české školy Kwan Um.

²⁰⁶ Rozhovor s Milenou Slavickou, duben 2023.

²⁰⁷ Slavická, M. 2010, s. 34.

²⁰⁸ Japonský výraz pro

²⁰⁹ Pojem sešin je japonské označení pro intenzivní meditaci v sedě

²¹⁰ Rozhovor s Milenou Slavickou, duben 2023.

²¹¹ Slavická, M. 2010, s. 34.

*já. Ostatně byla jsem opatem či opatkou. A také statek nepatřil sanghze, byl to rodinný statek, jezdila jsem na něj pravidelně se svými dětmi.*²¹²

Protože bylo mnohdy složité kombinovat rodinný život s chodem sanghy, účastnily se vícedenních ústraní někdy také děti a rodiny praktikujících: *„Někdy byly naše setkání na Kaňku koncipovány tak trochu rodině, byly přítomné děti, manželky, samozřejmě se nedržela mauna, hráli jsme si s dětmi, hodně se vařilo, povídalo, prostě přátelská, víkendová setkání. Při sešinech se ale dodržovala dost tvrdá pravidla.*“ vzpomíná Milena Slavická.²¹³ Podobná setkávání v rodinném duchu pořádá česká sangha také v současnosti.²¹⁴

Střety s tajnou policií

Z prozatím dostupných pramenů a uskutečněných rozhovorů došlo k formálnímu střetu české sanghy Kwan Um a totalitního režimu pouze jednou.²¹⁵ Milena Slavická vzpomíná, jak na jedno z ústraní na statku v Kaňku přišel člen tajné policie: *„Už si nepamatuju, na který z těchto sešinů přišel fízl, vůbec nevím, jak se tam ocitl, někdo mu to řekl. Byli jsme opatrní, ale informace unikají i z Pentagonu. [smích]. Už první večer se stalo zřejmé, že nic nechápe, takže jsme ho v noci vyhodili do tmy! [pobavení]. Žádný autobus už nejezdil. Asi musel jít pěšky [smích] do Kolína. Pak stálo pokaždé, když jsme přijeli, auto malý kousek od statku na takovém náměstíčku pod stromem. Monitorovali nás. Ale protože zeď statku byla dvoumetrová, dovnitř vidět nemohli, monitorovali jen kdo vychází a vchází. Jeden z nich byl ale tak drzý, že vylezl na strom za zdí a díval se dovnitř. Už nevím, kdo z nás si toho všiml, co mu řekl, dobrý večer asi ne, každopádně fízl ze stromu seskočil a ztratil se. Pak jsme ustanovili hlídky u okna, které sledovaly, co se okolo auta děje, kdyby viděli, že někdo z auta vystoupil a jde směrem ke statku, rychle bychom vše pozamykali a zmizeli. Za statkem byl hned sad a les. Ale nestalo se, že by někoho*

²¹² Rozhovor s Milenou Slavickou, duben 2023.

²¹³ Rozhovor s Milenou Slavickou, duben 2023

²¹⁴ Rozhovor s Jiřím Hazlbauerem, květen 2023

²¹⁵ Někteří ze členů měli osobní střety s totalitním režimem, ale žádné z mnou zjištěných se netýkaly přímo aktivit spojených s Kwan Um.

z nás zavolali na Bartolomějskou. Situace už byla o mnoho lepší než v sedmdesátých letech.“²¹⁶

Omezené možnosti a volba školy Kwan Um

Vzhledem k omezenosti šíření buddhismu v období socialistického Československa vyvstala během obou rozhovorů s Milenou Slavickou a Lumírem Kolíbalem také otázka, zda zvažovali, nebo vůbec měli možnost, vyzkoušet také jiné učení než Kwan Um.

Lumír Kolíbal reagoval takto: *„Mě zajímal buddhismus obecně. To, že jsem se dostal ke Kwan Um, to byla shoda náhod na tom stopu. (...) Je to daný preferencí, že člověka něco osloví v daným okamžiku. Já jsem měl tendenci se zajímat i o jiný směry buddhismu. Někteří říkali, že jim stačí jen Kwan Um a nemusejí nic jiného číst. Bylo to úplně volný, otevřený. Každý si to dělal sám podle sebe a my jsme se scházeli jen k pravidelné meditaci a nějakým diskuzím. (...) ...ale já si myslím, že tam ani nic jiného nebylo. (...) Byl tam rinzai Philipa Kapleaua, ale ti byli dost uzavřená skupina, taková elitářská, zatímco Kwan Um bylo velice otevřený.*“²¹⁷

Odpověď Mileny Slavické, zda ji mrzelo, že jim tehdy Kapleovci „neotevřeli dveře“ zněla takto: *„Já si dodnes myslím, mohu se samozřejmě mýlit, že by mě japonský zen asi vyhovoval víc. Ale nevím [smích]. My jsme původně praktikovali školu Yasutaniho Rōshiho. Při meditaci jsme seděli čelem ke stěně, neměli jsme sošku Buddhy, obětní misky, květiny, nezpívali jsme sůtry, neodříkávali mantry...“*²¹⁸

Rovněž cesty Vlastimila Marka vedly dřív k japonskému buddhismu než k učení mistra Sung Sana. Nějakou dobu strávil v kláštrech v Japonsku a mimo jiné přeložil také dvě knihy Philip Kapleaua.²¹⁹ Dle jeho knihy i vzpomínek některých pamětníků se později od učení školy Kwan Um rozprchl do více směrů.

²¹⁶ Rozhovor s Milenou Slavickou, duben 2023

²¹⁷ Rozhovor s Lumírem Kolíbalem, duben 2023

²¹⁸ Rozhovor s Milenou Slavickou

²¹⁹ Marek, V. 1994, s. 15.

5.5 *Vznik Buddhistické společnosti*

Po pádu komunistického režimu došlo k rozvolnění a jednotlivá buddhistická uskupení, která se do té doby potkávala jen v malých skupinkách někde po bytech, mohla vyjít na povrch a volně se scházet.²²⁰ Vznikl tak nápad na založení Buddhistické společnosti, která by všechny tyto malé spolky, sanghy, ale také individuální praktikující nejrůznějších směrů vzájemně propojila. Cílem bylo pozvednout povědomí o buddhismu, udělat jej tak přístupnější širší veřejnosti a zkrátka definovat buddhismus jako společenské téma.²²¹

Zajímavým, a (nejen) pro pozdější školu Kwan Um důležitým tématem na poli Buddhistické společnosti, byla rovněž otázka postavení buddhismu vůči státu. Přesněji řečeno, co je zapotřebí, aby na buddhismus stát nahlížel jako na jinou právem garantovanou církev. Tato otázka se nepodařila vyřešit do dnešních dní a podle Jiřího Hazlbauera je jedním z velkých témat také současné školy Kwan Um (viz. str. 77).²²²

Buddhistická společnost vznikla oficiálně v roce 1991²²³ a na jejím vzniku se velkou měrou podíleli také původní členové školy Kwan Um. Prezidentem Buddhistické společnosti se stal Lumír Kolíbal. Na její počátky vzpomíná takto: „Nápad vznikl hned po převratu v roce 89, byla to tendence těch malejch jednotlivěch skupinek spojit se a začít vystupovat na veřejnosti jako jeden celek. Mezitím, co jsem byl ve Spojených státech²²⁴, tak několik lidí zatím připravovalo tuhleto skupinu. Když jsem se vrátil, tak jsme měli první zakládající sjezd.“²²⁵

Buddhistická společnost začala řešit otázky konsolidace dostupné literatury a vydávat časopis Střední cesta, který měl za cíl zejména informovat o dění mezi buddhistickými skupinami. Jeho redaktorkou se stala spoluzakladatelka sanghy

²²⁰ Lípa, J. 2019, s. 53.

²²¹ Vystrčil, T, 2010, s. 42-43.

²²² ibid., s. 42-43.

²²³ ibid.. 2010. s. 42.

²²⁴ Na přelomu let 1990-1991 pobýval v zenovém centru školy Kwan Um Americké Cambridge (Rozhovor s Lumírem Kolíbalem, duben 2023)

²²⁵ Rozhovor s Lumírem Kolíbalem, duben 2023

Kwan Um, Marie Bernardová.²²⁶ „Nějakou dobu to mělo pár set členů. Udělali jsme pár čísel časopisu *Střední cesta* a potom to celý vyšumělo. (...) Akorát se ukázalo, že jsme neuměli spolupracovat. Byli jsme individua, dost svérázný malý skupinky, nebylo tam nic, co by nás pojilo... kromě toho „-ismu“ – buddhismu“ dokončuje Kolíbal.²²⁷

Zakládající členkou byla mimo jiné také Milena Slavická, která se od roku 1990 nepovažuje za členku žádné buddhistické sanghy.²²⁸ Svou participaci v projektu přičítá především Lumíru Kolíbalovi: „Byl to hlavně Lumírův nápad. Zeptal se mě, zda bych chtěla na koncepci *Buddhistické společnosti* participovat a já jsem souhlasila. Na první schůzku přišli zástupci i z jiných buddhistických směrů a také prostě zájemci o založení instituce *Buddhistické společnosti*. Ivo Kačaba, Jiří Holba, Miroslav Rozehnal a další. Byla to zakládající schůze. Vytvořili jsme stanovy, dohodli se na programu, na činnosti, založili poštovní schránku a tak.“ „Nápad to nebyl špatný, ale byl to úkol zcela nad naše schopnosti a možnosti. Společnost velmi záhy přestala fungovat. Časopis ještě nějakou dobu vycházel, ale nikoli dlouho. Knihovna víceméně přešla do Lotosu²²⁹, kýžená databáze vlastně nevznikla, možná kdyby byly už počítače. Ty by pomohly. Pochopila jsem brzy, že je to utopický projekt a přestala jsem se angažovat možná jako jedna z prvních.“²³⁰

Na počátku 90. let se tak jádro české sanghy Kwan Um pokoušelo se zástupci mnohých ostatních tradic přítomných v tehdejším Československu o zajištění vzájemné spolupráce a soudržnosti buddhistických skupin. Tyto snahy pro vzájemné neshody i odlišnosti škol bohužel nebyly realizovatelné. Pamětník Tomáš Vystrčil je však přesvědčen, že i přes vzájemné neshody a neúspěch *Buddhistické společnosti*, byl její vznik pro porevoluční buddhismus přínosný.²³¹

²²⁶ ibid.

Rozhovor s Milenou Slavickou, duben 2023

²²⁷ Rozhovor s Lumírem Kolíbalem, duben 2023

²²⁸ Slavická, M. 2010. s. 36.

²²⁹ *Dnešní buddhistické centrum Lotos vzniklo později roku 1997 s podobným záměrem jako Buddhistická společnost – poskytnout českým buddhistickým skupinám zázemí a pro nejrůznější přednášky a praxi.*

²³⁰ Rozhovor s Milenou Slavickou

²³¹ Vystrčil, T. 2010, s. 45.

Návštěva Dalajlámy a kaligrafie pro buddhistickou společnost

V roce 1990 navštívil Československo Dalajláma. O jeho pozvání se podle Mileny Slavické velkou měrou zasloužil Alexandr Neuman, který se orientoval na tibetský buddhismus. Dalajláma se v Praze soukromě setkal s Lumírem Kolíbalem a Milenou Slavickou, která jej požádala o kaligrafii pro vznikající Buddhistickou společnost. Tu má dodnes schovanou, jak sama říká, „na lepší časy“. Na setkání s Dalajlámou vzpomíná takto:

„Myslím, že měl (Alexandr Neuman, pozn. aut.) velkou zásluhu na pozvání Dalajlámy. A zařídil naše setkání s Dalajlámou, tedy Lumíra a moje, v hotelu Jalta. Nechci, aby to vyznělo pateticky, ale tohle setkání s Dalajlámou zblízka, z očí do očí, mělo pro mne obrovský význam. Nedá se zapomenout na setkání s někým, kdo je opravdu ryze duchovní člověk. Při tom on byl prostě jen veselý a přátelský, nijak zvláště se nechoval. Kromě nás tam byl také Egon Bondy. Víím, že ho mnozí obdivují, váží ho za jeho dějiny východní filozofie, jistě oprávněně, ale můj názor na něj moc dobrý není a vzpomínka na něj, v této konkrétní situaci, už vůbec není dobrá. Díky němu se nikdo nedostal ke slovu, tedy ani Dalajláma [smích]. Mně se ale podařilo poprosit ho napsat krátké povzbuzení, požehnání pro nás. Měla jsem připravený papír a štětec a tuš. A on to skutečně udělal. Tu kaligrafii mám schovanou na lepší časy. Třeba díky tomu bude jednou Buddhistická společnost obnovena a bude fungovat.“²³²

Zenový mistr Sung San poprvé v Praze

Roku 1991 přijel zenový mistr Sung San do Prahy. Poprvé se s ním tak česká sangha mohla setkat na domácí půdě: „Byli tam žáci Kwan Um, ale také jiní lidé, v Břehové to bylo veřejné setkání se Seung Sahnem. Měl kázání ke všem přítomným a potom s těmi, které znal z Falenice, měl osobní setkání. Soen Sa Nim byl veselý, žertoval, ale on byl vždy veselý a vždy měl smysl pro humor.“²³³

²³² Rozhovor s Milenou Slavickou, březen 2023

Po tomto setkání se Mileně Slavické ještě podařilo pomocí jejich kontaktů uskutečnit společnou meditaci s Dalajlámou na půdě Divadelního ústavu. Ta pro ni byla dle jejich slov silným zážitkem: „Tahle společná meditace byla velká síla.“

²³³ Rozhovor s Milenou Slavickou, duben 2023

Vzpomínka Lumíra Kolíbala už ale pojednává také o rozpadu první české sanghy, který po návštěvě korejského mistra následoval. „Byli tam členové nejužšího kruhu. [...] Tenkrát to bylo velké nadšení a vypadalo to velmi optimisticky, že sangha bude pokračovat. Ten rozpad, ten začal právě až o něco později, a to už Vám neřeknu, kdy to bylo, to já už potom nevím...“²³⁴

5.6 Rozpad sanghy

Na počátku 90. let se česká sangha školy Kwan Um začala pomalu rozcházet. Tento proces rozpadu se mi z vyprávění pamětníků jeví jako postupný a nenásilný. Zkrátka šel každý svou cestou spočívající v nových možnostech seberealizace. Lumír Kolíbal to vystihuje takto: „v devadesátých letech nastala exploze možností. Potom předchozím období, kdy bylo všechno potlačované a utajňované a nemohlo se, tak v 90. letech se najednou mohlo téměř všechno. Spousta lidí byla okouzlena různými možnostmi, začala zkoušet různé věci, a to mohlo být třeba důvodem, proč někteří lidi odešli z Kwan Um.“

Osobním důvodem Lumíra Kolíbala pro odklon od školy Kwan Um však byla do jisté míry jeho osobní zkušenost ze zenového centra Kwan Um v americké Cambridge, kde mezi lety 1990-1991 strávil půl roku: „no musím říct, že trochu zklamání z toho, co jsem viděl v Americe. (...) Viděl jsem tam už určitou zkonstatělost, určitý stereotypy... když tam třeba byl jeden učitel nějakým způsobem inovativní, tak mu znemožnili učit, protože to nebylo podle intencí školy a už mi to přišlo jako... spíš jako náboženská skupina než jako zen. Asi jsem si pod zenem představoval něco jiného. Když člověk četl ty různé staré historiky, tak tam je různá spontaneita a svoboda, zatímco tam už to byla náboženská skupina... rituály, pravidla, a tak dál...“ Současně ale dodává: „já mám neustále úctu k mistrovi Sung Sanovi, ke škole Kwan Um i k celé té tradici. To je bez jakýchkoliv pochyb. Mně spíš ty metody přestaly vyhovovat, ten přístup.“²³⁵

²³⁴ Rozhovor s Lumírem Kolíbalem, duben 2023

²³⁵ ibid.

Jisté zklamání²³⁶ ze svého pobytu v americkém centru na Rhode Islandu popisuje také Milena Slavická. Přestože se jí líbila samotná podoba centra, na svůj pobyt tam vzpomíná takto: „*Když jsem byla v Providence Soen Sa Nim tam nebyl, pouze Jacob Perl²³⁷ a ten se o mě příliš nezajímal. Vlastně se mnou vůbec nemluvil. Jacob Perl velmi dobře věděl, že jsem z KwanUm z Prahy, protože jsem mu psala, že přijedu, ale nijak ho to nezajímal.*“²³⁸ Později k tomu dodává: „*Myslím si, že přátelská atmosféra je velmi důležitá. Že přátelství a srdečnost by měly být studentům zenu vlastní. Vypovídá to o jejich porozumění daleko víc než jejich znalosti súter. Mniši v kjótském²³⁹ klášteře byli neobyčejně přátelští, ačkoli jsem nepařila do jejich školy. Jacob Perl se choval úplně jinak*“²⁴⁰

Na otázku, zda Milena Slavická nezvažovala navázání kontaktu se současnou školou Kwan Um odpověděla: „*ne, nechávám to karmě.*“²⁴¹ Někteří z členů první české sanghy se však nedávno opět sešli a na toto setkání vzpomíná Milena Slavická takto: „*...po našich sezeních Pod Zvonařkou²⁴² a na Kaňku se mi stýská. Když Jaro nedávno zorganizoval setkání naší původní komorní sestavy, a přijel také Andrzej z Polska, skoro jsem se při loučení rozplakala.*“²⁴³

²³⁶ Cítím potřebu zdůraznit, že Milena Slavická svůj pobyt v Americe neprezentovala jako důvod pro odklon z Kwan Um.

²³⁷ Známý též jako zenový mistr Wu Bong.

²³⁸ Rozhovor s Milenou Slavickou, duben 2023

²³⁹ Milena Slavická strávila nějaký čas v Japonsku, kdy si vyzkouškela praktikovat s tamějšími mnichy. (Rozhovor s Milenou Slavickou, duben 2023)

²⁴⁰ Rozhovor s Milenou Slavickou, duben 2023

²⁴¹ *ibid.*

²⁴² Ateliér Pod Zvonařkou dostala Milena Slavická od přítele, který emigroval. Bylo tam jedno z prvních zendō (Slavická, M. 2010, s. 33)

²⁴³ Rozhovor s Milenou Slavickou, duben 2023

6 Kwan Um po Sametové revoluci

Zatímco v Praze vznikala na počátku 90. let buddhistická společnost, v kladenském Engerthu²⁴⁴ se v bytě Jiřího Šmejkal²⁴⁵ (*1956) scházeli lidé se zájmem o zenový buddhismus. Jiří Šmejkal z Kladna je jedním ze zakládajících členů první československé sanghy této školy a učení Kwan Um v Česku udržoval i po jejím rozpadu v 90. letech, kdy *sangze* vykonával do roku 1998 opata a pravidelně jezdil do Prahy. „*On tu skupinku překlenul a začala se tvořit nová sangha,*“²⁴⁶ vzpomíná Věra Hrušová.

Do kontaktu s učením Kwan Um přišla Věra Hrušová poprvé na počátku 90. let. Tehdy navštívila přednášku mistra dharmy Do Am Sunima, která se konala na půdě Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Jak sama vzpomíná, přednášku tehdy uváděli členové původní sanghy. Učení se jí líbilo, ale se samotnou praxí začala až o rok později. Její cesta totiž původně vedla ke škole japonského zenu *sótó*: „*...Mně to Kwan Um nic neříkalo, mně se líbilo, že to je zen. A taky to učení, co tam podával (Do Am Sunim, pozn. aut.). Pak jsem si našla sótó zen, protože jsem si vždycky četla o japonském zenu. To mi přišlo takový srozumitelnější. Nicméně když jsem přišla na to setkání, tak tam zrovna nikdo nebyl. Byl tam majitel těch prostor a říkal, ať přijdu jindy. Tam se mi moc nelíbilo, takže jako další jsem si vybrala Kwan Um.*“²⁴⁷

Když poté poprvé přišla na schůzku Kwan Um, byl tam pouze jeden člověk, Jan Komrska. Ten byl členem ještě původní československé sanghy, ale i ten se už od Kwan Um pomalu odkláněl: „*Honza Komrska se mě pak ptal, jestli chci dělat zen, nebo tibetský buddhismus. On sám už měl nakročino, že bude dělat tibetský buddhismus.*“²⁴⁸

²⁴⁴ Městská část Kladna

²⁴⁵ Paměti Jiřího Šmejkal²⁴⁵ by byly pro tuto práci nesmírně přínosné a byl mi pamětníky mnohokrát doporučován. Přes opakované pokusy se mi jej bohužel nepodařilo kontaktovat.

²⁴⁶ Rozhovor s Věrou Hrušovou, duben 2023

²⁴⁷ *ibid.*

²⁴⁸ *ibid.*

V Česku se tak pod vedením Jiřího Šmejkal z Kladna začala na počátku 90. let tvořit sangha nová.

6.1 Napojení na slovenskou sanghu

V období, kdy se v Praze utvářela sangha školy Kwan Um, její slovenská odnož vzkvétala: „já jsem jela na první ústraní na Slovensko, to bylo tehdy hodně aktivní, když se ta sangha tady rozpadla. Než ta stará sangha přešla do novy, tak na Slovensku ta sangha fungovala hodně dobře a bylo to hodně obsazovaný. Takže jsme jezdili nějakou dobu tam,“²⁴⁹ vzpomíná Věra Hrušová. „Oni zas naopak jezdili za doby socialismu do Čech. Tehdy Oleg Šuk²⁵⁰, který se později stal učitelem, byl taky členem té původní velký sanghy. On to tam pak ještě rozšířil.“ [...] bylo to víc propojený, oni pak jezdili taky hodně do Čech, ale teď už je víc ústraní a není potřeba nikam daleko jezdit. Takže lidi zůstávají na těch svých místech a mají ty ústraní tam,“²⁵¹ dodává.

6.2 Centrum Na Petynce

Přestože po převratu už nebyla nutnost schovávat se před režimem, veškerá ústraní a schůzky sanghy se nadále nesly v značně nekonformním duchu a konaly se nejčastěji v bytech praktikujících, či později v sokolovnách.²⁵² Na své první meditační sezení v Kladně vzpomíná Michaela Mazáčová: „...byli jsme tam opravdu nacpaný v tom bytě, že jsme spali prostě všude ... i v koupelně. Nakonec se přihlásilo víc lidí, takže i v předsíni mezi botama někdo ležel. Všude někdo. A někteří chrápali. To jsou takový ty překážky...“²⁵³

²⁴⁹ Rozhovor s Věrou Hrušovou, duben 2023

²⁵⁰ Oleg Šuk (1964-2009) byl původem z Kazachstánu. Studoval v Bratislavě a v Kwan Um prakticoval se svou ženou od roku 1988. Po Sametové revoluci roku 1989 založil zenové centrum v Bratislavě. (Oleg Šuk JDPSN, [online, cit. 20.6.2023].

²⁵¹ Rozhovor s Věrou Hrušovou, duben 2023

²⁵² Rozhovor s Michaelou Lamanou Mazáčovou, duben 2023

²⁵³ ibid.

Někdy v letech 1993-1994 se Michaela Lamaná Mazáčová přestěhovala s rodinou do pražského bytu na Praze 6 ve Střešovicích.²⁵⁴ Pražská sangha se do té doby scházela jen o kousek dál v podkrovním bytě v Dejvicích, který jinak sloužil jako jógínské centrum.²⁵⁵ Jiří Šmejkal tehdy usiloval o založení vlastního pražského centra školy Kwan Um. To se nakonec nacházelo přímo v bytě paní Mazáčové: „...já, když jsem to poslouchala, tak jsem řekla: „No, tak to bude u mě. Já mám dostatečně velký byt.“ On (Jiří Šmejkal, pozn. aut.) mě od toho hodně varoval. Říkal: „to už nebudeš mít vůbec žádný soukromý, to ti budou chodit cizí lidi z ulice na praxi,“ a že mám rodinu, abych si to rozmyslela. A já říkala, že to nevadí. Prostě to pro mě bylo nějak hodně důležité. [...] Takže se ten velký Buddha v životní velikosti, zlatej, stěhoval z Kladna sem na peřínák. [ukazuje prstem po místnosti]“²⁵⁶ Pražská sangha se tak začala scházet v ulici Na Petynce v pražských Střešovicích. (obr. č. 8 , 11)

Podle slov Věry Hrušové byla česká sangha zpočátku spíš bez vedení, „pak sem přijela učitelka z Polska, Dorota Křižanovská, a ta nám zas doporučila zenového mistra Wu Bonga, a tak sem začali jezdit mistři.“²⁵⁷ (obr. č. 9, 10) Členské příspěvky však sangha začala vybírat až mnohem později: *Vždycky se dala nějaká cena na to ústraní, ta se vybrala, proplatila se cesta a z toho, co zbylo, se dala půlka učiteli a půlka sangze.*²⁵⁸

Na první návštěvu polské učitelky, Doroty Křižanovské, v bytě Na Petynce vzpomíná paní Mazáčová takto: „...my jsme netušili, kolik přijde lidí. Nakonec nás bylo třiatřicet. Takže tenhle pokoj [se smíchem ukazuje okolo sebe] má třiatřicet metrů a tady bylo třiatřicet lidí. Tak jako byl tady jenom ten Buddha že jo. A támhle

²⁵⁴ Rozhovor s Michaelou Lamanou Mazáčovou, duben 2023

²⁵⁵ Rozhovor s Věrou Hrušovou, duben 2023

²⁵⁶ Rozhovor s Michaelou Lamanou Mazáčovou, duben 2023

Jedná se o Buddhu pocházejícího z Koreje a česká sangha, příp. Jiří Šmejkal jej dostal darem. V současnosti se nachází v zenovém centru školy Kwan Um v Liberci.

²⁵⁷ Rozhovor s Věrou Hrušovou, duben 2023

²⁵⁸ ibid.

myslím, že jsme měli pianino v koutě. Takže to bylo opravdu „nahusto“. Pamatuju si, že když jsme dělali ty poklony, tak jsem tomu klukovi před sebou líbala nohy.“²⁵⁹

Těžké začátky české sanghy

Počet členů sanghy rychle rostl, a do bytu Na Petynce už se při návštěvě zahraničních mistrů nemohli všichni účastníci vejít. Na ústraní tak často využívali prostory sokoloven, jejichž podmínky by se často daly popsat slovem „bojové“, ale slovy Jiřího Hazlbauera: *„Mně přijde dobrý, že to nadšenectví tam bylo součástí. Bylo to v různých Sokolovnách a spalo nás tam kolikrát padesát lidí v jedny místnosti, jeden vedle druhého, na karimatkách.“²⁶⁰*

Michaela Mazáčová vzpomínala na jedno takové zimní ústraní v olomoucké sokolovně: *„Mám krásnou vzpomínku z Olomouce. Nevím rok. Jsme tam přijeli, třeskutej mráz, šílený. Minus 18 a v noci. To byla sokolovna, byla tam strašná zima a měli rozbitý kotel a v suterénu byla Bon Shim²⁶¹. My jsme byli navlečení, někteří si vzali i šály, čepice a rukavice, protože jsme se úplně klepali zimou. Taky si pamatuju, jak jsme tam dělali poklony. Nemohli jsme pořádně spát, nebylo to vůbec vytopený. Byly tam tři nad nulou, nebo něco takového, prostě fakt docela drsný. A na ty rozhovory (s Bon Shim, pozn. aut.) se chodilo do sklepa. Šlo se přes jeviště, což mi přišlo jako tajuplná pohádka. (...) Šla jsem do toho sklepa a tam nikde nic. Snad tam nebyla ani elektrika, jen svíčka. A tam seděla Bon Shim. V zmrzlým sklepě. Přišlo mi to úplně neuvěřitelný.“²⁶²*

Podobných zážitků popsal paní Mazáčová víc. Snad nejvíc času ale strávila vyprávěním o jednom z ústraní *kido*, které se uskutečnilo v prosinci roku 2000 na zámku Hluboš.²⁶³ (obr. č. 16, 17) *„Já si pamatuju, že jsem tam vařila, a že byly nějaký obrovský mrazy. Bylo to docela drsný. Na chodbách toho zámku nám šla*

²⁵⁹ Rozhovor s Michaelou Lamanou Mazáčovou, duben 2023

²⁶⁰ Rozhovor s Jiřím Hazlbauerem, květen 2023

²⁶¹ Zenová mistryně Bon Shim je původem z Polska. Sung Sanovou začkou je od roku 1978 a v roce 2006 obdržela dharmu od zenového mistra Wu Bonga.

²⁶² Rozhovor s Michaelou Lamanou Mazáčovou, duben 2023

²⁶³ Viz. příloha XXX

pára od pusy. Já jsem spala oblečená prostě ve všem, co jsem měla. V péřovce, v čepici... [smích] Ráno mě kamarádka musela svlíknout, protože jsem byla tak zmrzlá, že jsem se nemohla vůbec hýbat. Ty podmínky byly docela [...] ale nikdo neomarodil,“ dodala vážně. Nutno dodat, že na celé ústraní vzpomínala velmi radostně.

„Za tím, kde jsme teď, je opravdu velký množství úsilí a odříkání. (...) ta naše společná touha po tom nějakým hlubším porozumění naší existenci nám pomáhala tohle dělat,“²⁶⁴ dodal Jiří Hazlbauer.

6.3 Občasník Katz!

V polovině 90. let začala česká sangha vydávat občasník s názvem *Katz!*²⁶⁵. V jeho vydávání byl od počátku aktivní syn paní Mazáčové, David Mazáč:²⁶⁶ *„Já mám osobní vzpomínku na první Katz!. To bylo v době, kdy vznikaly počítače. My jsme neměli doma počítač, David to psal na nějakým stroji. Můj otec počítač měl a byl velmi technicky zdatnej a... (otec paní Mazáčové přepisoval první čísla občasníku, pozn. aut.) Mýho otce tyhle věci nikdy nezajímaly, ale jak to psal, tak se s tím seznámil. (...) Tak to byl takový didaktický přínos pro rodinu. Jinak by o to určitě neměl zájem, ale tím, jak to přepisoval, tak říkal, že ho to zaujalo.*“²⁶⁷

Nejstarší číslo občasníku, které se mi podařilo dohledat, bylo v osobní sbírce paní Mazáčové pod datem února 1996. Jeho zadní strana referuje na předchozí čísla. Znamená to, že musel začít vycházet ještě před tímto datem. Kdy to bylo, si ale paní Mazáčová nevzpomněla.²⁶⁸ (obr. č. 12, 13)

²⁶⁴ Rozhovor s Jiřím Hazlbauerem, květen 2023

²⁶⁵ *Katz* je výkřik vycházející ze břicha. Používá se v zenu jako výraz odetnutí myšlenek (náhlého procitnutí)

²⁶⁶ Syn paní Mazáčové. S Kwan Um se poprvé setkal ve dvanácti letech na jedné z meditačních praxí v Kladně. Kwan Um jej oslovilo a v 90. letech byl velmi aktivním členem.

²⁶⁷ Rozhovor s Michaelou Lamanou Mazáčovou, duben 2023

²⁶⁸ *ibid.*

6.4 Kwan Um občanským sdružením

Roku 1998 se česká škola Kwan Um stala oficiálně občanským sdružením. V té době byla od roku 1997 opatkou Věra Hrušová. Snaha formalizovat školu ve vztahu k státu coby organizaci vzešla podle slov Michaely Lamany Mazáčové právě ze strany Věry Hrušové: „*Já jsem takhle otevřela dveře, a jak kdo přišel, tak tady praktikoval. (O zenovém centru v jejím bytě Na Petynce, pozn. aut.) Věra potom, jak začala jezdit do zahraničí, říkala: „Hele Míšo, takhle to nejde, to prostě musí mít nějakou formu.“ (...) „Budou příspěvky a budem organizace,“ popisuje Michaela Lamana Mazáčová. K tomu ještě dodává: „Já jsem narozená v roce 53 a ten minulý režim mi dal hodně zabrat v takovém tom... museli jsme zažívat ty pionýry a takovýhle organizace, který mně byly hrozně nepříjemný, tak jsem nechtěla být organizovaná.“*²⁶⁹ Nakonec se však členkou přeci jen stala.

Podle Věry Hrušové byli však hlavními iniciátory vzniku občanského sdružení Jiří Šmejkal a David Mazáč: „*Tam asi tenkrát byly i praktický důvody. Třeba když jsme chtěli pořádat ústraní, tak jsme si potřebovali pronajmout prostory a líp se to dělalo, když jsme k tomu měli nějaký papír*“²⁷⁰

Podobné praktické důvody provázely také založení bankovního účtu sdružení. To popsala Michaela Mazáčová následovně: „*Děj se odehrává na Národní třídě. Věra říkala, že musíme založit účet, a proto abychom založili účet, tak musíme založit společnost. A teď měli všichni oči v sloup: „Jéžiš zas nějaká organizace.“ Ta vznikla úplně z těch praktickejších důvodů... aby to bylo transparentní, že jo... to účetnictví a tak dále. No a v té bance nám řekli, že musíme mít zápis nějaký valný hromady té společnosti. Tak my jsme se na ulici domluvili, že jsme ta hromada. [smích] „A kdo bude předseda?“ řekla Věra. A my všichni: „No ty!“ a ona zase oči v sloup: „Proč já?“ „Protože ty to děláš nejdýl.“ Tak během pěti minut jsme ustanovili společnost. [smích] To byla totálně spontánní záležitost. Tak jsme na ulici na nějaký telefonní budce udělali nějaký zápis z valné hromady a pak jsme šli do té banky, aby se mohl založit účet. [smích]*“²⁷¹

²⁶⁹ Rozhovor s Michaelou Lamanou Mazáčovou, duben 2023

²⁷⁰ Rozhovor s Věrou Hrušovou, duben 2023

²⁷¹ Rozhovor s Michaelou Lamanou Mazáčovou, duben 2023

6.5 Centrum Lotus

Na přelomu 90. let se sangha scházela v buddhistickém centru Lotus. To vzniklo roku 1997 v Dlouhé ulici na Starém městě a funguje dodnes. Primárním cílem centra bylo poskytnutí prostory pro setkávání buddhistických skupin a podpora rozvoje českého Buddhismu.²⁷² Škola Kwan Um však potřebovala své vlastní centrum: „*ta místnost, co jsme dostali přidělenou, byla menší než tohle, [ukazuje po pokoji] takže když se nás při té praxi sešlo víc, tak jsme se téměř dotýkali rameny. Měli jsme tak menší prostor než tu podložku... trochu jako v tramvaji,*“²⁷³ vzpomíná Michaela Mazáčová. „*Vedle nás byl ve velkém sále tibetský buddhismus a my jsme byli v té malé místnosti. Nebylo to tam akusticky oddělený, takže my, když jsme zpívali ty naše sůtry, tak oni meditovali, a pak zase když my meditovali, tak oni zpívali... (...)* Jeden z mistrů to označil: „*jako by víc psů chodilo čůrat k jednomu stromu,*“ dodává se smíchem.²⁷⁴

Tou dobou opustila Michaela Lamana Mazáčová Kwan Um. Jak sama říká, je těžké definovat, kdy vlastně odešla, poněvadž se opakovaně vracela zpět. Na svůj odchod vzpomíná takto: „*No tam je hlavně důležitý to, že to člověk ani neoznamuje. Že prostě jsme svobodný bytosti. Mě nikdy nikdo nenutil, já jsem se vracela opakovaně. [...] Souviselo to s tím. Jaký jsme měli učitele, nebo...co se dělo v tý sangze. Tam byl odliv více lidí v jednom období.*“²⁷⁵ Já jsem měla pocit, že to není, že by mi něco vadilo, nebo že by mi někdo nějak ublížil, vůbec ne. Ale už jsem si říkala, že už nechci mít tu roli té zodpovědnosti, toho učitele. Jako by se po těch letech něco naplnilo a říkala jsem si, že ta duše potřebuje být svobodná, že už nechci být součástí žádný organizace...“²⁷⁶

²⁷² Centrum Lotus [online, cit. 17.6.2023]

²⁷³ Rozhovor s Michaelou Lamanou Mazáčovou, duben 2023

²⁷⁴ *ibid.*

²⁷⁵ Referuje na jednoho ze zahraničních zenových mistrů, který byl později dle slov Michaely Lamany Mazáčové pro své chování vyloučen.

²⁷⁶ Rozhovor s Michaelou Lamanou Mazáčovou, duben 2023

Paní Mazáčová v průběhu rozhovoru několikrát zmínila, že je nerada svázána formami a je velmi svobodnou duší.

7 Upevnění školy Kwan Um jako občanského spolku

Roku 1999 se vrátil z Izraele Jiří Hazlbauer a zamířil na adresu uvedenou na zadních stránkách výtisku *Odklepávání popela na Buddhu*,²⁷⁷ která měla vést do zenového centra české sanghy Kwan Um. Adresa odkazovala na centrum Na Petynce, které tou dobou už ale jako centrum sanghy nesloužilo. Když Jiří Hazlbauer dorazil do pražských Střešovic, paní Mazáčová akorát žehlila. Na svůj příchod vzpomíná takto: „Byl jsem vzorně oholenej... oholenou hlavu, a navíc v té době jsem četl nějaký věci o barmským buddhismu, tak jsem si oholil i obočí. Takže jsem byl kompletně oholenej, kompletně opálenej z Izraele a takhle jsem tam zazvonil. Míša otevřela, byla asi o 20 let starší než já, takže pro mě v té době starší paní, a zrovna žehlila. A já říkám, že jdu do zenového centra a ona tak koukala... „ale tady to je můj domov!“ Tak říkám: „ale tady byla adresa...“ a teď mně to úplně hodilo vidle do těch koleček že jo a říkám: „no a kde je teda to zenový centrum?“ „No ale my žádný nemáme...“ A teď já jsem se zasekl a říkám: „Aha [...] tak já vám nějaký postavím.““²⁷⁸ Už o dva roky později stálo první oficiální centrum české školy Kwan Um.

7.1 První oficiální centrum české školy Kwan Um

První oficiální centrum školy vzniklo na pražském Smíchově poblíž železničního mostu v ulici Pod Tratí. „Učitelé nás vždycky pobízeli k tomu, abychom založili zenový centrum, a nakonec se nám to nějak podařilo. Měli jsme s manželem tehdy byt, který jsme propůjčovali a tam jsme byli se sanghou asi šest let. Sangha byt zrekonstruovala a platila si do vlastní kasy malej nájem a hradila energie...“²⁷⁹ vzpomíná Věra Hrušová.

Oficiální ceremonie otevření centra, které se účastnil také zenový mistr Wu Bong, se konala v roce 2001. Předcházela jí ale dva roky dlouhá rekonstrukce, kterou sangha realizovala svépomocí. „Tam byla i ceremonie zenovýho centra se zenovým

²⁷⁷ Na zadních stranách této knihy byla adresa zenového centra Na Petynce (viz. cesta Jiřího Hazlbauera k buddhismu, str. 41)

²⁷⁸ Rozhovor s Jiřím Hazlbauerem, květen 2023

²⁷⁹ Rozhovor s Věrou Hrušovou, duben 2023

mistrem Wu Bongem, který byl našim vedoucím učitelem, a to byl myslím rok 2001, protože předtím jsme to dva roky společně se sanghou rekonstruovali. ²⁸⁰

Jak slíbil, na výstavbě zenového centra se velkou měrou podílel Jiří Hazlbauer. „*To jsme tam předělávali celá sangha, já jsem byl ten hlavní stolař,*“ ²⁸¹ usmívá se. „*Praxe tam byla snad každý den, tehdy jsme začali fakt intenzivně a asi pět lidí tam tenkrát bydlelo,*“ ²⁸² vzpomíná pak na smíchovské centrum Věra Hrušová.

Centrum na Smíchově fungovalo až do roku 2007, kdy se sangha přestěhovala do nebytového prostoru na Praze 4 v Podolské ulici. Přestože se jednalo o nebytový prostor, i zde bydlelo až pět rezidentů. „*Ti lidi se tam dost prostrídali. Dokonce na to byl poradník. Byl o to opravdu velký zájem. Někteří z těch členů odešli do Koreje, stali se mnichy, nebo se odstěhovali [...] někdo se odstěhoval do Ameriky ke Kwan Um...*“ ²⁸³

Od opuštění centra v Podolí²⁸⁴ se pražská sangha schází na Vinohradech v ulici Varšavská 13, kde sdílí prostory s tibetskou skupinou Shambhala.²⁸⁵

7.2 Odchod Jiřího Hazlbauera do USA

Když Jiří Hazlbauer na konci 90. let vyhledal českou sanghu, své pocity popsal takto: „*Já jsem očekával, že to bude něco profesionálnějšího. Byla to prostě taková banda nadšenců, což bylo super. Jenom jsem čekal, že to bude nějakým způsobem víc ustavený, že tam bude nějaké centrum.*“ ²⁸⁶

²⁸⁰ Rozhovor s Věrou Hrušovou, duben 2023

²⁸¹ Rozhovor s Jiřím Hazlbauerem, květen 2023

²⁸² Rozhovor s Věrou Hrušovou, duben 2023

²⁸³ *ibid.*

²⁸⁴ Přibližně od roku 2012-2014

²⁸⁵ Rozhovor s Věrou Hrušovou, duben 2023.

²⁸⁶ Rozhovor s Jiřím Hazlbauerem, květen 2023

Klíčovým pro jeho setrvání v sangze bylo ústraní se zenovým mistrem Dae Kwangem²⁸⁷ (*1944), které se konalo nedlouho po jeho návratu do Česka. Mistr Dae Kwang jej oslovil natolik, že se v roce 2002 rozhodl odejít do amerického centra v Providence praktikovat zen pod jeho vedením: „... já jsem měl tu potřebu být s větší komunitou, a hlavně mít nějaké vedení, což... ta komunita tady v Praze byla, ale byla mladá a vlastně to vedení... učitel se tady objevoval jednou za čtvrt roku?“²⁸⁸

Americká odnož Kwan Um měla v té době dle jeho slov program pro praktikující ze zemí bývalého Sovětského svazu: „oni měli vždycky pro jednoho až dva lidi z téhle naší části světa scholarship, jak je to česky... stipendium! Měli tam pro nás stipendium. Takže si tam člověk mohl ten pobyt odpracovat.“ K tomu později dodává: „... ty baráky jsou tam všechny ze dřeva, takže já jsem tam jako stolař velmi rychle našel využití a zůstal jsem tam. Nebyl jsem tam v kuse, vždycky jsem tam mohl bejt maximálně půl roku, pak jsem se musel na nějakou dobu vrátit. Ale jako zůstal jsem tam takhle jedenáct let.“²⁸⁹

V Providence pak vykonával nějakou dobu funkci hospodáře a v posledním roce svého pobytu byl požádán, aby se stal opatem. Tehdy se už ale v Česku rozjížděly plány na založení nového zenového centra ve Vrážném, které je v současnosti hlavním zenovým centrem školy Kwan Um v Česku a od jeho počátků je mu Jiří Hazlbauer opatem. Tyto plány se nedaly dlouho odkládat. Byly tak zdrženy na rok a Jiří Hazlbauer se poté vrátil zpět do Česka: „V té době ta americká komunita byla moje domovská komunita. (...) Takže když jsem byl požádán (abych se stal opatem, pozn. aut.), tak jsem tomu samozřejmě chtěl vyhovět. Je to obrovská pocta, když se člověk stane hlavním opatem v té době ještě hlavního kláštera celé školy. Takže jsem se tenkrát domluvil, že to udělám na rok, ale že po tom roce opravdu musím odejít, protože ten projekt tady v Čechách už jsme nemohli zmrazit na dýl.“²⁹⁰

²⁸⁷ Dae Kwang Sunim obdržel dharmu od mistra Sung Sana a v roce 1996. Roku 2016 předal inka Jiřímu Hazlbauerovi.

²⁸⁸ Rozhovor s Jiřím Hazlbauerem, květen 2023

²⁸⁹ ibid.

²⁹⁰ ibid.

Opata zenového centra v Providence na Americkém Rhode Islandu vykonával Jiří Hazlbauer mezi lety (2010-2011).

7.3 Založení centra Seon Mun Sa ve Vrážném

Na statek v obci Vrážné u Jevíčka, kde se v současnosti nachází hlavní české zenové centrum školy Kwan Um s názvem Seon Mun Sa, se jel Jiří Hazlbauer podívat už před jedním ze svých odjezdů do Ameriky: „*Já jsem se tam jel podívat s pár lidma. Podíval jsem se na to, řekl jsem: „v žádném případě“ a jel jsem pryč.*“²⁹¹ Následně hledal prostor pro centrum prostřednictvím nejrůznějších realitek a kamarádů. Centrum si představoval někde na Vysočině, mezi Brnem²⁹² a Prahou, „*ale furt mě to táhlo víc směrem k Vrážnému. Tehdy mě jeden kamarád kamaráda z Brna poslal do Vrážného, že tam má kamarádku, a ta že by mohla něco vědět. Já jsem si pomalu ani nepamatoval, že to je ta dědina, ve které jsem byl předtím. Když jsme tam přijeli, tak říkám: „to vypadá povědomě...“ (...) šel jsem se tam podívat znovu a říkám: „no furt to vypadá stejně hrozně jako předtím,“ takže teda ne.*“²⁹³ (obr. č. 18)

Nakonec se ale do Vrážného vrátil porozhlédnout po pozemcích v okolí. „*...byla tam kamenitá cesta a já jsem prorazil olejovou vanu u auta, co jsem měl půjčený, a tak jsem se tam zasekl. Zůstal jsem ve Vrážném nějaký tři nebo čtyři dny.*“ Následně se seznámil s místními, kteří podle jeho slov, byli zlomem v koupi statku: „*vlastně ten jejich přístup k nám bylo to, co mě ve finále přesvědčilo.*“²⁹⁴

Finance na pořízení zenového centra

Koupe statku, jak vzpomíná Věra Hrušová, byla hrazena částečně z příspěvků sanghy: „*...z různých příspěvků a možná i z podpory, ale to tam tenkrát ještě nebyla žádná velká podpora z Ameriky, (...) myslím, že ta podpora šla hodně z naší*

²⁹¹ Rozhovor s Jiřím Hazlbauerem, květen 2023

²⁹² Sangha Kwan Um v Brně byla už v té době velmi aktivní a často se s tou pražskou navštěvovaly (Rozhovor s Věrou Hrušovou, duben 2023)

²⁹³ Rozhovor s Jiřím Hazlbauerem, květen 2023

²⁹⁴ ibid.

sanghy. “²⁹⁵ Část podpory ale skutečně přišla i z jiných míst: „...skrze ty věci, které jsem dělal po světě, mě oslovil jeden člověk, který mi dal osobně peníze na to, abych si začal nějaké meditační centrum. A já jsem nikdy neměl ambice mít něco takového sám za sebe, a tak jsem řekl, že ty peníze příjmu pouze za předpokladu, že je budu moct investovat do té dané školy. On s tím souhlasil a na to konto jsem začal hledat. Našel jsem Vrážné, to se pořídilo z těchhle peněz, ale už se to vlastně pořizovalo jako české Kwan Um a potom se začaly objevovat dary skrze školu,“²⁹⁶ poděлил se Jiří Hazlbauer. Jméno donátora si však chtěl nechat pro sebe.

Realizace a korejský vzhled centra

Na samotnou koupi statku vzpomíná Věra Hrušová takto: „(Jiří Hazlbauer) byl tehdy myslím ještě v Americe, když se to zařizovalo. (...) tehdy byl (opat, pozn. aut.) myslím Jakub Koldovský²⁹⁷ a ještě s někým se postarali o formální stránku koupě toho místa. Jirka potom přijel a rekonstrukce začala vlastně s ním, protože on dělal často stavbyvedoucího. On tomu rozumí a měl i představu.“²⁹⁸

Zenové centrum však mělo svého prvního rezidenta už v době, kdy byl projekt na rok pozastaven. Stal se jím Tomáš Utěkal z Olomouce: „Tomáš Utěkal je stále členem. On byl vlastně první obyvatel Vrážné, protože právě když jsme to dali k ledu, tak on se tam už nastěhoval, a tak nějak tam udržoval oheň, vymaloval a takovýhle věci.“²⁹⁹

„To centrum Vrážné jsme potom začali budovat svépomocí, to znamená vyloženě jenom prací členů,“³⁰⁰ vzpomíná dál Jiří Hazlbauer.

Samotný vzhled zenového centra kombinuje prvky korejské architektury, ale na první pohled splývá s moravskou krajinou. Slovy Jiřího Hazlbauera to pramení ze

²⁹⁵ Rozhovor s Věrou Hrušovou, duben 2023

²⁹⁶ Rozhovor s Jiřím Hazlbauerem, květen 2023.

²⁹⁷ V současnosti jeden ze tří českých mistrů dhramy, dlouholetý člen a v té době také opat české Kwan Um.

²⁹⁸ Rozhovor s Věrou Hrušovou, duben 2023

²⁹⁹ Rozhovor s Jiřím Hazlbauerem, květen, 2023

³⁰⁰ ibid.

snahy uctít kulturu, ze které jejich učení vychází a současně brát ohled na to, že se centrum nachází v prostředí české obce.³⁰¹ (obr. č. 19, 20, 21)

Stavební práce na zenovém centru Vrážné probíhají dodnes. „*Bývají tam letní ústraní. Spíš se to ale ještě rekonstruuje a dostavuje, takže jsou tam taky pracovní ústraní a bývají tam jednou ročně setkání sanghy,*“³⁰² říká Věra Hrušová.

Jedinými rezidenty centra jsou v současnosti Jiří Hazlbauer a jeho žena Tam Jordan.³⁰³

Rodinná ústraní

Praxe školy Kwan Um vychází na celém světě z jednotných předpisů. Na otázku, čím je česká sangha výjimečná od těch ostatních ve světě, odpověděla Věra Hrušová takto: „*Možná humorem. (...) my už bychom se dávno řehtali a jinde jsou třeba vážní... (...) tam je to vidět, jak ty formy jsou stejný a vlastně ať přijedete kamkoliv, tak je to trochu jiný. Díky tý kultuře je tam nějaký rámeček. (...) Tady se jde třeba po ústraní na pivo...*“³⁰⁴

Jiří Hazlbauer na stejnou otázku pohotově odpověděl: „*no mluvíme česky.*“³⁰⁵ Později ale jako ze specifík české sanghy uvádí občasná ústraní za účasti dětí. „*Několik našich rodičů si stěžovalo, že nic nemáme, a tak jsem přišel s tímhle tím.*“ Tyto ústraní mají původ ještě v době, kdy byl opatem v Providence a podobný program tam zkoušeli. Dodává však, že nejsou tak volná, jak by se čekalo: „*ten program je kratší, ale probíhá tam od šesti od rána do osmi do večera stejný program jako když máme normální meditační ústraní s tím, že když se někdo potřebuje věnovat dětem, tak se věnuju dětem. To je jasný, že jo? Kvůli tomu to je... Žijete s dětma a děti jsou toho součástí... Samozřejmě se nedá držet mlčení. (...)*

³⁰¹ Vizina, P., Rozhovor s Jiřím Hazlbauerem, říjen 2022.

³⁰² Rozhovor s Věrou Hrušovou, duben 2023

³⁰³ Tam Jordan se stala v roce 2022 třetí v česku žijící mistryní dharmy. S Jiřím Hazlbauerem se seznámili v zenovém centru v Providence.

³⁰⁴ Rozhovor s Věrou Hrušovou, duben 2023

³⁰⁵ Rozhovor s Jiřím Hazlbauerem, květen, 2023

Už to máme asi pátým rokem a ty děti se mezi sebou znaj a vzájemně se na sebe těší. ³⁰⁶

7.4 Sangha a zenový mistr Sung San

Na otázku, zda měla Věra Hrušová možnost vidět mistra Sung Sana osobně odpověděla, že ano. Bylo to v Paříži při ceremonii otevření tamějšího zenového centra. Svůj dojem popsala takto: „...*když začal mluvit on (Sung San, pozn. aut.), tak to bylo takový... že jsem najednou cítila takovou „zhuštěnou přítomnost“? [...] Ne něco jako speciální energie, ale spíš jako když člověk vnímá na sto procent. Tak to jsem tam měla v tom setkání s ním. [...] Jinak nepůsobil nijak... výjimečně, na pohled.*“ ³⁰⁷

Věra Hrušová měla možnost Sung Sana vidět ještě v Polsku a Koreji. To štěstí ale neměl Jiří Hazlbauer. Na stejnou otázku odpověděl s vážnou tváří: „*Ne. [...] on se mi vyhejbal,*“ pak ale se smíchem dodal: „...*Já jsem tenkrát odjel do Polska, abych měl možnost se s ním sejít a přijel jsem tam pár měsíců potom, co tam byl naposled. A to jsem se dozvěděl až když jsem tam přijel, že to bylo naposled, co tam byl. No a potom jsem odjel do Ameriky a ten rok, co jsem tam přijel, tam byl naposled. A potom jsem se chystal do Koreje, a ten rok, co jsem tam chtěl jet, tak umřel. Takže se mi vyhýbal.*“ ³⁰⁸

Později ještě dodává: „...*ale měl jsem dostatečnou víru v něj, že to (učení, pozn. autorky) předal natolik dobře dál, že to nepotřebuju. [...] Samozřejmě je tam takovýto... že jo, všichni o něm mluví, jak byl úžasnej a skvělej a já to nemůžu potvrdit...*“

³⁰⁶ Rozhovor s Jiřím Hazlbauerem, květen, 2023

³⁰⁷ Rozhovor s Věrou Hrušovou, duben 2023

³⁰⁸ Rozhovor s Jiřím Hazlbauerem, květen, 2023

7.5 *Současné fungování školy v celorepublikovém kontextu*

Kwan Um má v současnosti v České republice 11 aktivních skupin s hlavním centrem v obci Vrážné.³⁰⁹ Dohromady má škola přibližně 70 aktivních členů³¹⁰ (platicí členské příspěvky). Stranou členů však existuje větší množství sympatizantů školy, a ještě větší těch, kteří školu navštíví jednou, či zřídka. Je tak těžké odhadnout, kolik lidí skutečně s naukou školy Kwan Um v České republice přichází do kontaktu. Buddhismus v české společnosti má totiž individualistický charakter a většina Čechů, kteří se identifikují jako buddhisté, vynechávají třetí z buddhistických klenotů, jímž je sangha. Buddhismem se pak zabývají zejména prostřednictvím individuální praxe či studia literatury a buddhistická centra vnímají spíše jako informační body.³¹¹

Škola Kwan Um a stát

Jiří Hazlbauer i Věra Hrušová nastínili, že jedna z obtíží dnešní sanghy spočívá částečně v jejím statusu vůči státu. Škola je dnes evidována jako občanský spolek. Podle Jiřího Hazlbauera spadá pod kategorii náboženství, přestože za vhodnější slovo považuje označení „duchovní“.³¹² „...být náboženstvím nebo církví, ten český zákon je v tomhle nemoudře napsanej, je ta škatulka, kam patříme.“³¹³

Přál by si, aby jako buddhistická skupina mohli být společensky angažovanější. V tom by škole pomohlo právě získání úrovně církevního statusu. „*třeba chození do věznic je ten společenskej přesah, co bychom mohli mít a myslím, že bychom ho měli mít.*“³¹⁴

³⁰⁹ Ty se nachází v: Brně, Děčíně, Hodoníně, Liberci, Litoměřicích, Olomouci, Praze, ve Svitavech, v Táboře, Vrážné a ve Zlíně. (Skupiny a centra v ČR. [online; cit. 23.6.2023].)

³¹⁰ Rozhovor s Jiřím Hazlbauerem, květen 2023

³¹¹ Cirklová, J. 2010, str. 243-246.

³¹² Rozhovor s Jiřím Hazlbauerem, květen 2023

Čeští buddhisté obecně preferují označení buddhismu jako filozofii, či životní styl (Cirklová, J. 2010)

³¹³ Z projevu bylo patrné, že ne všichni členové musí sdílet stejný názor.

³¹⁴ Rozhovor s Jiřím Hazlbauerem, květen 2023

Současně by status na úrovni církve umožnil škole oddávat či vykonávat pohřby a rovněž by znamenal uznání jisté kredibility školy ze strany státu: „*Chtěl bych, aby stát v tomhleto vyšel víc vstříc a aby začal brát ten duchovní aspekt naší existence jako něco vážnýho.*“³¹⁵

Po více než třiceti letech od vzniku Buddhistické společnosti tak česká škola Kwan Um stojí před stejnou otázkou, před jakou po sametové revoluci tehdy stála právě buddhistická společnost: „*...co by se muselo udělat, aby buddhismus získal podobný statut, a tedy i právem garantované postavení jako ostatní (v té době pouze křesťanské a pouze dvě) církve.*“³¹⁶

³¹⁵ Rozhovor s Jiřím Hazlbauerem, květen 2023

³¹⁶ Vystrčil, T, 2010, s. 42.

Závěr

Cílem této práce bylo zmapovat historii korejské zenové školy Kwan Um na území České republiky. Poněvadž se jedná o dosud nezpracované téma, ke kterému existuje jen mizivé množství pramenů, přistoupila jsem k němu pomocí metod orální historie.

V úvodní části své práce jsem se zaměřila na zasazení školy Kwan Um do širšího kontextu buddhistických nauk s důrazem na korejskou formu zenového učení, ze kterého škola vychází. Poté jsem se zaměřila na samotnou školu Kwan Um, zařadila ji do kontextu korejského buddhismu a stručně ji představila.

Ve druhé části práce jsem se obrátila na samotné pamětníky a pomocí metody orální historie s nimi utvořila pět rozhovorů, které sloužily coby primární zdroj této části. Jelikož se jedná o metodu kvalitativního výzkumu, která sleduje dějiny prostřednictvím lidských vzpomínek, není možné dát získaným výpovědím všeobecnou platnost. Proto se ani já ve své práci nesnažila o zobecnování získaných vzpomínek, ale pouze na jejich základě vytvořila tematicky či časově soudržné celky, ze kterých jsem následně sestavila souvislý narativ sledující vývoj školy na českém území. Přístup v této části je z podstaty metodologie značně subjektivní. Já se rozhodla na základě získaných výpovědí tyto celky členit z hlediska institucionalizace školy a jejímu vztahu vůči státu. Identifikovala jsem tak tři hlavní etapy vývoje školy na českém území, které jsem v práci přiblížila pomocí menších tematicky soudržných celků.

První etapa začíná v 70. letech 20. století, kdy do socialistického Československa začalo přicházet učení tehdy ještě formálně neexistující školy Kwan Um. Dělo se tak zásluhou malé skupiny lidí, kteří jezdili do Polska hledat duchovní poznání za hranicí toho, co tehdejší československý totalitní režim nabízel a povoloval. V Polsku se tato skupina se napojila na samotného zakladatele školy Kwan Um, korejského zenového mistra Sung Sana a následně fungovala v tehdejším Československu až do sametové revoluce v podobě malého undergroundového uskupení. Druhou etapou je potom porevoluční vývoj školy, kdy se v 90. letech obměnili její původní členové a zároveň se formovala její identita ve vztahu k státu.

V této etapě začala vznikat první veřejná centra školy a došlo k její formalizaci coby oficiálního občanského sdružení. Třetí etapou školy je její vývoj od založení prvního oficiálního centra v Praze a s ním spojená dosavadní institucionalizace školy. Česká větev Kwan Um se v této etapě významně rozrostla, došlo k založení hlavního zenového centra ve Vražném a škola nabyla svou současnou podobu.

Pro ucelenější pohled na historii školy Kwan Um v Česku by bylo jistě vhodné rozšířit tuto práci dál a poskytnout pohled vícero pamětníků. Metoda orální historie z její podstaty neumožňuje přijít s konkrétními daty. Pro absenci jiných srovnávacích pramenů je tak práce mnohdy nejasná v oblasti dat a míst. Výpověď dalších pamětníků či získání jiných primárních pramenů, které jsou s historií školy spojeny, by tak mohlo rovněž pomoci tyto nejasnosti upřesnit.

Přes již zmíněná omezení mnou zvolené metody věřím, že je tato práce přínosná a nabízí pohled nejen na okolnosti vývoje školy Kwan Um na českém území, ale také na atmosféru, která její historii provázela.

Použité zdroje

Primární prameny

Do Am Sunim Becomes Poland's First Master Dharma Teacher, listopad 1988. Primary Point. 5(3), 1.

SLAVICKÁ, Milena. 2010. *Když se potkají dva zloději, nemusí se představovat aneb několik vzpomínek na český buddhismus doby normalizace*. In: HONZÍK, Jan, ed. *Jednota v rozmanitosti: Buddhismus v České republice*. Praha: DharmaGaia, 2010. ISBN 978-80-7436-006-0.

KOMRSKA, Jan. 2010. *Undergroundové kořeny buddhismu v Čechách*. In: HONZÍK, Jan, ed. *Jednota v rozmanitosti: Buddhismus v České republice*. Praha: DharmaGaia, 2010. ISBN 978-80-7436-006-0.

VYSTRČIL, Tomáš. 2010. *Buddhistická společnost a sametoví buddhisté devadesátých let*. In: HONZÍK, Jan, ed. *Jednota v rozmanitosti: Buddhismus v České republice*. Praha: DharmaGaia, 2010. ISBN 978-80-7436-006-0.

PŘIBYLA, Ondřej a LNĚNIČKA Jiří. 2010. *Zenová škola Kwan Um*. In: HONZÍK, Jan, ed. *Jednota v rozmanitosti: Buddhismus v České republice*. Praha: DharmaGaia, 2010. ISBN 978-80-7436-006-0.

MAREK, Vlastimil. *Český zen a umění naslouchat*. Praha: Radost, 1994. ISBN: 80-85189-23-2. Dostupné z: https://www.baraka.cz/Marek/knihy/pdf/Cesky_zen.pdf.

Rozhovory

E-mailová komunikace mezi autorkou a Jiřím Hazlbauerem, červenec 2023.

Rozhovor s Milenou Slavickou, Milena Slavická red. [autorizovaný přepis]. Praha, vedeno autorkou v dubnu 2023.

Rozhovor s Věrou Hrušovou, Praha, vedeno autorkou v dubnu 2023.

Rozhovor s Michaelou Lamanou Mazáčovou, Praha, vedeno autorkou v dubnu 2023.

Rozhovor s Lumírem Kolíbalem, online, vedeno autorkou v dubnu 2023.

Rozhovor s Jiřím Hazlbauerem, Praha, vedeno autorkou v květnu 2023.

VIZINA, Petr. Rozhovor s Jiřím Hazlbauerem: *Neklaníme se Buddhovi jako osobě, ale tomu, co představuje, říká zenový opat Hazlbauer z malé obce Vrážné* [online]. Český rozhlas, říjen 2022. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/neklanime-se-buddhovi-jako-osobe-ale-tomu-co-predstavuje-rika-zenovy-opat-8855652>.

Literatura

BUSHWELL, Robert E., *Encyclopedia of Buddhism*. 1. vyd. USA: Gale, 2004, 981 s. ISBN 0-02-865719-5.

BUSHWELL, Robert E., *The Zen monastic experience: Buddhist practice in contemporary Korea*. 1. vyd. UK: Princeton University Press, 1992, 264 s. ISBN 0-691-07407-0.

CIRKLOVÁ, Jitka. 2010. *Buddhismus v České republice v sociologické perspektivě*. In: HONZÍK, Jan, ed. *Jednota v rozmanitosti: Buddhismus v České republice*. Praha: DharmaGaia, 2010. ISBN 978-80-7436-006-0.

CONZE, Edward. *Stručné dějiny buddhismu*. 1. vyd. Brno: Jota, 1997, 239 s. ISBN 80-7217-002-3.

CHENG, Anne a BEGUIVINOVÁ, Helena. *Dějiny čínského myšlení*. Praha: Dharma Gaia, 2006. ISBN 80-86685-52-7.

ECKERT, Carter J. et al. *Dějiny Koreje*. 1. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2001. 387 s. Dějiny států. ISBN 80-7106-411-4.

FORD, James Ishmael. *Zen Master Who?*. Somerville: Wisdom Publications, 2006. ISBN 0-86171-509-8. Dostupné z: <https://terebess.hu/zen/mesterek/Ford-masters.pdf>

HOLBA, J. 2008. Buddhismus. In FÁREK, M. a kol. 2008. *Základy religionistiky. Světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 318 s. ISBN 978-80-7395-090-3.

HOLBA, Jiří. 2010. *Buddhismus a jeho reflexe v českých zemích mezi první světovou válkou a sametovou revolucí v roce 1989*. In: HONZÍK, Jan, ed. *Jednota v rozmanitosti: Buddhismus v České republice*. Praha: DharmaGaia, 2010. ISBN 978-80-7436-006-0.

HONZÍK, Jan. *Buddhismus na Západě*. [online]. Česká republika. Praha. 2014. Disertační práce. Univerzita Karlova. Fakulta humanitních studií. Vedoucí práce: Jiří HOLBA. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/72904?show=full>.

HONZÍK, Jan, ed. *Jednota v rozmanitosti: Buddhismus v České republice*. Praha: DharmaGaia, 2010. ISBN 978-80-7436-006-0.

HORÁK, Tomáš, 2013. *Zenový mistr Činul: Cesta k probuzení v tradici korejského buddhismu*. 1. Praha: DharmaGaia. ISBN 9788074360343.

KWANG, Ji a Knud ROSENMAJR, ed., *Dharma Mirror*. 4. USA: 2016, 203 s.
Dostupné z: <https://kwanumzen.org/resources-collection/2017/9/15/dharma-mirror-4th-edition>.

LOPEZ, Donald, Příběh buddhismu: Průvodce dějinami buddhismu a jeho učením. Brno: Barrister & Principal, 2003. ISBN: 80-86598-54-3.

MILTNER, Vladimír. Malá encyklopedie buddhismu. 1. vyd. Praha: Práce, 1997, 237 s.
ISBN 80-208-0394-7.

MILTNER, Vladimír. Vznik a vývoj buddhismu. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2001, 373 s.
Světová náboženství (Vyšehrad). ISBN 80-702-1410-4.

PREBISH, Charles S. Luminous Passage: The Practice and Study of Buddhism in America. 1. vyd. Californie: University of California Press, 1999. ISBN 0-520-21697-0.

VANĚK, Miroslav a MÜCKE, Pavel. *Třetí strana trojúhelníku: Teorie a praxe orální historie*. Praha: FHS UK – ÚSD AV ČR, 2015. ISBN 978-80-7285-145-4.

Odborné publikace

ČCHŮ, Jong-un. *Sungsan häng wŏnŭi ōbčŏke tähan pchokjodžŏk kwandžŏme jŏngu* [kor. 승산 행원의 업적에 대한 포교적 관점의 연구, Úspěchy mistra Sungsana z misionářské perspektivy]. *Hangukpulgjosajŏngu*. [online]. Soul: Univerzita Dongguk, 2014. 4(0), 334-359. ISSN: 02-2260-3583. Dostupné z: http://www.kbhi.or.kr/html/sub03_01.asp.

HUR, N. Han Yong'un (1879–1944) and Buddhist Reform in Colonial Korea. *Japanese Journal of Religious Studies*. [online]. Japonsko: Nanzan University, 2010, 37(1), str. 79-80. ISSN: 0304-1042. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/27822900>.

LACHS, Stuart. Hua-t'ou: A Method of Zen Meditation. [online]. 2012. *Terebess Asia* [online]. Dostupné z: <https://terebess.hu/english/lachs.html>.

LÍPA, Jan. Počátky a šíření buddhismu v Československu. *Acta Geographica Universitatis Comenianae*. [online]. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave,

Prírodovedecká fakulta, 2019, 63(1), 31-67. ISSN: 1338-6034. Dostupné z:
http://actageographica.sk/sk/archiv_cislo.php?rok=2019&vol=63&cislo=1.

SØRENSEN, Henrik H. Chapter 9 Buddhist Pilgrimage and Spiritual Identity: Korean Sõn Monks Journeying to Tang China in Search of the Dharma. In: *Buddhist Encounters and Identities Across East Asia*. 1. vyd, Nizozemí: Brill, 2018, s. 283-300. ISBN 978-90-04-36600-8. doi: https://doi.org/10.1163/9789004366152_011.

Internetové zdroje

Centrum Lotus. In: *Centrum Lotus* [online]. © 2019 Dostupné z:
<https://www.centrumlotus.cz/en/>.

Formy meditace. In: *Kwanum School of Zen Vrázné* [online]. Dostupné z:
<https://vraznezen.org/formy-meditace/>.

Formy zenové meditace. In: *Zenová škola Kwan Um* [online]. Dostupné z:
<https://www.kwanumzen.cz/formy-zenov-praxe>.

History. In: *Kwanum School of Zen: Americas, Asia, Europe* [online]. ©2019 Dostupné z:
<https://kwanumzen.org/history>.

Kwan Um School of Zen – Europe: facebook. [oficiální profil, příspěvek]. 6.5.2015. [cit. 28.4.2023]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/kwanumeurope/photos/featured-zen-center-wu-bong-sa-warsaw-zen-centerhttpwwwzenpl1head-templepicture-/895272230529227/>.

O škole Kwan Um. In: *Kwanum School of Zen Vrázné* [online]. Dostupné z:
<https://vraznezen.org/o-skole-kwan-um/>.

Religionistická encyklopedie [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, ©2022
Dostupné z: https://rg-encyklopedie.soc.cas.cz/index.php/Hlavn%C3%AD_strana.

Religious Composition by Country, 2010-2050. [online]. Washington, DC: Pew Research Center. ©2015. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/religion/interactives/religious-composition-by-country-2010-2050/>.

Six Paramitas. In: *Kwan Um School of Zen Americas* [online]. ©2019 Dostupné z:
<https://americas.kwanumzen.org/six-paramitas>.

Skupiny a centra v ČR. In: *Zenová škola Kwan Um* [online]. Dostupné z:
<https://www.kwanumzen.cz/seznam-skupin>.

Slovníček pojmů. In: *Zenová škola Kwan Um* [online]. Dostupné z:
<https://www.kwanumzen.cz/ke-staen>.

What is Ganhwa Seon?. In: *Jogye Order of Koran Buddhism*. [online]. ©2014 Dostupné z: http://www.koreanbuddhism.net/bbs/board.php?bo_table=3020&wr_id=53.

Seznam příloh

- Obrázek č. 1 Zenový mistr Sung San přijímá Lumíra Kolíbala za žáka
- Obrázek č. 2 Řeč dharmy ve Varšavě.
- Obrázek č. 3 Korespondenčně zadaný Kóan (podepsán Sung San)
- Obrázek č. 4 Rukopis mistra Sung Sana československé sangze
- Obrázek č. 5 Členové československé sanghy.
- Obrázek č. 6 Zpěvník Mileny Slavické
- Obrázek č. 7 Andrzej Czarnecki (Do Am Sunim) a mistr Wu Bong
- Obrázek č. 8 Návštěva Alexandry Porter JDPSN (Bon Shim) v zenovém centru Na Petynce, Léto 1994.
- Obrázek č. 9 Jiří Šmejkal se zenovým mistrem Wu Bongem při jeho první návštěvě v Praze.
- Obrázek č. 10 Česká a slovenská sangha při návštěvě zenového mistra Wu Bonga. 20.-27. srpen 1995, Praha.
- Obrázek č. 11 Zlatý Buddha z Koreje
- Obrázek č. 12 Titulní strana občasníku Katz! z února 1996
- Obrázek č. 13 Zadní strana občasníku Katz! z února 1996
- Obrázek č. 14 Návštěva Heily Downey JDPSN
- Obrázek č. 15 Heily Downey JDPSN
- Obrázek č. 16 Česká sangha. *Kido* na zámku Hluboš, prosinec 2000.
- Obrázek č. 17 Praxe *kido* na zámku Hluboš, prosinec 2000
- Obrázek č. 18 Zenové centrum ve Vrážném před rekonstrukcí
- Obrázek č. 19 Zenové centrum ve Vrážném Seon Mun Sa
- Obrázek č. 20 Prvky korejské architektury centra ve Vrážném 1
- Obrázek č. 21 Prvky korejské architektury centra ve Vrážném 2

Přílohy

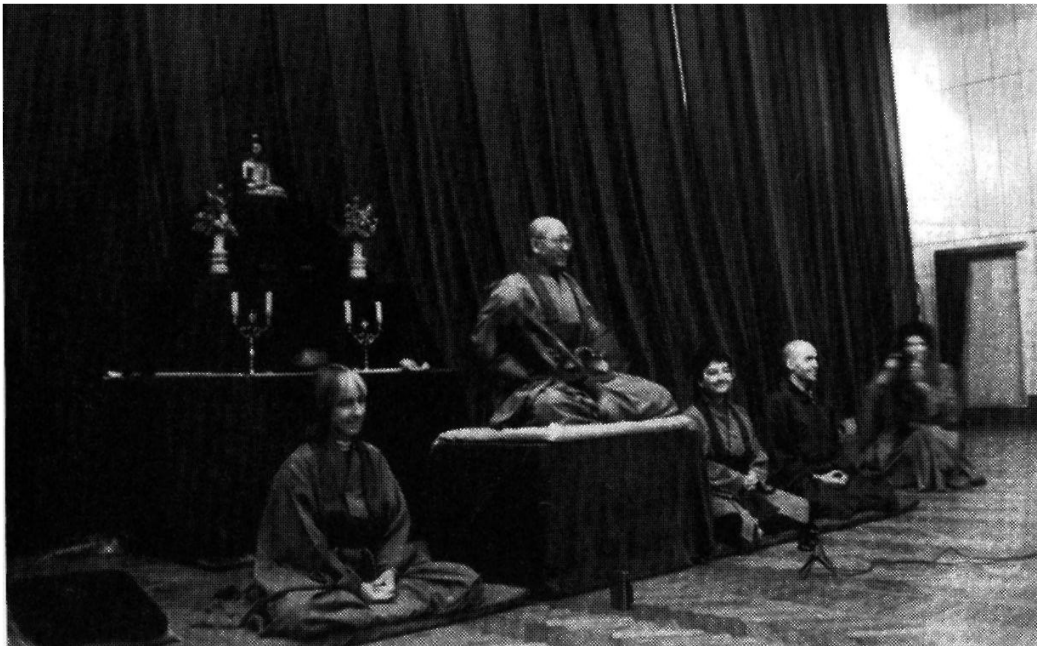
Obrázek č. 1

Zenový mistr Sung San přijímá Lumíra Kolíbala za žáka a uděluje mu buddhistické jméno.

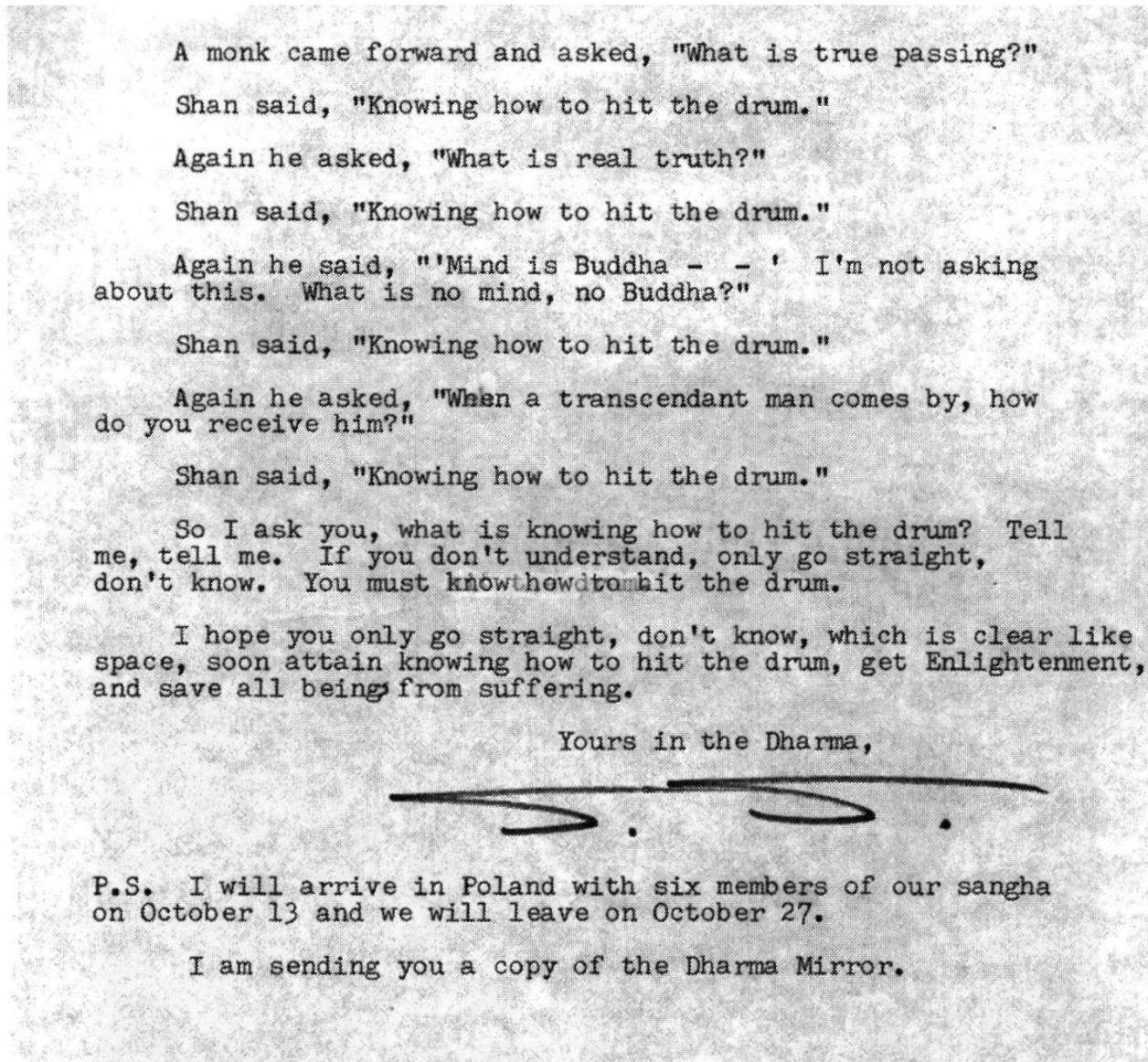
Zdroj: *Vlastimil Marek. Lumír Kolíbal je přijímán za žáka a dostává buddhistické jméno.*
In: MAREK, Vlastimil. *Český zen a umění naslouchat.* Praha: Radost, 1994. ISBN: 80-85189-23-2. Dostupné z: https://www.baraka.cz/Marek/knihy/pdf/Cesky_zen.pdf.

Obrázek č. 2

Řeč dharmy ve Varšavě.

Zdroj: Vlastimil Marek. *Řeč Dharmy ve Varšavě*. In: MAREK, Vlastimil. *Český zen a umění naslouchat*. Praha: Radost, 1994. ISBN: 80-85189-23-2. Dostupné z: https://www.baraka.cz/Marek/knihy/pdf/Cesky_zen.pdf.

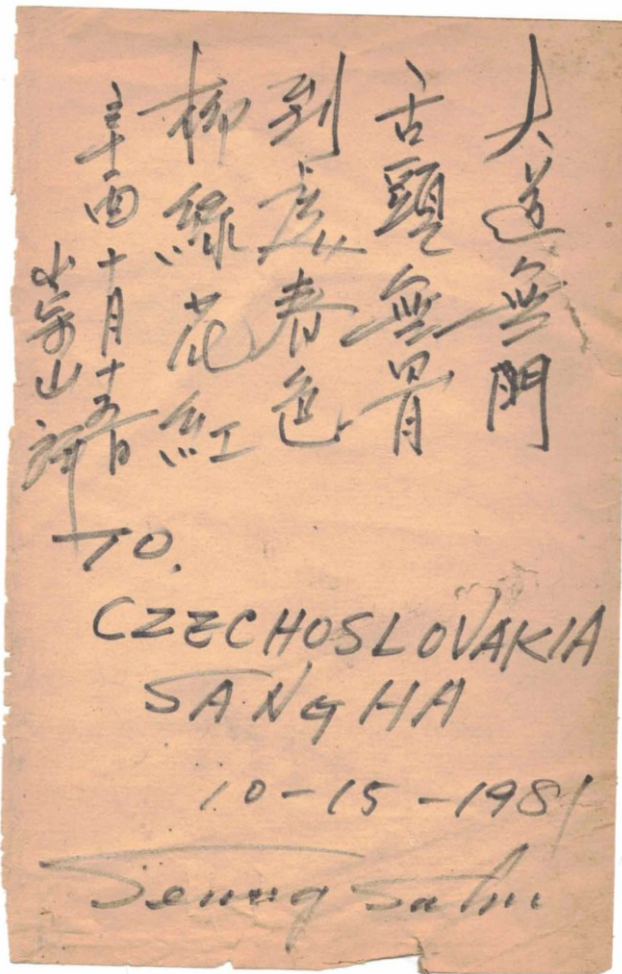

Ukázka korespondenčního kurzu pro zahraniční adepty zenu

Korespondenčně zadaný kóan Vlastimilu Markovi.

Podepsán zenový mistr Sung San.

Obrázek č. 4

Rukopis zenového mistra Sung Sana s podpisem a věnováním československé sangze 10. října 1981.

Původní text je psán v hanmunu vertikálně zprava doleva.

hanmun	kor.	čst.	cze.
大道無門	대도무문	<i>tădomumun</i>	Velká cesta nemá bran
舌頭無骨	설두무골	<i>söldumugol</i>	lidský jazyk nemá kostí
到處春色	도처춘색	<i>točchöčunsäk</i>	Vše má barvu jara
柳綠花紅	유록화홍	<i>jurokhwahong</i>	Vrba se zelená a květy se červenají
辛酉十月十五日	신유 10 월 15 일	<i>sinju siwöl siboil</i>	15. října 1981 (58. rok 60 letého cyklu)
崇山說	승산설	<i>Sung San söl</i>	Pronesl Sung San

Zdroj: Osobní vlastnictví Lumíra Kolíbala, 15. říjen 1981. *Rukopis zenového mistra Sung Sana československé sangze*. [poskytnuto v březnu 2023].

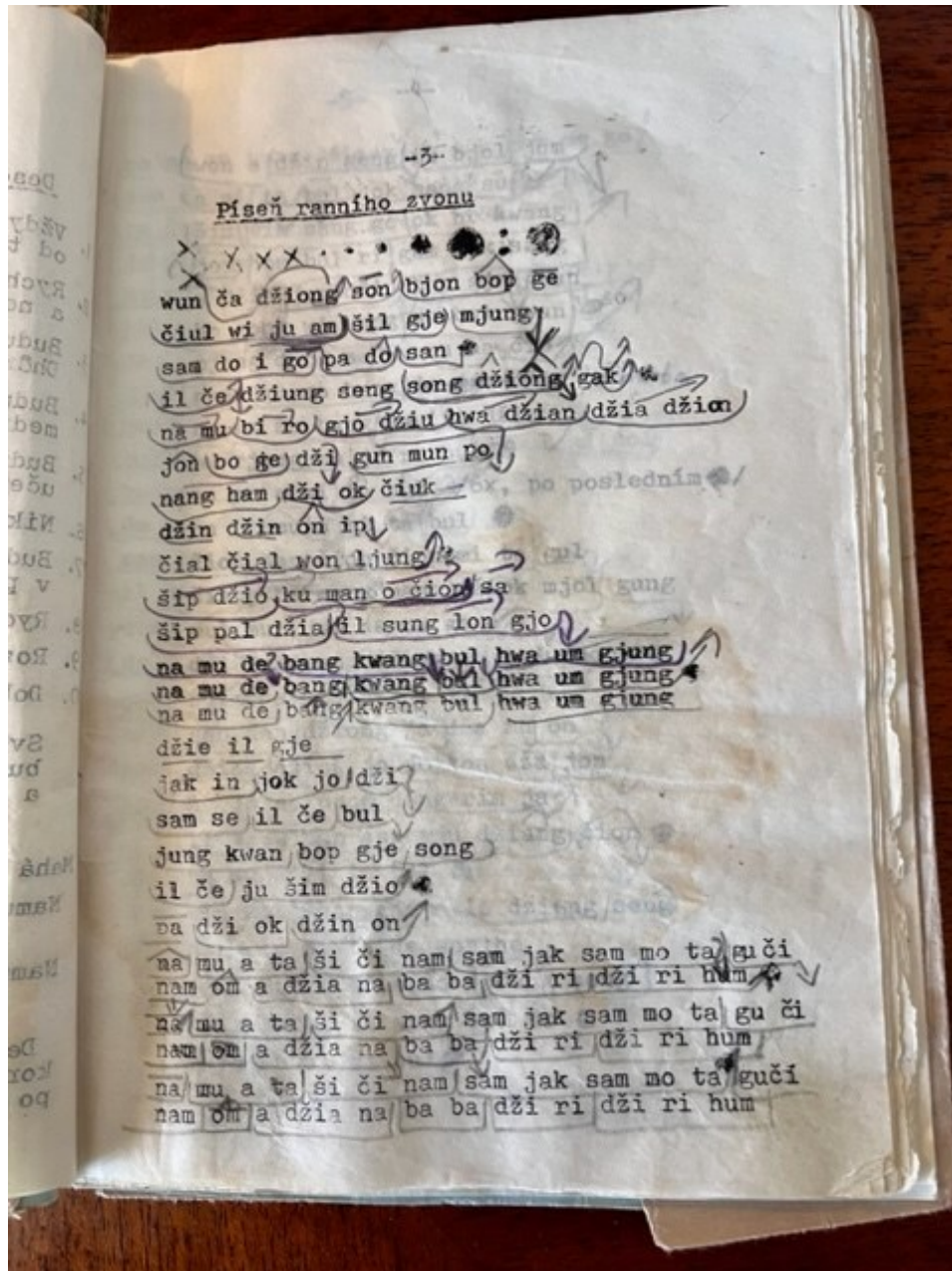
Obrázek č. 5

Členové první české sanghy.

Zdroj: Vlastimil Marek. *Česká sangha*. In: MAREK, Vlastimil. *Český zen a umění naslouchat*. Praha: Radost, 1994. ISBN: 80-85189-23-2. Dostupné z: https://www.baraka.cz/Marek/knihy/pdf/Cesky_zen.pdf.

Obrázek č. 6

Píseň ranního zvonu ve zpěvníku Mileny Slavické z dob normalizace.

Zdroj: Osobní vlastnictví Mileny Slavické. Zpěvník školy Kwan Um. [poskytnuto v dubnu 2023].

Obrázek č. 7

Andrzej Czarnecki (Do Am Sunim, vlevo) se zenovým mistrem Wu Bongem.

Andrzej Czarnecki Terapeuta Nauczyciel ZEN: facebook. [oficiální profil, příspěvek].
22.4.2013. [cit. 26.6.2023]. Dostupné z:
https://www.facebook.com/photo/?fbid=460802157328943&set=pb.100048873326992.-2207520000.&locale=en_GB.

Obrázek č. 8

Návštěva Alexandry Porter JDPSN (dnes zenová mistryně Bon Shim) v zenovém centru Na Petynce za účasti slovenské sanghy. Třídenní ústraní, Léto 1994, Praha.

Zdroj: rok 1994 - pohľad do histórie. *JMDD s učiteľkou Alexandrou Porter DDPSN v Prahe.*
In: Slovenská zenová škola Kwan Um Košice. [online, © 2009] Dostupné z:
http://www.kwanumzen.sk/o_nas/history/1994/.

Obrázek č. 9

Jiří Šmejkal (vpravo) se zenovým mistrem Wu Bongem při jeho první návštěvě v Praze. (zřejmě srpen 1995)

Zdroj: Osobní sbírka Michaely Lamany Mazáčové. *Zenový mistr Wu Bong na své první návštěvě v Praze.* [poskytnuto v dubnu 2023].

Obrázek č. 10

Česká a slovenská sangha při návštěvě zenového mistra Wu Bonga.

Sedmidenní ústraní, 20.-27. srpen 1995, Praha.

Na fotografii Jiří Šmejkal (uprostřed vlevo) a mistr Wu Bong (uprostřed vpravo).

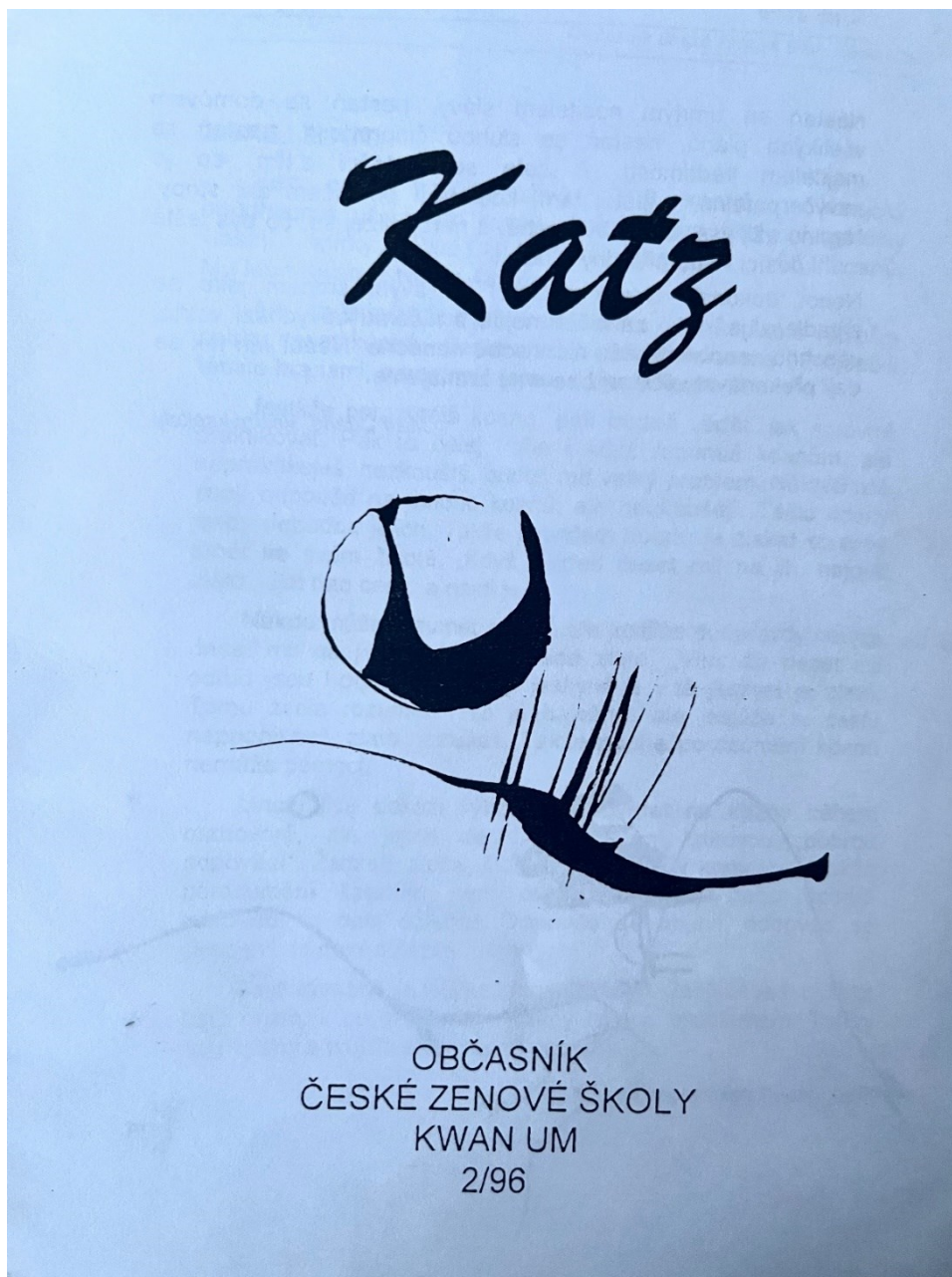
Zdroj: rok 1995 - pohľad do histórie. *spoločná fotka na konci ústrania 20.-27.1995, Praha.*
In: Slovenská zenová škola Kwan Um Košice. [online, © 2009] Dostupné z:
http://www.kwanumzen.sk/o_nas/history/1995/.

Obrázek č. 11

Zlatý Buddha z Koreje, kterého dostala česká sangha darem.

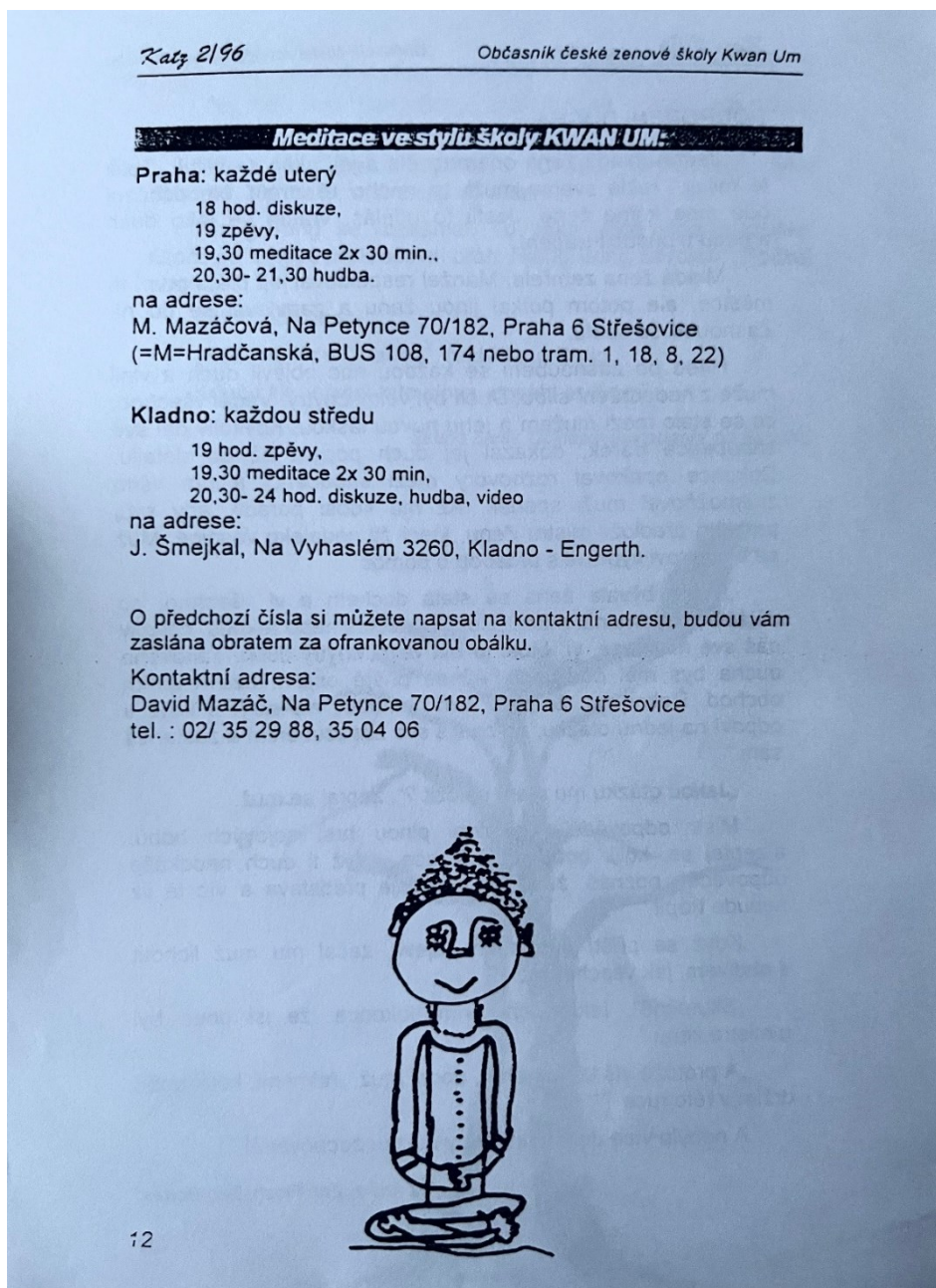
Obrázek č. 12

Titulní strana občasníku *Katz!* z února 1996

Zdroj: Osobní sbírka Michaely Lamany Mazáčové, únor 1996. *Titulní strana občasníku „Katz!“*. [poskytnuto v dubnu 2023].

Obrázek č. 13

Zadní strana občasníku *Katz!* z února 1996

Zdroj: Osobní sbírka Michaely Lamany Mazáčové, únor 1996. *Zadní strana občasníku „Katz!“* [poskytnuto v dubnu 2023].

Obrázek č. 14

Návštěva Heily Downey JDPSN (uprostřed) z Jihoafrické republiky.

Brno, nebo Praha – Horní Počernice, únor 1998

Zdroj: Osobní sbírka Michaely Lamany Mazáčové. *Zenový mistr Wu Bong na své první návštěvě v Praze.* [poskytnuto v dubnu 2023].

Obrázek č. 15

Heily Downey JDPSN (vlevo). Brno, nebo Praha – Horní Počernice, únor 1998

„Já jsem tam přijížděla později, a široko daleko se nesl tak hurónský smích, že jsem si říkala: „no tady to určitě nemůže bejt, tady není žádnéj sešin“ a chtěla jsem jít někam jinam. Ten její humor byl tak neuvěřitelnej, že ten smích prostě otrásal tou budovou (...) my jsme se doslova váleli smíchy, to se nedá jinak říct. U mě patřila k těm oblíbeným učitelům, tím svým srdečným přístupem a nekonečným humorem.“

– Michaela Lamana Mazáčová o mistryni dharmy Heily Downey, březen 2023

Zdroj: rok 1998 - pohľad do histórie. 5.2.1998- - [7- dní] JMDD, Brno, učitel: Heila Downey DDPSN. In: Slovenská zenová škola Kwan Um Košice. [online, © 2009] Dostupné z: http://www.kwanumzen.sk/o_nas/history/1998/.

Obrázek č. 16

Česká sangha, ústraní *Kido* na zámku Hluboš, 26.-31. prosinec 2000.

Zdroj: Osobní sbírka Michaely Lamany Mazáčové, prosinec 2000. *Kido na zámku Hluboš*. [poskytnuto v dubnu 2023].

Obrázek č. 17

Praxe při ústraní *Kido* v parku zámku Hluboš, 26.-31. prosinec 2000.

„Tady se praxe rozvinula do parku. (...) ...já toho teda pak měla docela plný zuby, tak jsem říkala: „Hele kluci, už jsem asi stará.“ Byl tam někdo, kdo dělal závodně atletiku a taky říkal: „hele, já toho mám plný kecky,“ a že to naměřili na nějakých pětatřicet kilometrů minimálně, co jsme tam uběhli za ten den.“

- Michaela Lamana Mazáčová o *kidu* na zámku Hluboš, březen 2023

Zdroj: Osobní sbírka Michaely Lamany Mazáčové, prosinec 2000. *Kido na zámku Hluboš*. [poskytnuto v dubnu 2023].

Obrázek č. 18

Statek ve Vrážném před zahájením oprav v roce 2012.

V současnosti hlavní zenové centrum školy Kwan Um v České republice

Seon Mun Sa

Zdroj: Pomozte dokončit Zenové centrum ve Vrážném *Začátky v roce 2012*. In: hithit. [online, ©2012] Dostupné z: <https://www.hithit.com/cs/project/11400/pomozte-dokoncit-zenove-centrum-ve-vraznem>.

Obrázek č. 19

Seon Mun Sa

Hlavní zenové centrum školy Kwan Um v České republice

Zdroj: *zenové centrum focené z lesa*. In: GROSS, Kamil. *Vrážné – rozšíření zenového centra Kwan Um*. [online]. Česká republika. Brno. 2020/2021. Diplomová práce. FA VUT. Dostupné z: <https://invenio.nusl.cz/record/445082/>

Obrázek č. 20

Dřevěná veranda inspirovaná tradičními korejskými domy *hanoky* (kor. 한옥)
Zenové centrum Seon Mun Sa ve Vrážném

Zdroj: *snídaně na dvoře*. In: GROSS, Kamil. Vrážné – rozšíření zenového centra Kwan Um. [online]. Česká republika. Brno. 2020/2021. Diplomová práce. FA VUT. Dostupné z: <https://invenio.nusl.cz/record/445082/>.

Obrázek č. 21

Protažená střecha s dřevěným ochozu a červeně malované sloupky centra ve
Vrážném inspirované tradičními korejskou architekturou.

Zdroj: *detail dřevěného ochozu s lehkým korejským nádechem*. In: GROSS, Kamil. Vrážné – rozšíření zenového centra Kwan Um. [online]. Česká republika. Brno. 2020/2021. Diplomová práce. FA VUT. Dostupné z: <https://invenio.nusl.cz/record/445082/>.